

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

На правах рукопису

МОСКАЛЮК ОЛЕНА ВІКТОРІВНА

УДК: 32 + 371.15 + 378.147 + 811.111 + 372.461

**НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ
МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ НА ОСНОВІ ВИСТУПІВ
БРИТАНСЬКИХ І АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ**

13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови)

Дисертація
на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:
Татарина Інна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Одеса – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ	12
1.1. Сутність поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів»	13
1.2. Лінгвістична характеристика англійського публічного мовлення майбутніх політологів.....	25
1.3. Ретроспективний аналіз методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів у педагогічній теорії та практиці.....	42
1.4. Психологічні механізми породження та відтворення англійського публічного мовлення	57
Висновки з першого розділу	69
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ	73
2.1. Структура змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів	73
2.2. Лінгводидактична модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.....	88
2.3. Система вправ з навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів	100
Висновки з другого розділу	127
РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ	131
3.1. Підготовка та етапи проведення експерименту	131
3.2. Хід і результати констатувального експерименту.....	141
3.3. Формувальний експеримент і аналіз його результатів	164
3.4. Методичні рекомендації щодо організації навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів	173

Висновки з третього розділу	179
ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
ДОДАТКИ.....	216

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Суттєві зміни, які відбуваються у сфері міжнародного співробітництва України на фоні інтеграції нашої держави в європейську спільноту, сприяють тому, що володіння іноземними мовами перетворюється на невід'ємний компонент практичної та інтелектуальної діяльності людини. Про це йдеться в Законі України «Про вищу освіту» (2014), Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки. Цей факт посилює статус іноземної мови як професійної навчальної дисципліни для більшості фахівців вищої ланки освіти, у тому числі майбутніх політологів, професійна діяльність яких спрямована на аналіз сучасних політичних явищ, розробку оптимальних методів управління та технологій вирішення соціально-політичних конфліктів.

Одним із важливих завдань представників майбутньої політичної еліти є здатність представляти Україну в якості активного суб'єкту сучасної геополітичної ситуації у світі, уникаючи тиску та маніпулювань з боку інших політичних фігур. Відомо, що від певної політичної позиції залежить місце країни на міжнародній арені, її роль у діяльності світової спільноти. При цьому визначення іміджу країни залежить від засобу її презентації політичними лідерами держави, які у своїх виступах та промовах мають можливість звернутись як до міжнародного суспільства, так і до громадян своєї країни. Саме тому високопрофільну підготовку майбутніх політологів слід вважати одним із найбільш актуальних напрямків сучасної системи освіти.

Фундаментом такої підготовки є розвиток умінь англійського публічного мовлення, сутність яких полягає у здатності висловлювати власне ставлення щодо політичних процесів, які відбуваються в Україні та закордоном, проводити перемовини, круглі столи із зарубіжними політичними діячами, тощо. Успішне здійснення зазначеного виду діяльності передбачає володіння відповідними мовними засобами, за допомогою яких

зростає виразність, дієвість та впливовість висловлювання, що є важливою ознакою професійного публічного мовлення.

Методологічні засади навчання усного іншомовного професійного мовлення розроблено О. Бігич, І. Задорожною, Р. Мартиною, Л. Морською, С. Ніколаєвою, В. Плахотником, О. Тарнопольським, Л. Черноватим. Результати досліджень цих вчених стали підґрунтям для розробки методик навчання іноземної мови майбутніх фахівців у галузі екології (А. Кордонова), економіки (О. Биконя, С. Боднар, Н. Драб), безпеки життєдіяльності (В. Терещук), інженерії (І. Каменська), історії (Л. Добровольська), журналістики (Г. Ахмед), юриспруденції (С. Кіржнер, Г. Савченко), туризму (М. Митник), фармакології (Т. Горпініч), психології (І. Левчик).

Водночас англomовне публічне мовлення виступало об'єктом дослідження філологічних дисциплін. Зокрема, досліджувалися різноманітні аспекти культури публічного мовлення (О. Ахманова, В. Арт'юмов, В. Виноградов, О. Винокур, Б. Головін, О. Леонт'єв, С. Ожегов, М. Пентил'юк, Д. Розенталь); функції сталих виразів у промовах британських прем'єр-міністрів в епоху глобалізації (Т. Свирид'юк); технології мовленнєвого впливу на аудиторію (М. Дорофєєва); комунікативні, структурно-композиційні, лексико-семантичні, морфолого-синтаксичні характеристики політичного виступу (М. Діденко); особливості ділової та політичної комунікації (Р. Engel, D. Watts); основи риторичного аналізу політичних текстів (R. Hart).

У методичних роботах також зверталась увага на проблему навчання публічного мовлення. Було досліджено особливості формування іншомовної комунікативної культури майбутніх учителів засобом педагогічної риторики (І. Татарина), культури публіцистичного мовлення в учнів загальноосвітньої школи (І. Гамрецький); визначено педагогічні умови формування соціокультурних умінь публічного мовлення студентів (Г. Павловська); проаналізовано процес формування навичок публічного мовлення під час навчання російської мови (Р. Дроздов) та схарактеризовано сутність процесу

навчання публічного мовлення у вигляді ділових презентацій (S. Turner, M. Wood, G. Zelazny).

Було визначено окремі напрямки сучасних методичних досліджень професійної мовленнєвої діяльності майбутніх фахівців політичної сфери. Досліджено шляхи розвитку їхньої термінологічної компетентності (Т. Денищич), лексичної компетенції на матеріалі термінологічної лексики (А. Онощенко), підготовки до міжкультурного спілкування за допомогою ділової гри (Д. Фатеева), підготовки до професійного іншомовного спілкування засобом діалогу-обговорення (Г. Суткевич).

Незважаючи на суттєву базу досліджень, поза увагою науковців залишилася проблема поєднання навчання іншомовного публічного мовлення майбутніх політологів з їхньою реальною професійною діяльністю, а також проблема забезпечення цієї діяльності комунікативними стратегіями й тактиками англomовного політичного дискурсу. Незадовільне володіння останніми гальмує висловлення професійно обґрунтованих думок щодо трактування наявних політичних подій засобами англійської мови. Саме ці невирішені питання поглиблюють суперечність, що існує між соціальними потребами сучасного суспільства, контактувати з міжнародною політичною спільнотою англійською мовою та реальними можливостями майбутніх українських політологів здійснювати ці професійні дії на високому змістовному та лінгвістичному рівні. Спроба представити один із можливих варіантів вирішення означеного протиріччя є вибір теми нашого дослідження **«Навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських і американських політичних діячів».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося в межах наукової теми кафедри західних і східних мов та методики їх навчання «Теорія і практика інтегрованого навчання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах України» (реєстраційний номер 0109U000201), що входить до тематичного плану науково-дослідницької роботи Державного закладу «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 8 від 31 березня 2011 року) та узгоджено у Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 6 від 18 червня 2013 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній апробації методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських і американських політичних діячів.

Завдання дослідження:

1. Схарактеризувати сутність поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів» та його лінгвістичні особливості.
2. Провести ретроспективний аналіз методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів та виявити їх резервні можливості.
3. Виявити психологічні механізми породження й відтворення англійського публічного мовлення.
4. Визначити структуру змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.
5. Розробити лінгводидактичну модель та відповідну до неї систему вправ з навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.
6. Перевірити ефективність розробленої методики за спеціально встановленими критеріями.

Об'єкт дослідження – процес іншомовної підготовки майбутніх політологів.

Предмет дослідження – методика навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні того, що навчання майбутніх політологів англійського публічного мовлення буде ефективним, якщо воно здійснюється на основі автентичних англомовних промов

політичних діячів і реалізується в три етапи: 1) лінгвоінформаційний, на якому набуваються лінгвістичні знання англійської політичної термінології, а також здійснюється розвиток відповідних мовних навичок і мовленнєвих умінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів; 2) змістовно-аналітичний, на якому розвивається здатність трактування змісту англійських публічних промов політичних діячів; 3) професійно-мовленнєвий, на якому розвивається здатність складати власні публічні промови з відповідної тематики.

Методи дослідження. Для характеристики сутності поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів» і його лінгвістичних особливостей, а також для проведення ретроспективного аналізу методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів використано аналіз сучасних вітчизняних та зарубіжних дидактичних, методичних і лінгвістичних досліджень. Для визначення психологічних особливостей породження й відтворення англійського публічного мовлення використано аналіз та інтерпретацію результатів психологічних досліджень щодо кодових переходів у внутрішньому мовленні та залежності від них якості його зовнішньої форми. Для обґрунтування структури змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів досліджено програми з підготовки фахівців за спеціальністю «Політологія», а також дидактичні вимоги до структурування змісту навчання іноземних мов. Для створення лінгводидактичної моделі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів використано метод педагогічного моделювання. Для розробки системи вправ використано метод систематизації та класифікації мовного та мовленнєвого матеріалу, а також метод логіко-дидактичного взаємозв'язку педагогічних дій. Для перевірки ефективності розробленої методики за встановленими критеріями та рівнями їх оцінювання проведено педагогічний експеримент у таких його формах, як констатувальний і формувальний. Для перевірки достовірності отриманих

результатів, якісного та кількісного аналізу експериментальних даних використано метод статистичної обробки результатів дослідження.

База дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет». Всього в експерименті взяли участь 295 студентів, в основному експерименті – 132 студенти.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше науково обґрунтовано та експериментально апробовано методику навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських і американських політичних діячів; схарактеризовано сутність поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів» та його лінгвістичні особливості; проведено ретроспективний аналіз методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів та виявлено їх резервні можливості; виявлено психологічні механізми породження й відтворення англійського публічного мовлення; визначено структуру змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів; розроблено лінгводидактичну модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, яка обіймала три етапи (лінгвоінформаційний, змістовно-аналітичний, професійно-мовленнєвий) та відповідну систему вправ щодо її реалізації; визначено критерії (лінгвістичний, репродуктивно-мовленнєвий, продуктивно-мовленнєвий), показники та схарактеризовано рівні (високий, задовільний, низький) сформованості вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Уточнено поняття англійське публічне мовлення відповідно до фаху політології. Дістала подальшого розвитку методика навчання англійського публічного мовлення.

Практична значущість дослідження полягає в розробці методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів та методичних рекомендацій щодо її впровадження в освітню практику, а також

навчального посібника «Public Speech in Politics» (у співавторстві) для студентів, які опановують суспільно-політичні науки.

Матеріали дослідження можуть використовуватись у процесі іншомовної підготовки майбутніх політологів та соціологів у вищих навчальних закладах, інститутах післядипломної освіти; у процесі розробки методичних рекомендацій, підручників, посібників.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Одеського національного морського університету (акт впровадження № К 1260 від 20.02.2015 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (акт впровадження № 708-33/03 від 28.05.2015 р.), Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (акт впровадження № 29 від 11.06.2015 р.), Національного університету «Одеська юридична академія» (акт впровадження № 1212-45 від 17.06.2015 р.), Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» (акт впровадження № 01-15/144 від 22.06.2015 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечується методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних концептуальних положень; використанням системи методів дослідження, адекватних його предмету, меті та завданням; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних; репрезентативністю вибірки дослідження.

Апробація результатів дисертаційного дослідження здійснювалася на *міжнародних*: «Конфлікти та безпека» (Одеса, 2010), «Наука в інформаційному просторі» (Дніпропетровськ, 2011), «Творча спадщина К. Д. Ушинського у вимірах освіти ХХІ сторіччя» (Одеса, 2013), «Управление качеством образования в ВУЗе : проблемы, перспективные идеи и технологии» (Казахстан, 2013), «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (Одеса, 2014), «Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД» (Переяслав-Хмельницький, 2014), «Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel: the way to integration» (Ізраїль, 2014), «Scientific achievements 2015» (Австрія,

2015); *всеукраїнських*: «Проблеми та перспективи розвитку української науки на початку третього тисячоліття» (Переяслав-Хмельницький, 2011), «Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного спілкування» (Дніпропетровськ, 2015) науково-практичних конференціях.

Публікації. Результати й основні положення дисертації викладено в 14-ти публікаціях автора, з яких 5 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні (Ізраїль), 7 – апробаційного характеру, 1 (у співавторстві) – додатково розкриває наукові результати дисертаційного дослідження.

Особистий внесок здобувача у написанні навчального посібника «Public Speech in Politics» для майбутніх політологів полягає в розробці змісту вправ, діалогів, текстів для читання й аналізу, а також у підборі промов політичних діячів для їх вивчення [14].

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний зміст дисертації становить 251 сторінку, основний текст дисертації викладено на 186 сторінках. У тексті вміщено 16 таблиць, 4 діаграми та 1 схема, що займають 4 самостійні сторінки основного тексту. Список використаних джерел містить 312 найменування (з них 62 іноземною мовою) та займає 30 сторінок. Додатки викладено на 36 сторінках.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

Побудова сувереної та демократичної України на фоні її інтеграції до світової спільноти потребує ґрунтовного теоретичного осмислення питань державотворення. [177] Глобалізаційні процеси, які відбуваються сьогодні в усіх галузях людської діяльності, впливають і на сферу політичних відносин. Наразі формується так звана глобальна політика, яка може суттєво позначитися на національному суверенитеті окремих держав. Під впливом політичної глобалізації здійснюється реконструкція традиційних форм державного управління, а також нівелюється різниця між внутрішньою та зовнішньою політикою. Політичні рішення, які було прийнято на рівні однієї держави, можуть суттєво вплинути на економічну, соціально-політичну ситуацію в країнах, що знаходяться в іншій частині світу. Отже, в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів національні державні інтереси зазнають певного випробування. При цьому слабка держава, яка перебуває у кризовому стані, може втратити частину суверенітету, перетворившись на квазідержаву. Саме цей факт має спонукати політиків до пошуку нових, більш ефективних механізмів державного управління.

У зв'язку з цим важливою є підготовка фахівців політичної галузі, а також сфери державного і соціально-політичного управління, здатних аналізувати політичні явища, що відбуваються як на внутрішній, так і на зовнішній політичній арені, продукувати альтернативні ідеї; розробляти технології вирішення соціально-політичних конфліктів тощо. Цей факт зумовлює необхідність оволодіння майбутніми політологами навичками та вміннями публічного мовлення.

Ефективна побудова публічного висловлювання засобами іноземної мови передбачає насамперед аналіз лінгвістичного, методологічного та психологічного аспектів поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів», що є предметом розгляду в цьому розділі.

1.1. Сутність поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів»

Інтеграція нашої країни до співдружності європейських держав здійснюється на основі серйозної реформи в галузі професійної підготовки фахівців зі знанням однієї або декількох іноземних мов.

Протягом останніх років мовна політика, яка здійснюється Радою Європи, спрямована на розвиток плюролінгвізма в європейських країнах з метою розширення європейського співробітництва. В рамках проектів, що реалізуються Україною у взаємодії з культурними та освітніми центрами Німеччини, Великої Британії, Бельгії, Франції, США та інших зарубіжних країн, було запропоновано якісно новий зміст мовної підготовки студентів, який враховує професійні потреби майбутніх фахівців. Мовна політика Ради Європи відображена в основних її документах, до яких, перш за все, відносяться «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (Common European Framework of Reference або CEF), що є основною частиною проекту «Вивчення мов для європейського громадянства», який діяв у період між 1989 і 1996 роками. Цей практичний документ було розроблено для визначення чітких стандартів, які повинні виконуватися на кожному рівні вивчення іноземних мов, а також для оцінки результатів навчання за міжнародною системою. Крім того, в рамках Загальноєвропейських рекомендацій формулюються основні положення сучасного підходу до вивчення іноземних мов, який ґрунтується не тільки на практичному оволодінні учнями тією чи тією іноземною мовою, але й на майбутній діяльності індивіда як члена суспільства, здатного виконувати ті чи ті завдання в певних життєвих обставинах і соціокультурному оточенні [82; 92].

На основі Загальноєвропейських рекомендацій було розроблено «Європейський мовний портфель», що як спосіб формування і фіксації навчальних мовних компетенцій [92], є основою, за допомогою якої кожна країна має можливість розробити власний мовний портфель для різних

професійних користувачів з урахуванням національних та освітніх особливостей.

Очевидно, що в цих умовах все більшої актуальності набуває необхідність розвитку іншомовного мовлення майбутніх фахівців. При цьому передбачається не просто оволодіння системою норм сучасної літературної мови, а формування здатності за допомогою іншомовного спілкування вирішувати завдання, що виникають у професійній сфері діяльності майбутнього фахівця. У даному випадку мається на увазі розвиток іншомовного професійно спрямованого мовлення тих, хто навчається, яке розглядається як особливий функціональний різновид мовленнєвої діяльності, що обслуговує відповідну сферу професійного спілкування [78]. Одночасно з терміном «професійне мовлення» використовуються такі поняття, як «спеціальна мова» або «спеціальне мовлення». В англійських лінгвістичних дослідженнях відзначається поява аналогічного поняття – «*language for special purposes*» (LSP). Походження терміну «*language for special purposes*» (LSP), який пізніше було замінено на термін «*language for specific purpose*» (LSP), пов'язують з розвитком комунікативного підходу до навчання іноземних мов і вчення про функціональні мовні стилі. У минулому столітті в працях представників Празького лінгвістичного гуртка (В. Матезіус, Б. Гавранек, Й. Коржинек, Р. Якобсон та ін.) визначено поняття «функціональна мова» або «мова в спеціальній функції», яка, будучи підмовою національної літературної мови, передбачає опис відповідних категорій, що використовуються в різних дисциплінах і ситуаціях. Таким чином, було відзначено, що в кожній мові містяться специфічні одиниці, вживання яких є типовим в тих чи тих сферах спілкування [41; 111].

Професійне мовлення, як правило, розглядається в двох аспектах. По-перше, сформованість професійного мовлення фахівця передбачає знання так званої мови спеціальності, яка включає в себе знання спеціальної термінології своєї професії [195]. Вважається, що володіння професійною термінологією значно полегшує умови роботи фахівця, підвищуючи

продуктивність його праці та розвиваючи здатність орієнтуватися в складних виробничих ситуаціях.

По-друге, високий рівень володіння професійним мовленням передбачає наявність спеціальних знань і умінь, що забезпечують здатність мовця налагоджувати контакти з представниками як власної, так і споріднених спеціальностей.

Різновидом професійного мовлення, з нашої точки зору, є і англійське публічне мовлення майбутніх політологів, яке також слід вважати важливим компонентом формування загальної професійної компетенції майбутніх фахівців у сфері політичних стосунків. Цей висновок ми ґрунтуємо на тому, що підготовка політологів передбачає розвиток у них високого рівня загальної професійної культури, фундаментом якої, згідно з діючими кваліфікаційними вимогами до майбутніх політологів, є поглиблене вивчення державної та іноземної мов. Що стосується сфери практичної діяльності фахівців з політології, то вона включає в себе аналітико-прогностичну, управлінську, науково-дослідну та викладацьку роботу. Очевидно, що успішне здійснення вищезгаданих видів практичної активності передбачає високий рівень сформованості мовленнєвих умінь професійно-орієнтованого спілкування, зокрема англійського публічного мовлення. Для більш ґрунтовного визначення означеного поняття вважаємо за доцільне проаналізувати сутність публічного мовлення як такого.

Прийнято вважати, що зародження і становлення мистецтва публічного мовлення відноситься до V-IV ст. до н. е. Саме в цей період уміння ясно і дохідливо викладати свої думки, здійснюючи вплив на думку аудиторії під час вирішення важливих суспільних і державних питань, починає набувати особливої значущості. Це явище, згідно зі свідченням істориків, було обумовлено особливостями суспільно-політичного ладу Стародавньої Греції та Стародавнього Риму, де соціально-політичне красномовство виступало в якості найефективнішого знаряддя боротьби (С. Іванова) [89]. Вищезгаданий історичний відрізок часу відзначений не тільки розвитком античних держав,

але й зростанням активності громадян у політичному житті своєї країни. Саме тому, на думку дослідників (В. Виноградов, С. Виноградов, С. Іванова, та ін.), розвиток риторики, одним із напрямком якої є публічне мовлення, можливий тільки на основі демократичного державного фундаменту [32; 89; 111]. Особливого запиту володіння вміннями публічного мовлення набуває в переломні історичні епохи, наприклад, в епоху соціальних революцій, оскільки в ці моменти виникає потреба в лідерах, здатних згуртувати людей навколо певної ідеї.

Що стосується сучасного суспільства, то, за спостереженнями фахівців (Р. Блакар, Е. Будаєв, І. Мацько), публічне мовлення займає все більш значне місце в його житті. Здатність виступати публічно, вести переговори, тощо, здійснюючи вплив на слухачів, є необхідною умовою успіху в багатьох сферах професійної активності, у тому числі й запорукою успішної політичної кар'єри [19; 27; 140].

Уперше наукове обґрунтування поняттю «ораторське мистецтво» було надано Аристотелем, який визначив його як можливість виявляти відповідні засоби переконання стосовно кожного предмету [4]. Видатний римський оратор Марк Тулій Цицерон наголошував, що здатність до красномовства формується на основі багатьох знань та значних зусиль [232].

Значний внесок у розвиток науки про мистецтво красномовства зробили українські (Н. Бабич, А. Богущ, І. Вихованець, А. Коваль, Л. Мацько, Г. Онуфрієнко, М. Пентиліук, Г. Сагач, З. Сікорська, З. Терлак, Л. Шевченко) [9; 22; 34; 99; 141; 176; 182; 198; 204; 223; 239]; російські (В. Виноградов, Г. Винокур, В. Костомаров, Є. Поліванов, О. Потєбня, Д. Розенталь, П. Таранов, О. Шахнарович) [32; 33; 103; 186; 187; 192; 217; 237;] й зарубіжні (G. Bell, L. Bolstock, G. Kampbell, H. Cathleen, P. Engel, J. O'Sonor Power, S. Turner) [247; 251; 256; 269; 288; 300] дослідники.

У сучасних дослідженнях публічне мовлення визначають як систематизовану сукупність граматичних, лексичних та фонетичних мовних засобів, які відповідають стилю мовлення та організовані у промову або текст

за сучасними риторичними канонами [171], а також як процес презентації підготовленої та чітко структурованої усної промови певній аудиторії слухачів з метою їхнього інформування та здійснення відповідного впливу [247; 251; 288].

Згідно класифікації Л. Мацько та Л. Кравець публічне мовлення, залежно від сфери професійної комунікації, диференціюється за такими жанрами: 1) академічне мовлення (наукова доповідь, лекція, науковий огляд, наукове повідомлення, науково-популярна лекція); 2) соціально-політичне мовлення (звітна доповідь, соціально-політична, політично-економічна, соціально-культурна, морально-етична доповіді, мітингова, агітаційна, військово-патріотична промови, політичний огляд); 3) дипломатичне мовлення (промови на міжнародних та міждержавних конференціях, зборах, засіданнях тощо); 4) судове мовлення (промова державного обвинувача, захисна (адвокатська) промова, самозахисна промова, промова громадського обвинувача тощо); 5) соціально-побутове мовлення (ювілейна промова, застільне слово, похоронна промова); 6) церковно-богословське мовлення (проповідь, лекції у духовних семінаріях і академіях, промова на соборах) [141, 162].

Стосовно публічного мовлення майбутніх фахівців політичної сфери діяльності, відзначимо, що, згідно сучасних кваліфікаційних вимог, майбутня професійна діяльність політологів тісно пов'язана із такими видами мовленнєвої діяльності, як: політичні огляди та коментарі, доповіді на наукових конференціях, промови під час участі у політичних диспутах, дискусіях, дебатах, тощо. [177]

Політичний огляд розуміють як стисле повідомлення про ряд подій, явищ і т. ін., поєднаних спільною темою [31, 615]. Щодо *політичних коментарів*, то вони тлумачаться, як роз'яснювальні або критичні зауваження з приводу відповідних політичних подій та явищ [31, 244].

Доповідь в цілому розуміємо як розгорнуте монологічне повідомлення, метою якого є інформування слухачів з певного питання на основі документальних даних [99].

Політична доповідь протрактується як інформаційне повідомлення з політичних питань, у якій з'ясовуються суть, причини, наслідки певної політичної події, розкриваються шляхи розвитку суспільства [1; 141].

Підготовка доповіді передбачає 1) визначення мети, завдань, певного кола питань, що має охопити промовець; 2) добір обґрунтованої та актуальної інформації, що стосується теми повідомлення; 3) композиційне структурування доповіді (вступна частина, основна частина, висновки).

Політична промова — це заздалегідь підготовлений гострополітичний виступ, який містить позитивні чи негативні оцінки, обґрунтування (аналіз) певної політичної дії (рішення), а також окреслює перспективи потенціальних політичних змін [141]. На думку Л. Мацько, політичні промови є гостропубліцистичними, оскільки містять обґрунтування певної ідеї, ідеологічної позиції, що означає «відсторонення інших позицій, якщо вони навіть й не називаються» [141, 201].

Політична промова характеризується прагматичністю, спрямованістю на досягнення заздалегідь запланованої мети, виконує функції переконання, агітації, «має завчасно створений сценарій, який залежить від комунікативної ситуації» [29, 154]. Метою політичної промови є 1) інформування аудиторії слухачів; 2) здійснення впливу на аудиторію. Як і політична доповідь, політична промова передбачає наявність відповідних етапів підготовки, як-от: вибір теми, складання плану, збирання матеріалу, запис промови, тренування, виголошення.

Ураховуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що функція публічного мовлення майбутніх політологів передбачає як інформування, так і переконання слухачів. У зв'язку з цим вважаємо доцільним проаналізувати сутність понять «інформація» та «переконання».

Термін «інформація» є досить неоднозначним. У цілому можна відзначити, що інформація вважається одним з ключових понять сучасної філософської науки. У загальному значенні інформація визначається як сукупність відомостей про будь-які факти або явища і розглядається в якості третього компоненту буття – поряд з матерією та енергією [213].

З точки зору семантичного підходу, інформація являє собою обдумані тексти, що складаються із знаків відповідної мови. Розрізнення і осмислення мовних знаків означає, що вони є відомими для системи, яка виступає в якості приймача інформації. При цьому передбачається, що система повинна містити в собі підсистему, на основі якої можливе пояснення кожного поняття за допомогою набору інших понять (тезаурус). Інформація сприймається реципієнтом за допомогою ланцюжка трансляцій або перекладу знаків мови носія на мову реципієнта на основі тезауруса. Завдяки отриманій таким чином інформації система реагує на навколишній світ [136].

Згідно з результатами досліджень Р. Мартинової, «головною умовою передачі і прийому семантичної інформації є її лінгвістична доступність» [136, с. 13]. При дотриманні цієї умови виділяють такі властивості інформації, як цінність, достовірність та актуальність [136, с. 13].

Цінність інформації – це кількісна характеристика, що визначає її прагматичну сторону або значимість для одержувача [110; 136].

Достовірність інформації полягає в «її відповідності об'єктивній реальності навколишнього світу» [136, с. 13]. Означена властивість інформації проявляється в ступені відповідності прийнятого повідомлення переданому. У разі умисного порушення даної властивості інформація може перетворитися на знаряддя маніпуляції свідомістю людини, що, на думку дослідників (І. Вацьковская, Н. Тибинько), нерідко спостерігається в процесі функціонування саме політичного дискурсу [30; 224].

Актуальність інформації розглядають як ступінь її відповідності поточному моменту часу, подіям в соціумі, законам природи тощо [110; 136].

Інформація, що характеризується наявністю вищезгаданих властивостей в процесі її сприйняття і осмислення, може трансформуватися в самостійний блок знань.

Отримання будь-якої інформації та її подальша обробка залишає певний слід у свідомості людини, впливаючи на його емоційну, інтелектуальну чи поведінкову сферу, що поєднує процес інформування із процесом переконання.

Переконання – спрямований вплив на людину за допомогою аргументації. У разі якщо переконання використовується як засіб соціального контролю, воно носить маніпулятивний характер. Такий тип переконання характерний для соціально-політичної сфери і, на думку ряду дослідників є типовим для політичного дискурсу [30; 224; 230].

Переконання також розглядається як різновид усного або письмового тексту, що містить аргументовану інформацію, яка включає в себе необхідні докази, приклади тощо [136].

Для успішної реалізації запланованих цілей переконання повинно відповідати ряду вимог, а саме:

- 1) бути продуманим;
- 2) відповідати законам формальної логіки;
- 3) залучати увагу слухачів;
- 4) відповідати інтересам і потребам слухачів;
- 5) характеризуватися наявністю відповідної композиційної структури;
- 6) відрізнятися ефективною аргументацією [136].

Як стверджує О. Кульминський, критерієм ефективності переконливого впливу є формування переконаності в істинності певних ідей, уявлень, понять, що дозволяє приймати та реалізовувати відповідні рішення, оцінювати ті чи ті факти та явища [110]. Реалізація цього завдання можлива на основі наступних принципів переконання:

- 1) *принципу повторення*, який передбачає багаторазове повторення повідомлення. Однак, як відзначає Р. Мартинова, повторення

однотипної інформації може призвести до втрати інтересу у слухачів. Для того, щоб уникнути подібного, пропонується повторювати тільки найбільш значущі елементи повідомлення, вносячи при кожному повторі лінгвістичні зміни, наприклад, змінюючи порядок слів, вносячи додаткові лексичні одиниці або граматичні конструкції [136, с. 22];

- 2) *принципу досягнення первинності впливу*, який полягає у формуванні готовності у суб'єкта до сприйняття подальшої, більш детальної інформації, що підтверджує перше враження. При цьому «додаткова інформація має бути такою, щоб мотивація оволодіння нею істотно зростала» [136, с. 22];
- 3) *принципу забезпечення довіри до джерела інформації*, прийомами якої є: а) створення іміджу обізнаності про ті події, які в силу будь-яких причин замовчуються офіційними джерелами (це досягається трансляцією фактів, достовірність яких відома або може бути легко перевірена); б) створення іміджу об'єктивності, що досягається цитуванням документів, оцінок експертів, думок очевидців подій і т. д.;
- 4) *принципу активізації психологічних процесів сприйняття об'єктом змісту інформації* [110];
- 5) *принципу різнобічної корисності переконання*, суть якого полягає в тому, що, приймаючи пропоноване рішення проблеми в одній сфері діяльності, людина отримує можливість досягти позитивного результату в іншій сфері [136].

Згідно з результатами досліджень О. Кульмінського, виділяють наступні категорії аргументів для здійснення процесу переконання:

- 1) достовірні об'єктивні факти, що містяться у тексті повідомлення, налаштовуючи слухачів на оцінку всього тексту як правильного;
- 2) аргументи, які апелюють до позитивних очікувань слухачів, забезпечуючи тим самим їхнє психологічне задоволення;

3) аргументи, які апелюють до негативних очікувань слухачів [110].

За способом представлення аргументів прийнято розрізняти так звані «односторонні», що представляють позицію джерела інформації, і «двосторонні» повідомлення, які враховують як точку зору джерела інформації, так і позицію опонента.

Односторонній тип аргументації є більш ефективним за умови 1) відсутності у реципієнта інформації ворожих почуттів до джерела інформації і 2) недовірливої компетентності реципієнта у питанні, що розглядається, та витікаючої з цього неможливістю суперечити. В силу вищезазначених причин реципієнт легко погоджується із наведеною оратором аргументацією. [110]. Очевидно, що такий тип комунікативної взаємодії є маніпулятивним.

Що стосується *двостороннього повідомлення*, воно, зазвичай, орієнтовано на людей з високим рівнем освіти, які в процесі сприйняття інформації є схильними до інтелектуальної співпраці з оратором, охоче надають свої пропозиції та варіанти щодо проблеми, яка обговорюється [110].

Велике значення надається і порядку розташування аргументів. Зокрема, так звані «сильні аргументи», які представляють собою інформацію, спрямовану на зміну установки слухача, доцільно розташовувати перед будь-якою іншою, не пов'язаною із вирішенням цього завдання. У більшості випадків найбільш дієвим вважають розташування «сильних аргументів» в середині тексту повідомлення, утворюючи «пірамідальну модель» впливу [110; 136; 146].

Сильні аргументи можуть розташовуватися як на початку, так і наприкінці публічного висловлювання. Якщо реципієнт проявляє інтерес до теми повідомлення, то сильні аргументи будуть найбільш ефективні за умови їх розташування в кінці тексту. Таку побудову повідомлення називають «кульмінаційною моделлю» впливу. Якщо ж реципієнт байдужий до теми повідомлення, то для залучення його уваги найбільш доречним буде

розташування «сильних аргументів» на початку тексту, що створює так звану «антикульмінаційну модель» впливу [110; 136].

Слідування вищеназваним принципам і закономірностям організації публічного повідомлення є важливою умовою його ефективності, але ще не забезпечує повною мірою його успішність. У ряді досліджень [87; 98; 141; 198] підкреслюється, що мовленнєва взаємодія, зокрема публічна, вважається успішною у разі її дієвості та впливовості, яка відноситься до основних риторичних понять та досягається за допомогою відповідних риторичних законів, сутність яких буде проаналізована у наступних параграфах нашого дослідження.

Слід відзначити, що важливою властивістю сучасного публічного мовлення є його діалогізованість. На перший план виходять такі різновиди діалогічного мовлення, як дискусія, дебати, інтерв'ю, полеміка, тощо. Навіть політичні опоненти, сперечаючись за допомогою засобів масової інформації, роблять це насамперед з метою залучити якомога більшу кількість потенційних виборців.

Діалогізованість спостерігається й у монологічній формі мовлення. Ефективний монолог (лекція, доповідь, виступ, тощо) повинен містити такі засоби, як звертання, запитання, мовленнєві конструкції, за допомогою яких встановлюється контакт з аудиторією, підтримується увага слухачів, тощо.

Публічне мовленнєве повідомлення, яке відповідає вищезгаданим критеріям, здатне вплинути на його одержувача, а саме на його емоційну, інтелектуальну або поведінкову сферу. У процесі сприйняття, осмислення та аналізу такого повідомлення його реципієнти можуть отримати мотиваційний стимул до реалізації певних пізнавальних дій, активізації та розширення свого інтелектуального потенціалу, генерування власних ідей в обговорюваній сфері. Надамо пояснення наведеним висновкам.

Отже, в процесі публічного виступу оратор повідомляє слухачеві нову інформацію, яка, вступаючи у взаємодію з наявними інформаційними блоками у свідомості людини, може загострити суперечності між новими і

вже наявними знаннями. Як відзначає Р. Мартинова, у результаті подолання означеної суперечності й переосмислення попередньої інформації, у слухачів формується новий блок знань, на основі якого може виникнути те чи те переконання. Процес успішного вирішення таких суперечностей відбувається згідно діалектичного закону єдності й боротьби протилежностей, суть якого полягає в тому, що «предмети і явища об'єктивного світу знаходяться в постійній взаємодії, в результаті якої виникають тертя як між ними, так і між їхніми складовими частинами» [136, с. 34]. Посилення суперечностей переходить в боротьбу. Якщо в процесі цієї боротьби протиріччя усуваються, це є ознакою відповідного розвитку. Таким чином, публічне мовлення являє собою таку форму мовленнєвої діяльності, у процесі якої здійснюється вирішення суперечностей між пропонованою слухачам інформацією у вигляді текстових повідомлень і усвідомленням ними її значущості та корисності для їх професійної або повсякденної діяльності.

Успішна реалізація публічного мовлення здійснюється у взаємозв'язку й з іншими діалектичними законами. Названий вище принцип повторення передбачає необхідність багаторазового повторення одного і того ж повідомлення або ідеї. За умови повторення однотипної інформації в таких лінгвістичних або екстралінгвістичних умовах, що постійно змінюються, нове знання, яке вступає у взаємодію з наявними, може трансформуватися в нове переконання. Цей процес відповідає діалектичному закону переходу кількісних змін у якісні, сутність якого, як відзначає В. Штофф, полягає в тому, що накопичення поступових кількісних змін у певний момент з необхідністю призводить до суттєвих якісних змін, до переходу від старої якості до нової [241].

У процесі накопичення кількісних змін той чи той феномен набуває нову якість, переходячи в новий стан, відмінний від попереднього. Цей процес накопичення та перетворення інформації відображає процес отримання знань. Тим самим досліджуваний феномен у своєму новому стані ніби заперечує сам себе, що демонструє суть закону заперечення

заперечення. Постійна зміна предмету означає, що в ньому постійно виникає щось нове. Саме зміна одного якісного стану предмета чи явища іншим лежить в основі його розвитку. По відношенню до процесу реалізації умінь публічного мовлення це означає, що «з кожним наступним повторенням пропонованого нового матеріалу, психологічне утворення, яке формується у слухача, включає в себе такий компонент, який при його об'єднанні з новим сприяє виникненню раніше невідомої інформаційної структури» [220, с.115].

Таким чином, проведений аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що *англійське публічне мовлення майбутніх політологів* – це мовленнєва діяльність спеціалістів у галузі політології, яка представляє аналіз і оцінювання політичних подій та явищ, що відбуваються як у нашій країні, так і за кордоном, прогнозування можливих соціально-політичних подій та конфліктів засобами англійської мови в риторико-емоційній формі (чітко, доречно, логічно, переконливо) і спрямована на здійснення впливу на інтелектуальну, поведінкову і емоційну сферу слухачів і створення в них певних стереотипів.

Аналіз сутності англійського публічного мовлення майбутніх політологів передбачає вивчення його лінгвістичних особливостей, що є метою наступного параграфу нашого дослідження.

1.2. Лінгвістична характеристика англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Мовлення майбутніх політологів так само, як і мовлення політиків, відноситься до особливого мовного регістру, який називають політичним дискурсом. Розглянемо сутність цього поняття.

Дискурс в цілому є текстом «у його становленні перед уявним поглядом інтерпретатора» [69, с.33]. Зміст дискурсу концентрується навколо так званого «опорного концепту» або «топіку дискурсу» [69].

Стосовно власне політичного дискурсу, який є об'єктом дослідження як лінгвістів, так і політологів, соціологів, психологів, філософів тощо, дослідники (О. Григор'єва, Т. Дедушкіна, І. Тортунова, Т. ван Дейк)

розглядають його як явище виключно публічної сфери діяльності та визначають цей феномен як використання мови в соціально-політичній сфері діяльності. [54; 67; 225; 263].

Так, І. Тортунова стверджує, що саме публіцистичний стиль є тим функціональним стилем, який обслуговує сферу політики [225]. До даного стилю автор відносить такі жанри, як письмові та усні PR-тексти, в яких мовленнєва комунікація представлена як спосіб продуманої боротьби за владу, що використовує сучасні технології як засіб впливу на масову свідомість. До письмових жанрових форм політичного дискурсу автор відносить пакет друкованих матеріалів для преси або так званий медіа-кіт (прес-реліз, біографія, історичний нарис). До усних жанрових форм дослідниця відносить тексти публічних виступів.

О. Григор'єва визначає публіцистичний стиль як мовленнєву діяльність в області політики, що представлена такими жанрами, як: 1) газетні жанри (нарис, репортаж, стаття); 2) телевізійні жанри (аналітична програма, інформаційне повідомлення, інтерв'ю, діалог у прямому ефірі); 3) ораторські жанри (виступ на мітингу, публічні виступи політиків, дебати); 4) комунікативні жанри (прес-конференція, саміт, зустріч «без краватки»); 5) рекламні жанри (рекламний нарис, рекламне оголошення) [54].

Таким чином, очевидно, що політичний дискурс характеризується неоднозначним трактуванням. При цьому не можна не відзначити особливе соціальне значення цього виду комунікації, який являє собою так зване інституціональне спілкування, в процесі якого використовується певна система професійно орієнтованих знаків [94; 141]. Інституційність політичного дискурсу, з точки зору Т. ван Дейка, означає, що до дискурсів політиків належать тільки ті дискурси, які формуються у відповідних інституційних обставинах, таких як засідання уряду, сесія парламенту, з'їзд політичної партії тощо. [263] Згідно визначення А. Каріної, дискурс слід розглядати як політичний, за умови супроводу ним політичного акту у відповідних політичних умовах. При цьому до політичного дискурсу будуть

віднесені тільки інституційні форми спілкування, як правило, у вигляді мовленнєвих жанрів публічної політики [94].

Відносно визначення політичного дискурсу сформувалися два основних напрямки. У вузькому розумінні, якого дотримуються зарубіжні дослідники [256; 263; 265; 270; 302], головним критерієм включення тексту в поле політичного дискурсу є збіг мети самого текстового висловлювання з метою дискурсу, тобто завоювання, збереження і реалізація політичної влади. Т. ван Дейк вважає, що політичний дискурс включає в себе клас жанрів, які обмежені соціальною, а саме політичною сферою [263]. Таким чином, сфера політичного дискурсу значно звужується до таких жанрів, як промови політиків, парламентські дебати, урядові обговорення, партійні програми тощо.

У широкому тлумаченні (А. Баранов, Н. Герасименко, Т. Дедушкіна, Є. Шейгал та ін.) політичний дискурс включає такі форми спілкування, в яких до сфери політики належать одна або декілька складових ситуацій спілкування (адресант, адресат або зміст висловлювання) та визначається як сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичного акту або формують тематику політичної комунікації [10; 47; 67; 240]. Окрім того, політичний дискурс розглядається як сукупність мовленнєвих творів у контексті політичної діяльності, включно з її негативними проявами, наприклад, ухилення від політичної діяльності [94].

Широке розуміння політичного дискурсу передбачає виділення двох рівнів у розумінні політики. Перший рівень утворюють інституційні форми спілкування, другий рівень – неінституційні форми. На думку Т. Дедушкіної, політичний дискурс не може бути обмежений тільки соціально-орієнтованим спілкуванням. Він повинен бути відкритий для всіх членів мовного співтовариства і орієнтований на використання мови як засобу контролю, переконання та маніпулювання [67].

На основі широкого розуміння політичного дискурсу виділяють наступні його різновиди:

- 1) інституційний політичний дискурс, який включає в себе передвиборчу агітацію, парламентські дебати, офіційні виступи державних діячів, інтерв'ю політичних лідерів тощо;
- 2) мас-медійний (медійний) політичний дискурс, в рамках якого використовуються тексти, створені журналістами, політологами чи політиками і поширені за допомогою преси, радіо, телебачення або Інтернету;
- 3) офіційно-діловий політичний дискурс, який охоплює тексти, призначені для співробітників державного апарату;
- 4) тексти, створені пересічними громадянами, а саме листи та звернення, адресовані політикам, державним діячам і т. д.;
- 5) тексти політичних мемуарі;
- 6) тексти наукової комунікації, присвячені політиці, тощо [67].

При цьому, незважаючи на те, що підходи до визначення і аналізу політичного дискурсу відрізняються, більшість дослідників визнають, що головною метою політичного дискурсу як інструменту політичної влади є боротьба за владу – її захоплення, утримання або перерозподіл. Саме тому в якості опорних концептів політичного дискурсу виступають такі поняття, як «влада», «вплив», «авторитет». Ця особливість відбивається в концептосфері американського і британського політичного дискурсу. [95; 108; 115; 206]

Термін «концептосфера» (Д. Ліхачов) було введено для позначення сукупності концептів, що складають світорозуміння носія мови. При цьому концепт розглядається як елемент «певної концептуальної сфери носія свідомості, як інформація про дійсний або можливий стан мовлення у світі» [115, с. 226].

В якості ключових в британському та американському політичному дискурсі виступають концепти «влада», «демократія» і т. д. [108; 115]

Значимість концепту «влада» («power») впливає з того, що саме боротьба за владу, як уже зазначалося, є основою політичної комунікації.

Концепт демократії є ключовим для американської політичної риторики, з огляду на зовнішньополітичну діяльність США після Другої світової війни. Концепт «democracy» також є найбільш частотним ідеологічним концептом Великобританії останніх десятиліть. При цьому, використовуючи цей концепт у своїх виступах, британські та американські політичні лідери загострюють увагу слухачів на протистоянні більшості і меншин. Дану тенденцію можна проілюструвати на прикладі наступного уривка з промови Гордона Брауна: « ... *I am an enthusiast for democracy. And I take that position, not because I believe majority opinion is inevitably right or true ... but because I believe it most effectively safeguards the value of the individual, and ... restrains the abuse of power by the few*» (G. Brown). Концепт «демократія» також зустрічається в таких опозиціях, як «democracy – authoritarianism», «democracy – dictatorship». Наприклад: «*Anywhere, anytime ordinary people are given the chance to choose, the choice is the same: freedom, not tyranny; democracy, not dictatorship ...*» [311].

Як зазначає Є. Шейгал, в політичному дискурсі виявляється «примат цінностей над фактами, переважання впливу і оцінки над інформуванням, емоційного над раціональним» [240, с. 137]. В якості основних функцій, що реалізуються в процесі здійснення політичного дискурсу, Р. Водак виділяє: 1) персуазивну (переконання); 2) інформативну; 3) аргументативну; 4) персуазивно-функціональну (створення переконливої картини кращого устрою світу); 5) делімітативну (різницю від іншого); 6) груповидільну (змістовне і мовне забезпечення ідентичності) [35].

Поряд з інформаційною функцією виділяють також: 1) контролюючу функцію, яка передбачає здійснення маніпуляцій свідомістю; 2) інтерпретаційну функцію, яка виражається у вигляді створення так званої «мовної реальності» поля політики; 3) функцію соціальної ідентифікації, яка передбачає диференціацію та інтеграцію групових агентів політики і т. д. [94].

Відповідно до класифікації Є. Шейгал, основною функцією політичного дискурсу є твердження політичної влади, проявами якої є:

- 1) функція соціального контролю (створення передумов для маніпулювання суспільною свідомістю);
- 2) функція легітимізація влади (пояснення і виправдання рішень щодо розподілу влади та громадських ресурсів);
- 3) функція відтворення влади (зміцнення прихильності системі);
- 4) функція орієнтації (через формулювання цілей і проблем, формування картини політичної реальності у свідомості соціуму);
- 5) функція соціальної солідарності (інтеграція в рамках всього соціуму або окремих соціальних груп);
- 6) функція соціальної диференціації (відчуження соціальних груп);
- 7) агональна функція (ініціювання та вирішення соціального конфлікту, вираження незгоди і протесту проти дій влади);
- 8) акціональна функція (проведення політики через мобілізацію або «наркотизацію» населення: мобілізація полягає в активізації та організації прихильників, «наркотизація» означає процес заспокоєння і відволікання уваги населення) [240].

Функціональна спрямованість публічного політичного мовлення визначає його мовне оформлення. До загальних лінгвістичних особливостей політичного дискурсу відносяться:

- 1) *смілова невизначеність*, яка виникає в силу того, що часто політики вважають за краще висловлювати свою думку в максимально узагальненому вигляді, уникаючи прямоти висловлювань;
- 2) *фантомність*, формування якої виникає в результаті того, що багато політичних знаків не мають реального денотата;
- 3) *фідеїстичність* або ірраціональність висловлювань, яка припускає опору на сферу підсвідомого у слухачів;

- 4) *езотеричність*, оскільки часто політичні висловлювання складаються таким чином, щоб бути зрозумілими лише обмеженому колу обраних;
- 5) *дистанційованість і театральність*, оскільки виступ політика передбачає роботу на публіку за рахунок створення відповідного іміджу [94].

Вибір мовних засобів залежить від жанру, цілей політичного дискурсу, а також від інтенцій мовця, ситуації мовленнєвої взаємодії та особливостей одержувача повідомлення.

Відзначимо, що в цілому лінгвістична характеристика англomовного політичного дискурсу, до якого відносимо й англійське публічне мовлення майбутніх політологів, передбачає урахування таких його компонентів, як фонетичний, лексичний, граматичний та стилістичний. Розглянемо кожен із виокремлених складових.

Щодо *фонетичних* особливостей публічного мовлення, відзначимо, що для нього властивим є використання так званого публіцистичного інтонаційного стилю, який визначають як систему взаємопов'язаних інтонаційних засобів, що використовуються у соціальній сфері та сприяють досягненню мети комунікації [11; 64; 228].

До таких інтонаційних компонентів зазвичай відносять: 1) мелодику мовлення; 2) фразовий наголос; 3) ритм; 4) гучність; 5) темп і паузацію; 6) тембр [228].

Стосовно *мелодики мовлення* для публіцистичного стилю характерним є 1) вживання спадної послідовності наголошених складів; 2) переважання спадних (*falling heads*), ступінчатих (*stepping heads*) та перериваних шкал (*accidental rise*); 3) переважання низхідних тонів (*Low Fall*) у закінчених інтонаційних групах та низхідно-висхідних (*Fall-Rise*) у незакінчених інтонаційних групах [201; 228]. Окрім того, на початку виступу часто спостерігається вживання більш високих тональних рівнів, ніж наприкінці.

Дослідники пояснюють цей факт нервовим збудженням мовця, яке викликає напруження голосових зв'язок.

Для публіцистичного стилю властиве вживання *логічного наголосу*, який є різновидом *фразового наголосу*, вказує на рему та надає висловлюванню семантичної завершеності [64; 201; 228].

Щодо *ритму*, то публічне мовлення характеризується періодичним чергуванням ритмічних груп, що створює його чітку ритмічність. *Гучність* публічного висловлювання має варіативний характер та використовується для виділення важливої інформації та створення необхідного психологічного ефекту. Така динамічність мовлення запобігає його монотонності та сприяє визначенню ключових фраз [228].

Темп мовлення залежить від цілей мовця та мовленнєвої ситуації. На початку темп може бути уповільненим, що створює ефект урочистості мовлення, наприкінці темп може ускорюватися, що асоціюється із ентузіазмом мовця. Окрім того, уповільнений темп може використовуватися для виділення семантично вагомих (ключових) інформаційних блоків [228].

Для публічного мовлення характерним є використання *пауз*. Наприклад, *емфатичні паузи* є засобом виділення важливої інформації. Використовуються також так звані «*риторичні паузи*» або «*риторична тиша*» з метою посилення напруги аудиторії та утримання уваги слухачів [64; 201; 228].

Щодо *тембру* публічного мовлення, то він може виражати впевненість, стурбованість, особисту засмученість мовця тощо [64; 228].

На думку як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників (Л. Беліченко, І. Седіна, О. Швейцер, У. Bolinger, J. O'Connor, G. Arnold, D. Shakhbagova), основні розбіжності між британським та американським варіантом політичного дискурсу полягають саме у фонетичній, зокрема інтонаційній, сфері [11; 201; 238; 249; 283; 295]. Так, британський варіант англійської мови характеризується наявністю більш широкої мелодичної структури, в результаті чого англійське мовлення здається більш

різким. [295] Для британського дискурсу властивим є використання таких шкал: the Ascending Head; the Descending Head; the Level Head (the Level pre-Head). Американський варіант мовлення відрізняється використанням рівної шкали (the Level pre-Head), а також the Mid-wavy-level Head. При цьому кожний ударний склад вирізняється довготою та гучністю [228].

Особливостями британського дискурсу також є наявність значної кількості емпатичних та хезітаційних пауз, що, на думку дослідниці, є наслідком деяких особливостей британського менталітету, а саме схильності до коливань та роздумів в процесі прийняття важливого рішення. На відміну від британських ораторів, американські представники політичної сфери використовують значно меншу кількість емпатичних пауз. В результаті американський варіант мовлення сприймається як більш самовпевнений [201; 295].

Оскільки головною тематикою політичного дискурсу є політична боротьба, то його *лексична складова* буде утворена так званою політичною лексикою (authorization, Cabinet, Congress, Council, immigrants і т. д). Основу політичного дискурсу становить суспільно-політична лексика і термінологія. Слід зазначити, що суспільно-політична лексика (СПЛ) складає важливу частину лексичного складу мови, охоплюючи досить широке коло слів, які пов'язані з суспільно-політичним ладом та ідеологією держави і суспільства. [46].

Розвиток і вживання СПЛ в будь-якій мові тісно пов'язане з громадськими, економічними, політичними, історичними особливостями свого тимчасового відрізка. Суспільно-політичну лексику також визначають як «ідеологізовану ... частину словника, яка відображає поняття суспільного, політичного та соціального життя суспільства і вживається, більшою своєю частиною, в засобах масової (соціально-політичної) комунікації» [46, с.196].

Як зазначає Н. Гейко, становлення суспільно-політичного пласта лексики відбувається нерівномірно під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

До зовнішніх або соціальних чинників автор відносить «сукупність ... різноманітних імпульсів, що йдуть з навколишнього мовного середовища та є пов'язаними із особливостями суспільного розвитку, прогресом в матеріальному і духовному житті, переселеннями і змінами в складі мовленнєвих колективів» [46, с.195].

Суспільно-політична лексика відображає ті поняття суспільно-політичного життя суспільства, які в певний період часу характеризуються соціальною значимістю та актуальністю. Ядро СПЛ утворюють такі лексичні одиниці, в семантичній структурі яких присутні компоненти, що відображають основні концепти політичного дискурсу, а саме: «політичний», «соціальний», «пов'язаний з владою» [46].

Термін «суспільно-політична лексика» включає в себе поняття з різних галузей знань такі як: військова справа (*incursion, martial law, civilian, aerial bombardment, to implement a cease-fire, on-going assault*); антитерористична і антипіратська діяльність (*gunman, to gun down, to take hostages, to abduct, to enact security measures, anti-smuggle efforts, to patrol pirate-infested waters off*); політична лексика (*G-7 summit, post-Cold War era, president elect, premier, political clout*); термінологія соціальної та економічної сфери, інтернет комунікацій, соціальних мереж, назви політичних, громадських об'єднань і організацій (*Greenpeace, UNO, Friends of the Earth*) тощо [135].

Що стосується суспільно-політичної термінології (СПТ), її розглядають як такий пласт лексичних одиниць, зміст яких зрозумілий лише фахівцям. Дослідники визначають, що семантика суспільно-політичних термінів включає ідеологізований компонент [46; 115].

Аналіз СПТ здійснюється на основі вузького і широкого підходів. З точки зору вузького підходу, СПТ включає в себе слова і словосполучення, які означають поняття з суспільно-політичного життя і мають у своїй смисловій структурі постійні семи «громадський», «політичний», «державний», «соціальний» [105; 135]. При цьому, як правило, даний лексичний пласт відображає центральні політичні поняття. Згідно з

визначенням Т. Крючкової, СПТ складають «найбільш вживана частина суспільно-політичної термінології ... , назви різних державних, партійних, громадських організацій і установ, соціальних реалій і явищ життя різних країн, а також політичні ідіоми мови масової комунікації» [105, с.16].

Політична термінологія є мовою, яка використовується політиками як офіційно, так і кулуарно в процесі комунікації про політику. [135] Прикладами таких політичних слів є терміни *bureaucracy*, *lobbyist*, *libertarianism*, *Eminent Domain*, *cloture* тощо [312].

З позицій широкого підходу, СПТ трактується як сукупність лексичних одиниць, які виражають центральні політичні поняття, та словесних знаків, які пов'язані з суспільно-політичною сферою опосередковано. У структурі таких лексичних одиниць вищезгадані семи «громадський», «політичний», «державний» є ймовірнісними. При цьому до СПТ відноситься терміни економіки, міжнародних відносин, а також лексичні одиниці, що використовуються для позначення понять, пов'язаних із політичним устроєм та суспільно-політичним життям тієї чи тієї країни [135].

Як зазначає С. Манік, політичний лексикон також включає специфічні лексичні одиниці, що використовуються для визначення понять, які реалізуються у певному політичному контексті [135].

Оскільки мовна система тісно пов'язана з усіма сферами суспільного життя, лексичний ярус будь-якої мови буде відображати найменші зміни, що відбуваються в тій чи тій області людської активності. При цьому інтенсивні зміни в суспільно-політичному житті неминуче тягнуть за собою не менш інтенсивні зміни в області лексики.

Відносно суспільно-політичної лексики зауважимо, що її оновлення постійно здійснюється навіть у стабільні історичні періоди, не кажучи вже про значні соціальні чи економічні потрясіння.

Наприклад, з 2011 року у зв'язку революційними демонстраціями в Єгипті, Тунісі, Марокко, громадянською війною в Лівії, цивільними

повстаннями в Сирії, Ємені, Бахреїні і т. д., западними мас медіа було широко популяризовано поняття *the Arab spring* (Арабська весна) [135].

Революційні події в Україні 2004 та 2013-2014 років також вплинули на формування нового суспільно-політичного словаря появою таких понять, як *color revolution, Maidan, Orange Revolution, EuroMaidan, Revolution of Dignity, Euro-revolution, The Heavenly Hundred*, що можна прослідкувати на прикладі багатьох западноєвропейських та американських видань. Так, в політичному огляді, який було опубліковано в Інтернет виданні університету Пенсильванії *Warton* в розділі *Public Policy* за 31 січня 2014 року, сказано:

*With good reason, the **Eurorevolution** in Ukraine has been named the “**Revolution of Dignity**.” Standing right next to simple workers are wealthy individuals, and the middle class stands shoulder to shoulder with students and workers, protecting the right for the very existence of their nation.*

*Therefore, behind the mask of the protestors on **the Maidan**, there are those with two advanced degrees, and those who are fluent in at least one foreign language. “We are moving nowhere. The cynicism of the authorities has crossed all boundaries, and therefore one has to actively oppose the present authorities,” says Mykhailo Yusyp, a co-owner of a jewelry company in Western Ukraine, who joined **the Maidan movement** right after the beating of students, which took place in late November.*

Таким чином, політична лексика є мовним відображенням історичних подій, що відбуваються в житті суспільства, і охоплює досить широкий пласт слів, що передають поняття про структуру держави і влади, про особливості управління державою, про становище окремих груп людей в суспільстві і в суспільній ієрархії.

Слід відзначити, що характерною рисою політичного дискурсу є використання так званих політичних кліше (*We are the leaders of the free world; We are the greatest country of the world; No dream is beyond our reach; He should be able to carry the state; The people of the great state of New York have spoken*) [311].

Граматичний аспект також відіграє важливу роль в процесі побудови публічного мовлення [6; 49; 161].

Серед граматичних особливостей публічного мовлення, насамперед, слід відзначити наявність особистих займенників (*I, We, You*), оскільки для даного стилю мовлення властивим є суб'єктивно-оціночне відношення до предмету, який обговорюється, з метою викликати відповідну реакцію реципієнта повідомлення. Слід відзначити, що, як британські, так й американські політичні діячі, звертаючись до аудиторії, часто використовують особисті займенники «I», «We» (*We resolved that ...; We have waited many months*), висловлюючись за себе і за свій народ, підкреслюючи тим самим свою причетність до життя своєї країни. При цьому у своїх виступах британські оратори переважно використовують такі види звернень, як «*Distinguished guests*»; «*Ladies and gentlemen*», позиціонуючи себе як лідерів, перших осіб держави. Саме тому, на думку Д.В. Шапочкіна, в своїх виступах британські лідери є набагато більш стриманими і менш емоційними, ніж американські оратори, які переважно використовують такі види звернень, як «*My fellow citizens*»; «*My fellow Americans*»; «*My friends*», ототожнюючи себе зі своїм народом [235].

По-друге, як зазначає В. Наер, для текстів публіцистичного стилю характерним є використання наказових форм дієслова з метою привертання уваги слухачів [161]. Наприклад: *Make no mistake about what we're up against – B. Obama*

Теперешній час дієслова використовується для повідомлення про майбутні події, що підкреслює їх актуальність (*We are looking for more than just a change of party in the White House. We're looking to fundamentally change the status quo in Washington – B. Obama*).

Наступними граматичними рисами є 1) широке використання минулого часу для повідомлення про дії у минулому (*Neither he nor I anticipated this long and difficult road. Certainly neither of us wanted it to happen. Yet it came, and now it has ended... – A. Gore*); 2) часте вживання неособових форм

дієслова (*Last June we again won the **honour to serve** the British people. How best shall we do it? Not by **being** complacent about our majority, nor by **assuming** that our past achievements will automatically bring us future success. – M. Thatcher).*

Щодо синтаксичних особливостей публічного мовлення, слід відзначити використання 1) окличних речень (*Go confidently in the direction of your dreams! – Henry David Thoreau*); 2) парцеляції (*Visions do not become a reality overnight. Or even in four years. They have to be worked for. Consistently. Unswervingly. – M. Thatcher*); 3) простих та складносурядних речень (*I will discuss the progress of the economy and the path forward for monetary policy. The current expansion is almost six years old and is now one of the longest since World War II. While the pace of improvement has at times been frustratingly slow, by some measures the recovery is now well advanced. By other measures, there is still room for improvement. – Jerome H. Powell*); 4) синтаксичного паралелізму (*If there is anyone out there **who still doubts** that America is a place where all things are possible; **who still wonders** if the dream of our founders is alive in our time; **who still questions** the power of our democracy, tonight is your answer. – B. Obama*).

Щодо стилістичного аспекту публічного мовлення, то для нього є характерним, по-перше, наявність слів і словосполучень з оцінною семантикою, а також високою, урочистою лексикою [67; 69]. Останнє особливо характерно для таких жанрів, як інавгураційна промова, виступ на мітингу, в парламенті. Наприклад: «*Four score and seven years ago our fathers brought forth on this continent, a new nation, conceived and so dedicated in Liberty, and dedicated to the proposition that all men are created equal*». (A. Lincoln, *The Gettysburg Address*).

По-друге, останнім часом відзначається зростання використання просторічної і навіть жаргонної лексики, що, на думку дослідників, пов'язане зі значним зниженням ролі жорсткої регламентації, яка визначала чітке дотримання мовних, жанрових, композиційних, етичних та інших норм [67].

Наприклад: «*You know, really one of the interesting things about being the President is to invite my guys, buddies I grew up with from Texas, to the White House. It's really neat to see how they react to the majesty of the White House and the Oval Office and the South Lawn, and just the beauty of Washington. And most of them, after they get over the initial shock of seeing the White House, then come to the shock wondering how in the heck I got there*». (G. W. Bush)

Наступною особливістю публічного мовлення є використання стилістичних засобів виразності з метою посилення впливовості мовлення, до яких відносимо:

I. Фоно-стилістичні прийоми:

- 1) алітерація (*Let us go forth to lead the land we love... – J. F. Kennedy*);
- 2) асонанс (*The odious apparatus of Nazi rule. – Sir William Churchill*);

II. Лексико-стилістичні прийоми:

- 1) антитеза (*To those who would tear this world down: We will defeat you. To those who seek peace and security: We support you! – B. Obama*);
- 2) метафора (*I came into a state which was very much in a deep ditch. Nevertheless, this president did pull us out of a deep recession. No one is talking about cutting the military, we ought to grow it. – Mitt Romney*);
- 3) метонімія (*Mr. Gorbachev, turn down this wall. – R. Reagan*);
- 4) літота (*I am not unmindful that some of you have come here out of great trials and tribulations. – M. L. King, Jr.*);
- 5) епітети (*Because in the end, we're not just against the ingrained and destructive habits of Washington – B. Obama*);
- 6) іронія (*The reality is that John McCain the politician has made America less safe, sent our brave soldiers into wrong-headed foreign adventures, covered up for President (Barack) Obama with the VA scandal and has spent most of his time in the Senate pushing amnesty. He would rather protect the Iraqi border than Arizona's. – Donald Trump*);
- 7) алюзія (*We, the people, declare today that the most evident of truths -- that all of us are created equal -- is the star that guides us still; just as it guided*

our forebears through Seneca Falls, and Selma, and Stonewall; just as it guided all those men and women, sung and unsung, who left footprints along this great Mall, to hear a preacher say that we cannot walk alone; to hear a King proclaim that our individual freedom is inextricably bound to the freedom of every soul on Earth. – B. Obama);

8) порівняння – *We should pull ourselves together by our own bootstraps – R. Reagan.*

III. Синтактико-стилістичні прийоми

1) риторичні запитання (*The means are at hand to fulfill the age-old dream: poverty can be abolished. How long shall we ignore this under-developed nation in our midst? How long shall we look the other way while our fellow human beings suffer? How long? – Michael Harrington, 1962);*

2) інверсійний порядок слів (*Meanwhile, back in Labourland, the jockeying goes on as ever between the Blairites and the Brownites – Ch. Kennedy);*

3) анафора (*It's the hope of slaves sitting around a fire singing freedom songs. The hope of immigrants setting out for distant shores. The hope of a mill worker's son who dares to defy the odds. The hope of a skinny kid with a funny name who believes that America has a place for him too. – B. H. Obama)*

4) хіазм (*Whether we bring our enemies to justice or bring justice to our enemies, justice will be done. – G. Bush)* тощо.

Слід відзначити, що одним із найбільш поширених стилістичних прийомів у політичному дискурсі вважається саме метафора, яка досить часто використовується з метою «легітимізації тих чи тих заходів або ж пояснення постфактум, чому конкретні дії були необхідні» [108, с. 112]. Наприклад, за даними американських лінгвістів (G. Lakoff), під час війни у Перській затоці для обґрунтування необхідності військових дій широко використовувалися такі метафори, як «політика – це бізнес», «політика – це азартна гра», а також «безневинна жертва» (Кувейт), «жорстокий лиходій» (Ірак), «доблесний спаситель» (США) [114].

Згідно з даними досліджень в області лінгвостилістики, використання стилістичних засобів виразності з метою створення яскравої оригінальної системи образів є найбільш характерним для художнього стилю. Стосовно публіцистичного стилю, до якого відносять усні та письмові публічні висловлювання, то вживання стилістичних засобів виразності викликано необхідністю здійснення впливу на емоційну сферу слухачів і характеризується певною клішованістю. При цьому використання виразних мовних засобів має бути достатньо помірним, в іншому випадку досягнутий ефект може бути прямо протилежним запланованому результату. Якщо мовець робить свою промову надмірно насиченою яскравими образами, це може відвернути увагу слухачів від змісту виступу.

Таким чином, підбір стилістично забарвлених мовних одиниць необхідно здійснювати з урахуванням тематики, цілей і завдань публічного виступу, а також з опорою на ситуацію і одержувачів мовленнєвої взаємодії. Для цього слід сформулювати у майбутніх політологів вміння виділяти стилістично марковані мовні одиниці в потоці мовлення, відрізняючи їх від нейтральних.

Отже, процес навчання майбутніх політологів англійського публічного мовлення передбачає оволодіння відповідними лінгвістичними особливостями, що було враховано нами в процесі розробки експериментальної методики навчання.

Однак перед тим, як пропонувати свій методичний шлях оснащення майбутніх фахівців політичної галузі необхідними знаннями та вміннями, вважаємо доцільним дослідити, як здійснювалося навчання професійного іномовлення студентів спеціальності «Політологія» у педагогічній теорії та практиці.

1.3. Ретроспективний аналіз методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів у педагогічній теорії та практиці

Здійснення ретроспективного аналізу методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів передбачає насамперед вивчення нормативних документів і чинних програм, які регулюють навчальний процес у ВНЗ та визначають перелік професійних умінь і навичок студентів.

Одним із головних документів, які регулюють навчальний процес у галузі вищої школи є Державний стандарт освіти, який є сукупністю норм, що визначають зміст вищої освіти, обсяг навчального навантаження, засоби діагностики якості освіти та рівня підготовки студентів, а також нормативний термін навчання [71].

Систему стандартів вищої освіти прописано у Законі України «Про вищу освіту» (2014), у статті 1.5 якого вища освіта визначається як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [85].

У статті 10 означеного Закону стандарт вищої освіти визначається як «сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності» [85].

Отже, новий закон акцентує увагу насамперед на результатах вищої освіти, а не на процесі, що в цілому відповідає обраній моделі розвитку системи вищої освіти, спрямованій на інтеграцію до європейського освітнього простору.

Діючий наразі стандарт вищої освіти враховує Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, у яких (стаття 1.2) наголошується, що «лише шляхом кращого володіння сучасними європейськими мовами можна

полегшити спілкування та взаємодію між європейцями з різними рідними мовами заради підтримки європейської мобільності, взаєморозуміння і співпраці, та подолати упередження і дискримінацію» [82, с. 3]. Згідно з Рекомендаціями Ради Європи (стаття 4.1.1), процес вивчення певної іноземної мови має здійснюватися з урахуванням контексту або сфери, «до діяльності в яких мають бути підготовлені ті, хто вивчає мову», оскільки, як відомо, «будь-який мовленнєвий акт здійснюється у контексті певної ситуації в рамках однієї із сфер діяльності та організації суспільного життя» [82, с.48]. При цьому підготовка до діяльності у публічній сфері, «що охоплює суспільні та адміністративні інтеракції та трансакції, а також контакт із засобами масового зв'язку», розглядається у контексті головних цілей процесів вивчення та викладання мови [82, с. 48].

Рівні володіння іноземною мовою, визначені у Рекомендаціях Ради Європи, покладено в основу Програми з англійської мови для професійного спілкування (2005), яка підтримує викладену у Рекомендаціях концепцію європейського громадянства. Аналіз змісту означеної програми дозволяє стверджувати, що однією із пріоритетних цілей іншомовної підготовки майбутніх фахівців є розвиток умінь «готувати публічні виступи з низки великої кількості галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів» [190, с. 3].

Щодо іншомовної професійної підготовки майбутніх політологів, вивчення іноземної мови передбачає, насамперед, досягнення студентами такого рівня знань, навичок та вмій, що забезпечить їхню комунікативну спроможність в сферах ситуативного та професійного спілкування в усній і письмовій формах, а саме: 1) читання й реферування оригінальної загальнонаукової або загально-технічної інформації; 2) елементарного спілкування по загальним питанням спеціальності та в межах загальнозживаних норм під час закордонної подорожі; 3) написання особистих та простих ділових листів [177].

В процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням майбутні політологи мають набути наступних компетенцій:

1) фонетичної, що передбачає наявність фонетичного мінімуму, який забезпечує нормативне артикулювання звуків та інтонаційне оформлення речень;

2) граматичної, що передбачає оволодіння граматичним мінімумом, який забезпечує правильне розуміння автентичних фахових текстів;

3) в усному мовленні, що передбачає оволодіння та використання в процесі комунікації 800-900 загальноповживаних формул звертання, вітання, прошення, подяки, прохання, запрошення, пропозиції, наказу, поздоровлення, побажання, поради, початку розмови, згоди, незгоди, упевненості, сумніву, надії, розчарування, тощо. Програмою також передбачено розвиток навичок спілкування у наступних типових ситуаціях, як-от: «Аеропорт», «Митниця», «Міський транспорт», «Готель», «Заклади харчування», «Пошта», «Культурні заклади», «Магазин», «У лікаря», «Країна, мова якої вивчається», «Про себе та сім'ю», «Спеціальність». [55]

До основних іншомовних умінь майбутніх політологів належать: 1) уміння вільного користування лексикою ділових паперів та правилами її вживання; 2) уміння оформлювати ділове мовлення в усній та письмовій формах; 3) уміння структурного оформлення ділових паперів; 4) оволодіння навичками анотування та реферування наукової статті. [55]

Вивчення англійської мови за професійним спрямуванням майбутніми політологами передбачає ознайомлення студентів з державним устроєм англійськомовних країн, підготовку майбутніх політологів до вирішення різноманітних питань у сфері міжнародної діяльності за допомогою англійської мови. [55]

Завданнями курсу англійської мови за професійним спрямуванням є:

1) навчання студентів вільному орієнтуванню в науковій і публіцистичній літературі англійською мовою;

2) формування навичок роботи з джерелами професійного напрямку англійською мовою в оригіналі;

3) сприяння фундаменталізації загальної професійної освіти шляхом вивчення англійської мови. [55]

До тематичного плану англійської мови за професійним спрямуванням входять наступні змістові модулі:

Змістовий модуль I. Політологія (Political Science): Політика (Politics). Політична система (Political System). Політичні партії (Political Parties).

Змістовий модуль II. Політична система Великої Британії (The Political System of Great Britain): Державний устрій (The State Structure). Британська конституція (The British Constitution). Розподіл влади. Законодавча влада (The Legislature). Виконавча влада (The Executive). Політичні партії (Political Parties).

Змістовий модуль III. Політична система США (The Political System of the USA): Конституція (The Constitution). Урядова система США (The American System of Government). Законодавча гілка влади. (The Legislative Branch). Виконавча гілка: президентські повноваження (The Executive Branch: Powers of the Presidency). Політичні партії (Political Parties).

Змістовий модуль IV. Політичні системи Канади, Нової Зеландії, Австралії. (The Political System of Canada, New Zealand, Australia): Політична система Канади (The Political System of Canada), Політична система Нової Зеландії (The Political System of New Zealand), Політична система Австралії (The Political System of Australia).

Курс англійської мови за професійним спрямуванням для політологів розраховано на 216 навчальних годин. [55; 133]

Аналіз означеної програми зсвідчує її спрямованість на розвиток усіх елементів комунікативної компетентності майбутніх політологів, проте поза увагою залишається питання формування вмінь іншомовного публічного мовлення.

Розглянемо наукові розвідки, присвячені питанням навчання іноземної мови студентів політологічних спеціальностей.

Так, наукова розвідка А. Онощенко присвячена проблемі формування лексичної компетенції майбутніх політологів на матеріалі термінологічної лексики. Автор вважає, що центральною ланкою в роботі над засвоєнням лексичного матеріалу є формування: 1) репродуктивних лексичних навичок (навичок правильного вживання лексичних одиниць в говорінні та письмі згідно з ситуацією спілкування та метою комунікації); 2) рецептивних лексичних навичок (навичок розпізнавання й розуміння лексичних одиниць в процесі читання та аудіювання); 3) навичок обґрунтованої здогадки про значення лексичних одиниць; 4) навички користування різними видами словників. [174] У праці виділено два основних етапи навчання: 1) етап семантизації, що передбачає ознайомлення студентів з новими лексичними одиницями; 2) етап автоматизації а) на рівні словоформи, вільного словосполучення та речення; б) на рівні понадфразової єдності. [174] Автор робить висновок, що засвоєння студентами термінологічної лексики буде успішнішим за умови добору фахового матеріалу. Таким матеріалом навчання виступили автентичні тексти фахових видань «The American Spectator», «Foreign Policy», «The New Republic», «The Atlantic», тощо. Не викликає сумніву, що розроблена А. Онощенко методика є ефективною для розвитку здатності студентів працювати з автентичною спеціалізованою літературою, оскільки забезпечує поповнення їхнього словникового запасу професійною термінологічною лексикою, а також розвиває в них уміння читати професійно орієнтовані тексти.

Однак поза увагою автора залишається аналіз реальних кваліфікаційних вимог до спеціальності «Політологія», що, на нашу думку, може негативно позначитися на здатності студентів спілкуватися англійською мовою в процесі виробничих дій, пов'язаних з їхньою кваліфікацією.

Проблема розвитку термінологічної компетентності майбутніх політологів висвітлюється в роботі Т. Денищич. Автор слушно зазначає, що високий рівень володіння культурою спілкування, зокрема фахового мовлення, є важливою складовою професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця. Основою такої підготовки, на думку дослідника, є володіння термінологічною лексикою, що є умовою успішної фахової комунікації. Термінологічну компетентність автор протрактує як здатність розуміти й відтворювати професійні висловлювання в різноманітних ситуаціях з використанням фахової лексики. [70] Проте у наданому визначенні відсутня класифікація виробничих ситуацій, які передбачають використання майбутніми політологами фахової лексики.

У аналізованій праці виділено два етапи засвоєння термінологічної лексики: 1) репродуктивний, який спрямовано, зокрема, на оволодіння термінологією політологічного комплексу; 2) продуктивний, який передбачає наявність умінь сприймати й породжувати тексти з використанням термінологічної лексики. [70] При цьому незрозумілим залишається, як саме планується здійснювати перехід від набуття знань термінологічної лексики до розвитку вмінь її використання в процесі сприйняття та продукування фахових текстів, адже автором не розглядається така ланка, як формування мовних навичок використання вивченого лексичного матеріалу.

Стаття Д. Фатєєвої присвячена питанню підготовки майбутніх політологів до міжкультурного спілкування за допомогою ділової гри. До переваг використання ділової гри в методиці навчання іноземних мов авторка відносить її здатність до моделювання різноманітних ситуацій професійної діяльності, що сприяє розвитку професійного творчого мислення майбутніх фахівців. Окрім того в процесі навчання майбутні політологи оволодівають англійською мовою паралельно з політичною культурою основних англійськомовних країн, засвоюючи фонові знання стосовно політичної сфери життя. Ділові ігри сприяють розвитку ініціативного мовлення студентів, оскільки дозволяють інсценувати різноманітні види та способи

міжкультурного спілкування. Окрім того, застосування ділових ігор дозволяє охопити достатньо широкий соціально-політичний та країнознавчий матеріал, що, у свою чергу, сприяє розвитку полікультурних компетенцій студентів (повагу, толерантність, здатність вести переговори, тощо). До позитивних рис ділової гри належить її комунікативна спрямованість, оскільки саме спілкування є основним шляхом залучення студентів до спільної пізнавальної діяльності [227].

Наукова розвідка Г. Суткевич присвячена проблемі використання діалогу-обговорення як засобу підготовки майбутніх політологів до професійного іншомовного спілкування. Авторка розглядає діалог-повідомлення як складний вид діалогічної форми комунікації, який існує у трьох основних різновидах: кооперативний, координаційний та контрадикторний. [216] Для того, щоб навчити майбутніх політологів веденню діалогу-повідомленню в різних комунікативних формах, авторка пропонує використовувати комплекс вправ, який спрямовано на розвиток аргументативних умінь. При цьому пропонується така послідовність вправ, в процесі якої здійснюється перехід від прямого розуміння тексту до його проблемного обговорення в процесі парної або колективної форми взаємодії. Головною вимогою до означеного комплексу вправ є моделювання природних ситуацій мовленнєвого спілкування, створення проблемно-загострених та ситуативно спрямованих вправ, які стимулюють студентів до активної мовленнєвої діяльності. Предмет обговорення може бути задано за допомогою мотиваційно-стимулюючого тексту, який розкриває специфіку ситуації. Така організація вправ, на думку автора, формує вміння правильно будувати систему аргументації для відстоювання та доказу власної точки зору, що сприяє розвитку професійного іномовлення майбутніх політологів.

Серед методичних досліджень, присвячених проблемі навчання англійського усного монологічного мовлення варто відзначити роботи Н. Драб, С. Кіржнер, І. Левчик, Н. Лямзіної, М. Митник та ін.

Дослідження Н. Драб слід вважати істотним внеском у розвиток методики навчання іноземної професійної мови. Авторкою було розроблено методику формування умінь усного монологу-презентації бізнес-продукту або послуги. Професійною метою навчання дослідниця вважає розвиток у студентів умінь характеризувати обраний бізнес-продукт, переконувати покупців у його цінності, стимулювати його покупку, використовуючи різноманітні візуальні опори для більш аргументованого переконання клієнтів [76].

Дисертаційне дослідження С. Кіржнер присвячено обґрунтуванню та розробці методики навчання майбутніх юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів. Автором визначено основні типи монологів у професійній діяльності юристів, виділено спеціальні вміння їх продукування. До здобутків дослідника слід віднести виявлення та характеристику лінгвістичних, соціокультурних і екстралінгвістичних особливостей усного англійського юридичного дискурсу та обґрунтування дидактичного і методичного потенціалу автентичних художніх фільмів для оптимізації навчання юристів усного професійно спрямованого англійського монологічного мовлення [96].

Суттєвий вклад в розвиток методики навчання англійської мови за професійним спрямуванням здійснено І. Левчик, наукова робота якої пов'язана з дослідженням проблеми формування професійно орієнтованої англійської компетентності у говорінні майбутніх психологів. Дослідницею встановлено види мовленнєвої поведінки медіатора на основі дослідження психологічних особливостей породження і відтворення мовлення психолога-посередника в процесі вирішення конфліктних ситуацій засобами англійської мови, а також досліджено стилістичні особливості англійського професійно орієнтованого говоріння психологів-медіаторів. На думку авторки, професійно орієнтована англійська компетентність у говорінні майбутніх психологів-медіаторів проявляється у розвитку п'яти вмінь, кожне з яких

передбачає професійно-мовне, професійно-стилістичне та професійно-мовленнєве становлення [117].

У дисертації Н. Лямзіної розглядається питання розробки ефективної методики навчання майбутніх економістів професійно орієнтованого англійського монологічного мовлення з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Спираючись на сучасні трактування вченими (О. Тарнопольський) сутності поняття «професійно орієнтоване англійське монологічне мовлення», авторка протрактовує його як таке, що об'єднане конкретним завданням і ситуативними умовами, базується на результатах аналітичного дослідження певної проблеми у сфері професійної активності, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії з урахуванням її основних культурологічних та соціально-демографічних характеристик. [134]. Дослідницею доведено, що найбільш поширеним різновидом професійно орієнтованого англійського монологічного мовлення вважається усний публічний виступ, який визначається як «усний професійно спрямований монолог у форматі ділової презентації, формою реалізації якого є мультимедійна або комп'ютерна презентація-супровід». [134, с.8]

Робота М. Митник присвячена дослідженню проблеми навчання іншомовної професійної презентації майбутніх фахівців сфери туризму. Авторка виявила діалектичний взаємозв'язок складових презентаційного іномовлення, якими є інформація та переконання. В дослідженні доведено, що зміст навчання іншомовного презентаційного мовлення майбутніх спеціалістів туристичної галузі включає професійно-мовленнєві, риторичні й лінгвомовленнєві знання і вміння, а також визначено, що психологічними особливостями породження і відтворення іншомовного презентаційного мовлення майбутніх фахівців сфери туризму є їх п'ятиступеневий розвиток, в якому кожен наступний крок поглиблення лінгво-сміслових знань і вмінь веде до поступового згортання внутрішнього мовлення до рівня його предметно-образного коду. Дослідниця наголошує, що лінгвістичними

явищами презентаційного мовлення є стандартна, експресивна та емоційно забарвлена риторична лексика, яка запам'ятовується завдяки її вживанню у презентаційному мовленні, що поступово удосконалюється [146].

Деякі лінгвістичні аспекти політичного дискурсу проаналізовано у працях М. Дорофеевої, Т. Свиридюк, В. Ущиної та інших вітчизняних дослідників.

У роботі Т. Свиридюк «Ідіоматика англomовного публічного виступу в епоху глобалізації: лінгвориторичний аспект (на матеріалі промов британських прем'єр-міністрів)» досліджено функції сталих виразів у промовою британських прем'єр-міністрів в епоху глобалізації. Автором доведено, що розвиток засобів масової інформації та спрямованість виступів на міжнародну аудиторію зумовлюють збіднення їх ідіоматичного наповнення [200].

В дослідженні М. Дорофеевої «Категорія суб'єкта в політичній промові (на матеріалі виступів федеральних канцлерів ФРН повоєнного періоду)» запропоновано комплексний підхід до вивчення форм самопрезентації суб'єкта мовлення в політичній промові федеральних канцлерів ФРН повоєнного періоду. Проаналізовано технології мовленнєвого впливу на аудиторію та доведено, що інваріантними параметрами категорії суб'єкта в аспекті лінгвістики, філософії та логіки є полісемантичність і функціональна асиметрія. Категорію суб'єкта визначено як самопрезентацію індивіда в ситуації мовлення за допомогою засобів лексичного, синтаксичного та текстового рівнів. Категорію суб'єкта розглянуто як вагомий мовний фактор впливу на адресатів політичної промови [75].

В роботі В. Ущиної «Соціолінгвістична категорія доміантності та її реалізація в англomовному політичному дискурсі» висвітлено комунікативно-інтеракціональну організацію та семантико-прагматичні особливості вербалізації соціолінгвістичної категорії доміантності за інституційно-конвенційних умов політичних дебатів. Доміантність розглянуто як динамічну інтерактивну сутність дискурсивного плану, природним

середовищем якої є діалогічне мовлення як компонент людської взаємодії. Здійснено її аналіз відповідно до екстралінгвістичних факторів контексту політичних дебатів: ситуації спілкування, комунікативної мети та фактора адресата. Визначено особливості вербалізації доміантності на інтеракціонально-конверсаційному та прагма-семантичному рівнях політичного дискурсу [226].

У науковій праці Н. Івкової «Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі» проаналізовано способи організації публіцистичного тексту, традиційні фігури стилістичного синтаксису, визначено функціональні експресивні парадигми, а також виявлено текстотвірний потенціал модальних та інтродуктивних синтаксичних засобів експресивного мовлення у публіцистиці [90].

В дисертаційному дослідженні М. Діденко «Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття)» схарактеризовано інваріантну модель політичного виступу з визначеними типологічними особливостями. Проаналізовано комунікативні, структурно-композиційні, лексико-семантичні, морфолого-синтаксичні характеристики політичного виступу. Розкрито специфіку їх вираження та інтеграції, яка стала основою для виділення різновидів політичного виступу – парламентського, партійного, передвиборного, привітального, святкового, розглянутих як сукупність текстів, об'єднаних предметом зображення, спільністю мовного вираження та структурно-мовної організації змісту, метою реалізації певної прагматичної установки [73].

Робота російської дослідниці О. Філатової присвячена вивченню лексико-стилістичних та фонетичних засобів організації політичного дискурсу на матеріалі промов британських та американських політиків. Авторка визначає політичний дискурс як особливий вид дискурсу, що реалізується в сфері внутрішньо- та зовнішньополітичної діяльності, та виділяє такі його різновиди як а) тематично: передвиборчі, інаугураційні, дискусійні промови на політичні та економічні теми; б) за типом аудиторії:

парламентські промови, виступи в ЗМІ, виступи перед широкою аудиторією [228].

До основних лексико-стилістичних характеристик політичного дискурсу, за результатами дослідження О. Філатової, належить використання риторичних засобів мовленнєвого впливу (метафори, посилення, цитування, риторичні запитання, гумор, іронія тощо) та термінології; змішення стилів; розмаїття синтаксичних структур.

Щодо зарубіжних наукових розвідок, слід відзначити, що увага вчених насамперед зосереджена на практичних аспектах оволодіння вміннями публічного мовлення в сфері політики, ділової комунікації; вивченні закономірностей композиційної побудови ефективного публічного висловлення [247; 248; 255; 259; 261; 269; 275; 280; 281; 286; 290; 300; 301; 303; 306]; дослідженні впливу екстралінгвістичних особливостей на створення успішного публічного виступу [245; 249; 271; 272; 276; 284]; аналізі риторичних засобів посилення впливовості та дієвості публічного мовлення [250; 257; 268; 270; 305].

Проаналізовані методичні та лінгвістичні дослідження зробили істотний внесок у розвиток англійського мовлення фахівців різного профілю, зокрема майбутніх політологів. Однак жодне з них не присвячено проблемі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, що передбачає не тільки спілкування з англійськими колегами-фахівцями, але й участь у публічних заходах, як-от: конференції, круглі столи, виборчі кампанії, дебати, дискусії, тощо. Звідси випливає необхідність розвитку умінь переконливого та аргументованого висловлювання власної позиції щодо наявних соціально-політичних проблем, які виникають в умовах процесів інтеграції та глобалізації різноманітних сфер суспільного життя. Окрім цього, у представлених роботах не описано можливостей використання автентичних текстів політичних промов як засобу розвитку умінь професійного іномовлення.

Розглянемо чинні навчальні посібники та підручники з англійської мови за професійним спрямуванням для студентів спеціальності «Політологія». Вітчизняна навчально-методична література для навчання професійної англійської мови політологів також не чисельна.

Основною метою підручника «Англійська мова для істориків і політологів» авторів В. Копилова, М. Лучак, Ю. Пеліховського, К. Тулюлюк для студентів вищих навчальних закладів спеціальностей «Історія», «Політологія», «Міжнародні відносини» є практичне опанування студентами мовленнєвими вміннями, вмінням вільно користуватися професійною лексикою, поданою англійською мовою. До підручника входять тексти сучасних зарубіжних видань із фахової тематики. Їх супроводжують спеціальні вправи у вигляді різноманітних завдань інтерактивного характеру [102].

Ґрунтовний підручник Т. Гуськової та Е. Городкової для політологів «English in Politics» спрямовано на реалізацію наступних цілей:

- 1) підготовка студентів до читання та перекладу автентичних текстів з політології;
- 2) розвиток навичок пошукового та оглядового читання;
- 3) розвиток навичок написання короткого відтворення тексту («summary»);
- 4) розвиток навичок монологічного мовлення (Comment on; What do you think); діалогічного мовлення та навичок ведення дискусії. [62]

Усі тексти підручника взято з оригінальних джерел. Автори приділили значну увагу введенню спеціальної термінології.

Проте слід відзначити, що в підручнику відсутні тексти публічних промов сучасних англомовних політичних лідерів, які, на нашу думку, є важливим джерелом як лексико-граматичного матеріалу, так і фонових знань стосовно особливостей політичної культури країни, мова якої вивчається. Окрім того, в підручнику практично відсутні вправи на формування лексичних навичок сприйняття та відтворення нових термінологічних

одиниць. Одразу після введення нового лексичного матеріалу студентам пропонується завдання на розвиток діалогічного мовлення. Наведемо приклад завдання на сторінці 7: «Work in pairs. Do you think the following statements are true or false? (To study politics is in essence to study government, or more broadly, the exercise of authority). Discuss / check your considerations with the rest of the class» [62, с.7].

Одразу після вказаних вправ студентам пропонується прочитати досить складний автентичний текст та відповісти на запитання.

Означений підхід, на нашу думку, може призвести до виникнення суттєвих прогалин у знаннях студентів, що сприятиме виникненню значних утруднень в процесі подальшого іншомовного спілкування в реальних комунікативних ситуаціях. Окрім того, в підручнику відсутні вправи, які передбачають створення власних публічних виступів.

Основними цілями підручника І. Антонової «Английский язык в публичной речи и дебатах. English for Public Speaking & Debating» є: 1) набуття спеціальних знань у сфері політичної, президентської й публічної риторики; 2) ознайомлення із класичним риторичним каноном (етос, пафос, логос) на основі текстів-зразків; 3) навчання аргументуванню та побудові логічних текстів; 4) розвиток вербальних умінь публічних виступів (вибір та обґрунтування теми, підбір аргументів тощо) [2].

Підручник Cheri J. Simonds, Stephen K. Hunt, Brent K. Simonds, Garret H. «Public Speaking: Prepare, Present, Participate» спрямований на розвиток умінь публічного мовлення, що передбачає аналіз особливостей аудиторії слухачів, ефективний аналіз інформації, організацію та структурування мовленнєвої презентації та різних видів промов [296].

Отже, як показав ретроспективний огляд навчально-методичної та наукової літератури з досліджуваної проблеми, проаналізовані видання, здебільшого, спрямовані виключно на навчання читання й перекладу текстів політичної тематики. Слід відзначити наявність вправ на формування вмінь публічного мовлення, проте поза увагою залишилася проблема навчання

таких його різновидів, що є характерними для професійної мовленнєвої діяльності майбутніх політологів, а саме: політичних оглядів та коментарів, політичних доповідей тощо.

Таким чином, здійснений аналіз доводить недостатню розробленість проблеми професійно-орієнтованої іншомовної підготовки політологів. Зокрема, недостатньо розкритими є: проблеми, пов'язані зі специфікою навчання іншомовного публічного мовлення на основі інформації, одержаної із професійно-орієнтованих джерел; психологічні механізми породження та відтворення англійського публічного мовлення. Недостатня увага щодо останніх ускладнює формування механізму понадфразового випередження, що забезпечує готовність зовнішньої іншомовної реалізації кожної наступної фрази під час закінчення попередньої (І. Зимня). Недостаньо дослідженою вважаємо також можливість використання автентичних текстів публічних промов політичних діячів як засобів іншомовної професійної підготовки майбутніх політологів. Попри існування значної кількості розвідок, присвячених вивченню фонетичних, стилістичних та граматичних особливостей публічного мовлення як такого, досі не існує ґрунтовної праці, яка б узагальнила та зіставила його лінгвістичні особливості. Досі не здійснювалися спроби розробити систему вправ для навчання різновидам англійського публічного мовлення (політичні огляди, коментарі, доповіді, промови), що є властивими для професійної діяльності майбутніх політологів.

Вирішенню зазначених проблем буде присвячена наступна частина нашого дослідження. Але перш ніж перейти до описання розробленої методики розвитку мовленнєвих умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів та відповідної системи вправ, проаналізуємо психологічні механізми породження й відтворення англійського публічного мовлення.

1.4. Психологічні механізми породження та відтворення англійського публічного мовлення

Відомо, що особливості будь-якого процесу мовленнєвої взаємодії обумовлені відповідною людською діяльністю. Психологи зазначають, що мова, з одного боку, являє собою продукт відповідної діяльності, тобто вона є «те, у чому ця діяльність опредмечується», а, з іншого боку, мова – це «об'єктивна основа мовленнєвої діяльності індивіда» [118, с. 21]. Професійна мовленнєва комунікація, різновидом якої є англійське публічне мовлення майбутніх політологів, не є винятком. Очевидно, що даний вид мовленнєвої діяльності виступає як засіб здійснення одного з аспектів професійної активності майбутніх фахівців політологічного профілю. Рівень розвитку умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів без сумніву буде впливати на успішність реалізації відповідних професійних цілей і завдань. Це означає, що за допомогою професійного публічного мовлення майбутній фахівець в галузі політичних відносин отримає можливість не тільки здобувати і передавати ту чи ту інформацію, а й змінювати навколишню дійсність шляхом здійснення впливу на інтелектуальну, поведінкову і емоційну сферу слухачів.

Структура будь-якої людської діяльності являє собою певну сукупність дій, кожна з яких характеризується як відносно самостійний процес, спрямований на досягнення конкретної мети, але підлеглий при цьому загальному мотиву діяльності, одиницею якої вона є [88, с. 84]. Розвиток окремої дії включає ряд етапів, а саме: а) прийняття рішення або формування програми; б) реалізацію; в) контроль і корекцію [119, с. 86]. Реалізація дії здійснюється за рахунок операцій або способів досягнення мети.

Структура мовленнєвої діяльності також складається з ланцюжка мовленнєвих дій, об'єднаних загальною мотивацією діяльності. Мовленнєва дія являє собою «процес, що обслуговує мовленнєву діяльність» [22, с. 73] і, як і будь-яка психологічна дія, передбачає постановку мети і залежить від структури діяльності як такої. Крім того, мовленнєва дія характеризується

власною внутрішньою структурою, яка оформлюється під впливом:

- а) загальних механізмів, характерних для всіх діяльнісних актів, і
- б) тимчасових умов, в яких здійснюється конкретна діяльність.

Під загальними для діяльнісних актів механізмами розуміють в першу чергу фази здійснення мовленнєвої дії, в число яких входять: 1) фаза орієнтування; 2) планування мовленнєвого висловлювання; 3) реалізація плану висловлювання; 4) контроль і корекція результатів.

Під час *фази орієнтування* мовець аналізує ситуаційні умови, в яких протікає конкретна діяльність, і здійснює вибір адекватної моделі мовленнєвої поведінки. При цьому на процес вибору істотно впливає низка факторів, як-от:

- 1) домінуюча мотивація діяльності;
- 2) аналіз і накопичення інформації, що надходить ззовні, на основі якої вибудовується модель ситуації і здійснюється вибір дії, яка відображає загальну мотивацію;
- 3) ймовірнісний досвід мовця, що містить всю сукупність моделей мовленнєвої і немовленнєвої поведінки з попереднього досвіду індивіда, на основі яких проводиться відбір тих, які відповідають умовам ситуації;
- 4) завдання дії, яке відображає структуру і мету діяльності в цілому й обмежує вибір дії [124, с. 31-32].

Мета наступної фази – планування або побудова внутрішньої програми мовленнєвої дії, яка представляє собою «неусвідомлену побудову певної схеми, на основі якої в подальшому породжується мовленнєве висловлювання» [125, с. 158].

Під час третьої фази «здійснюється розгортання кожного з цих компонентів в синтаксичну групу або окреме слово ... » [125, с. 159].

І, нарешті, під час *останньої фази* відбувається звірення отриманого результату з початковим задумом.

Виходячи з цього, а також урахуваючи особливості публічного мовлення, вважаємо, що процес породження й відтворення публічного висловлювання передбачає послідовну реалізацію таких мисленнево-мовленнєвих дій, як: 1) вибір теми та формулювання задуму майбутнього висловлювання; 2) пошук відповідної до теми інформації (політичної, соціальної, економічної) з англійських інформаційних джерел; 3) перегляд вибраного матеріалу та семантизація незнайомих мовних явищ за допомогою прямого перекладу та мовної (контекстуальної) здогадки; 4) компресія первинного тексту шляхом визначення головної ідеї та видалення другорядної інформації; 5) письмовий виклад тексту майбутнього публічного висловлювання; 6) удосконалення змісту майбутнього висловлювання шляхом введення стилістичних засобів виразності з метою посилення дієвості та впливовості мовлення; 7) тренування усно-мовленнєвої форми пред'явлення створеного тексту; 8) усний виклад тексту публічної промови.

Реалізація кожної із вищезазначених дій безпосередньо пов'язана із проблемою взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього мовлення майбутніх політологів. Внутрішнє мовлення розуміють як інтеріорізовану мовленнєву дію, яка реалізується у згорнутій редукованій формі. При цьому ступінь згорнутості внутрішнього мовлення змінюється від повного внутрішнього проговорювання до максимально редукованої форми «випадіння з інтелектуального акту і перетворення його в простий рефлекторний акт» [126, с. 158].

Згідно з результатами досліджень С. Рубінштейна внутрішнє мовлення структурно та функціонально відрізняється від зовнішнього. Оскільки внутрішнє мовлення не спрямоване безпосередньо на партнера по комунікації, для нього є характерними такі ознаки, як еліптичність, предикативність тощо. [194, с. 393]. При цьому як саме внутрішнє мовлення, так і дискурсивне мислення, що протікає у формі внутрішнього мовлення «відображають структуру мовлення, що склалася в процесі спілкування» [194, с. 394]. Психологи відзначають, що внутрішня і зовнішня форми

мовлення є взаємозалежними, тому ступінь розвиненості внутрішнього мовлення визначає ступінь досконалості процесу вираження думок у зовнішньому мовленні [207; 214; 215].

Проаналізуємо кожну із вищенаведених дій з урахуванням ступеня згорнутості та розгорнутості внутрішнього мовлення.

Очевидно, що *перша* запропонована нами дія належить до фази орієнтування, під час якої мовець аналізує ситуаційні умови, в яких протікає конкретна діяльність, і здійснює вибір відповідної моделі мовленнєвої поведінки. Як стверджує С. Рубінштейн, під час аналізу зовнішніх обставин здійснюється формування мотивації мовця, що безпосередньо визначає вибір теми (предмету) викладу [193].

В процесі вибору теми викладу оратор орієнтується як на індивідуальний, так і на груповий або суспільний інтерес. Це означає, що тема виступу повинна відображати актуальну проблему, яка буде представляти інтерес як для оратора, так і для аудиторії слухачів.

Вибір теми передбачає формулювання задуму майбутнього висловлювання, яке відбувається у внутрішньому мовленні. При цьому внутрішнє мовлення носить розгорнутий характер, що зумовлюється необхідністю осмислення й внутрішнього промовляння виниклих думок за відсутністю у студента необхідного словникового запасу. Цей процес можна позначити як попередню обробку думок іноземною мовою перед озвучуванням публічного висловлювання у зовнішньому мовленні. Подальша підготовка публічної промови пов'язана із вибором засобів реалізації задуму. Одним із таких засобів є добір інформації, яка є необхідною для повного й адекватного розкриття обраної тематики.

Отже, *друга дія* передбачає перехід від загальних знань про предмет викладу до заглиблення в нього. На даному етапі відбувається планування внутрішньої програми мовленнєвої дії, що існує в «предметно-образотворчому» коді [37; 80; 120; 215]. Предметний код являє собою певний внутрішній динамічний механізм, в процесі роботи якого «в будь-якій

людській мові відбувається семіотичне перетворення сенсорних сигналів у предметну структуру, тобто денотативне відображення дійсності» [79, с. 16]. Універсальний код є сукупністю логічних правил, «на основі яких виникають смислові зв'язки», і які можуть бути застосовані до всіх людських мов [79, с. 16]. При цьому, як зазначає О. Леонтьєв, компоненти програми висловлювання можуть відноситися до різних кодових систем, таких як мовленнєвомисленнєвий код; код слухових чи зорових образів; код вторинних образів і схем. Отже, за висновками ученого, характер коду, що використовується для закріплення мовної програми, може варіюватися в досить широких межах [120]. У зв'язку з цим можна також навести гіпотезу К. Прібрама, яка полягає в тому, що будь-який процес мислення «включає, крім маніпулювання знаками і символами, голографічний компонент. Голографічні зображення являють собою прекрасні асоціативні механізми, вони успішно і миттєво виконують кросскореляційні функції». [189, с. 406]. Голограми є «каталізаторами мислення», які, залишаючись незмінними, є складовими процесу мислення, значно полегшуючи його [189].

На етапі пошуку тематичної інформації автор працює з аутентичним матеріалом для того, щоб промова «опиралася на об'єктивний фон» [141, с. 93]. Це означає, що мовцем проводиться відбір такого інформаційного наповнення, яке б адекватно відбивало мету і тематику мовленнєвої взаємодії. Пошук необхідної фахової інформації розпочинається з перегляду наявних тематичних автентичних текстів, що передбачає здійснення процесу декодування іншомовних символів у слова. Означений вид діяльності відбувається за допомогою переглядового читання, яке визначається, як «швидке, вибіркоче ... читання тексту за блоками для докладнішого ознайомлення з його «фокусуєчими» деталями і частинами», що «має місце при первинному ознайомленні зі змістом нової публікації з метою визначення наявності потрібної інформації» [137, с. 302]. Результатом здійсненого перегляду матеріалу є відбір необхідного змісту. При цьому внутрішня мисленнєва діяльність мовця трансформується у зовнішню

шляхом виокремлення основних інформаційних блоків, які відповідають обраній тематиці.

Однак лише переглядового читання, на нашу думку, недостатньо для більш повного осмислення тексту, яке здійснюється в процесі наступної дії.

Треття дія з підготовки англійського публічного мовлення передбачає подальше опрацювання створеного первинного тексту для максимально повного розуміння здобутої інформації та її критичного осмислення [137, с. 303].

При цьому студенти повинні самостійно долати труднощі, пов'язані із розумінням незнайомого мовного матеріалу, що міститься в тексті, за допомогою мовного і контекстуального здогаду. У дослідженнях з означеного питання (І. Берман, Р. Мартинова) здогад визначається як «складний психічний процес, в основі якого лежать механізми ймовірнісного прогнозування і ймовірнісної ретроспекції, які спираються на мовний, мовленнєвий і практичний досвід читача» [137, с. 299].

Словесний здогад передбачає «розкриття значення слова на основі аналізу його словотворчих елементів (суфіксів, префіксів, закінчень)» [137, с. 299].

Контекстуальний або апроксимативний здогад передбачає актуалізацію категорійного значення слова, його звуження до конкретного в умовах контексту. Реалізація даного виду здогаду передбачає здатність студентів встановлювати понятійні асоціації, ідентифікувати мовні одиниці з певними граматичними категоріями тощо [137, с. 299].

Психологи відзначають, що детальне розуміння тексту передбачає розгорнуту розумову діяльність, оскільки пов'язане із осмисленням його лексичного наповнення, синтаксичної структури речень, загального змісту тощо [214].

Зазначимо, що створений таким чином текст є достаньо об'ємним, що значно утруднює його сприйняття. Отже первинний текст потребує

скорочення, що й відбувається в процесі його компресії під час *четвертої дії*.

На думку науковців (О Буравцова, Є Чопорова), компресія тексту сприяє його більш глибокому розумінню, оскільки в її основі лежить розкриття смислової структури першоджерела. Даний вид діяльності являє собою достатньо складний інтелектуальний акт, заснований на таких мислительних операціях, як аналіз та синтез інформації [28]. Під аналізом розуміють «мисленнєве розчленування предмету, явища, ситуації та виявлення його елементів, частин, моментів, сторін, з яких він складається» [194, с. 324]. За допомогою синтезу розкриваються найбільш (найменш) суттєві зв'язки відносно виділених в процесі аналізу елементів [194]. Зазвичай аналіз та синтез є нерозривно пов'язаними, оскільки вважаються двома сторонами єдиного процесу мислення.

Створення вторинного тексту передбачає трансформацію інформаційного наповнення вихідного тексту. Головними прийомами семантичної трансформації є згущення змісту і перефразування [116]. Згущення змісту здійснюється на основі таких операцій, як об'єднання, стягнення та узагальнення [116; 163]. *Об'єднання* передбачає аналіз і синтезування смислових елементів тексту. *Стягненням* є поглинання одного предиката іншим, в результаті чого відносини виражаються більш узагальнено [116]. *Узагальнення* передбачає синтез головних рис тексту [116]. *Перефразування* вихідного тексту, як зазначає Л. Левкова, передбачає скорочення (пропуск) ілюстративного матеріалу, зіставлення інформації, різних точок зору.

Процес компресії тексту здійснюється в декілька етапів:

1) сприймання й усвідомлення тексту, яке визначається як осмислення його структури і змісту на основі аналізу його вербальної форми (О. Семенов). Наявність в текстах професійних політичних, суспільно-політичних, економічних термінів потребує здійснення мислительних процесів аналізу та синтезу;

2) розуміння смислової структури тексту, що передбачає розкриття сутності соціально-політичних подій та явищ, про які йдеться у тексті, а також виявлення зв'язків та залежностей між ними.

3) мислительна обробка отриманої інформації, яка реалізується шляхом поділу тексту на смислові частини та сортування за їх значимістю, виділення ключових слів, визначення новизни отриманої інформації та її згортання (виділення основних положень);

4) тезування тексту, що передбачає його скорочення з урахуванням проблематики та авторської оцінки інформації [202].

В процесі створення вторинного тексту відбувається автоматизація відповідних лінгвістичних операцій, що призводить до їх максимального скорочення у внутрішньому мовленні. Це значно удосконалює процес переходу породження іншомовного висловлювання у його реалізацію у зовнішньому мовленні.

П'ята дія передбачає письмовий виклад тексту майбутньої публічної промови, підготовлений на основі вибраного матеріалу. Важливість означеного етапу підготовки публічного мовлення витікає з того, що досконалість зовнішнього мовлення залежить від підготовленості до внутрішнього мовлення. До основних прийомів, що використовуються з метою розвитку внутрішнього мовлення, належить письмовий виклад думок. Даний факт пояснюється тим, що внутрішнє мовлення під час письмової мовленнєвої діяльності характеризується словесним характером, у той час як внутрішнє мовлення, яке супроводжує процес говоріння, має вигляд предметно-образотворчого коду [137]. Отже, в процесі вираження думок у письмовій формі загальний характер коду залишається словесним. Під час здійснення діяльності говоріння відбувається перекодування – від предметно-образотворчого коду (мова образів) внутрішнього мовлення до мовленнєво-рухового коду усного мовлення. Оскільки письмове мовлення характеризується більш повільним темпом перекодування, це надає можливість мовцю контролювати цей процес [137]. Під час усного викладу

думок, за результатами досліджень І. Синиці, С. Сисоевої, процес перекодування відбувається миттєво [207; 208]. Письмова мовленнєва діяльність потребує більш ускладненої розумової діяльності, що, у свою чергу, ускладнює і внутрішнє мовлення. Ускладнення внутрішнього мовлення «сприяє його розвитку і вдосконаленню, що виражається в його економізації і скороченні» [137, с. 278]. Компактність внутрішнього мовлення означає удосконалення зовнішнього мовлення.

Письмовий виклад тексту передбачає не просто відтворення його змісту, а, насамперед, його удосконалення шляхом доповнення наявними у студентів знаннями з предмету, що розглядається, та стилістичними засобами виразності для посилення дієвості та впливовості мовлення. Отже, *шоста дія* передбачає введення до підготовленого тексту промови стилістичних засобів виразності, до яких належать риторичні запитання, стилістична інверсія, метафори, епітети, іронія тощо.

Зауважимо, що процес формування стилістично забарвлених лінгвістичних одиниць має власну специфіку. Так, аналізуючи природу мовного знака, С. Рубінштейн стверджує, що кожна мовна одиниця, по-перше, має значення, яке є відображенням суспільного досвіду, і, по-друге, «в контексті індивідуальної свідомості» набуває «індивідуальне значення або сенс, що відображають особисте ставлення мовця» [194, с. 382]. Звідси випливає, що кожна мовна одиниця об'єднує в собі чуттєвий і смисловий зміст. Аналогічної точки зору дотримуються і лінгвісти. У дослідженнях І. Арнольд підкреслюється, що значення кожного окремого слова являє собою складну єдність. Мовленнєва інформація, яка відображає значення слова, включає: 1) «інформацію, яка представляє предмет повідомлення, але не пов'язана з актом комунікації»; 2) «інформацію, пов'язану з умовами та учасниками комунікації» [6, с. 153].

Перший різновид мовленнєвої інформації співвідноситься з денотативним значенням слова, яке називає поняття, що є відображенням об'єктивної дійсності. Денотативне значення співвідноситься з позамовним

середовищем. Другий різновид мовленнєвої інформації співвідноситься з конотацією, яка включає в себе емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний компоненти [6].

Виникнення додаткових (конотативних) значень слова С. Рубінштейн пов'язував із впливом контексту. У нових контекстах слово набуває нового семантичного змісту «шляхом надбудови над його значенням пов'язаного з ним .... додаткового смислового змісту» [194, с. 385]. Це означає, що у новому контексті слово може набути зміст, який відрізняється від його значення. При цьому «вживання слова в різних ... контекстах призводить ... до того, що новий зміст не надбудовується лише над ним, а включається в нього і, перетворюючи його, закріплюється в ньому так, що входить до власного значення слова і зберігається за ним і поза даним контекстом» [194, с. 385].

Значимість виразного аспекту мовлення впливає також з того, що емоційна функція, а також функція здійснення впливу, які реалізуються мовцем у процесі публічного виступу, вважаються первинними мовленнєвими функціями. Психологи стверджують, що певні аспекти виразності мовлення починають формуватися з перших днів розвитку мовленнєвої діяльності людини. Але, якщо в мовленні дитини механізми виразності ще не є стилістичними прийомами, «які свідомо обираються і використовуються для того, щоб справити певне емоційне враження», то в мовленні дорослої людини, у якої вже виробилася певна нормативність мовлення, навмисний відступ від прийнятих лінгвістичних норм для того, щоб виділити будь-яку мовну одиницю, носитиме стилістично забарвлений характер [194, с. 414]. Отже, розвиток умінь визначати наявний в мовленнєвому творі емоційний підтекст є необхідною умовою успішного становлення умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Зазначимо, що зміст наявних програм з англійської мови для професійного спілкування, розроблених для студентів спеціальності «Політологія», не передбачає засвоєння студентами стилістичних прийомів

виразності, що створює додаткові ускладнення під час навчання англійського публічного мовлення. Розуміння означених прийомів в тексті публічної промови часто потребує додаткових пояснень з боку викладача та семантизації за допомогою відповідних словників. Використання прийомів виразності під час створення власного публічного висловлювання може викликати певне уповільнення процесу зовнішнього мовлення, що зумовлено необхідністю їх осмислення та промовляння у внутрішньому мовленні.

Наступна *сьома дія* належить до фази реалізації плану висловлювання. Незважаючи на той факт, що публічна промова зазвичай реалізується на основі підготовленого письмого тексту, воно належить до усної форми мовлення. Якщо оратор в процесі виголошення промови не користується письмовим текстом, це створює враження спонтанності мовлення і викликає більше довіри до мовця. Такий виклад тексту потребує його попереднього запам'ятовування. Як зазначає С. Рубінштейн, найкраще запам'ятовується те, що є метою діяльності. Це передбачає таку організацію процесу навчання, під час якого студенти повинні безпосередньо працювати з матеріалом, який підлягає запам'ятовуванню [194, с. 275]. Психологи стверджують, що запам'ятовування матеріалу не означає його пасивного зберігання у пам'яті. Процес запам'ятовування, згідно результатів досліджень С. Рубінштейна, є динамічним процесом, який відбувається «в умовах ... організованого засвоєння», що передбачає певну переробку матеріалу на основі різноманітних мислительних операцій (узагальнення, систематизації тощо). [193, с. 258]. З нашої точки зору, це означає, що тренувальний виклад змісту підготовленого публічного висловлювання не є його механічним запам'ятовуванням та відтворенням. Цей процес передбачає оволодіння та осмислення матеріалу, який підлягає викладу, його переробку, конкретизацію, систематизацію тощо. Отже, ґрунтуючись на цьому, вважаємо, що попередній навчальний виклад промови сприяє не тільки кращому запам'ятовуванню, але й удосконаленню усного публічного висловлювання у зовнішньому мовленні.

Попередні мовленнєві дії сприяли тому, що матеріал, який було отримано в процесі опрацювання англомовних першоджерел, був достатньо міцно засвоєний студентами. Це означає, що внутрішнє мовлення майбутніх політологів характеризується відносно повним рівнем згортання, що визначає і ступінь досконалості зовнішнього мовлення. Тим самим забезпечується готовність мовця до викладу публічної промови перед аудиторією слухачів, що й відбувається під час останньої, *восьмої, дії*.

Під час даної фази відбувається порівняння отриманого результату із попереднім задумом мовця. Як вже зазначалося нами раніше, будь-який різновид публічного мовлення передбачає здійснення впливу на слухача. Це означає, що текст публічної промови має бути побудований таким чином, щоб слухачі могли усвідомити його зміст, інакше мета промови не буде реалізованою. Згідно досліджень І. Зимньої, результат будь-якої людської діяльності виражається у якості реакції реципієнтів на продукт означеної діяльності [88, с. 48]. Оскільки продуктом англійського публічного мовлення є текст, то результатом діяльності є ступінь розуміння слухачами його смислового змісту. Ознакою ступеня розуміння тексту, що сприймається, є запитання, які можуть поставити слухачів до ключових, з іншої точки зору, смислових блоків промови. Підготуватися до таких запитань мовець може за допомогою:

- 1) глибокого осмислення змісту виступу;
- 2) аналізу характерних особливостей аудиторії (вік, соціальний статус, рівень освіти), до якої буде звернено виступ, і вичленування тих його частин, які несуть найбільше смислове навантаження для даного типу слухачів;
- 3) попереднього програмування можливих питань до найбільш значущих частин виступу;
- 4) підготовки відповідей на можливі питання, що може потребувати тимчасової розгорнутості внутрішнього мовлення за умови необхідності їх внутрішнього промовляння.

Таким чином, аналіз психологічних механізмів породження й відтворення англійського публічного мовлення дозволив виявити наступне: в процесі підготовки і реалізації публічного висловлювання внутрішнє мовлення студентів проходить стадії від повного розгортання через брак необхідних професійних, риторичних і лінгвомовленневих знань та вмінь до поступового згортання в процесі набуття тематичної інформації із англійських першоджерел, її обробки та створення на її основі вторинного тексту. Рівень повного згортання внутрішнього мовлення досягається під час засвоєння та удосконалення вторинного тексту публічної промови та розвитку готовності відповідати на спонтанні запитання слухачів. У зовнішньому мовленні це виражається його нормативним лінгвістичним оформленням та упевненим викладом підготовленої публічної промови.

Виявлення сутності та лінгвістичних особливостей поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів», а також психологічних механізмів його породження й відтворення дозволяють перейти до розробки експериментальної методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, якій присвячено наступний розділ нашого дисертаційного дослідження.

Висновки з першого розділу

Проведений аналіз наукової літератури дозволив виявити встановити, що публічне мовлення є різновидом професійно-орієнтованої мовленнєвої діяльності, яка адресована певній аудиторії і виголошується з метою інформування та переконання слухачів. У сучасних дослідженнях публічне мовлення визначають як систематизовану сукупність граматичних, лексичних та фонетичних мовних засобів, які відповідають стилю мовлення та організовані у промову або текст за сучасними риторичними канонами, а також як процес презентації підготовленої та чітко структурованої усної промови певній аудиторії слухачів з метою їхнього інформування та здійснення відповідного впливу.

Стосовно публічного мовлення майбутніх фахівців політичної сфери діяльності, відзначимо, що, згідно сучасних кваліфікаційних вимог, майбутня професійна діяльність політологів тісно пов'язана із такими видами мовленнєвої діяльності, як: підготовка політичних оглядів; надання професійних коментарів щодо політичних подій та явищ, які відбуваються як в Україні, так і закордоном; підготовка політичних доповідей для участі у наукових конференціях; політичних промов для участі у політичних диспутах, дискусіях, дебатах тощо.

Англійське публічне мовлення майбутніх політологів визначаємо як мовленнєву діяльність спеціалістів у галузі політології, яка представляє аналіз і оцінювання політичних подій та явищ, що відбуваються як у нашій країні, так і закордоном, прогнозування можливих соціально-політичних подій та конфліктів засобами англійської мови в риторико-емоційній формі (чітко, доречно, логічно, переконливо) і спрямована на здійснення впливу на інтелектуальну, поведінкову і емоційну сферу слухачів і створення в них певних стереотипів.

Аналіз наукових джерел дозволив дійти висновку, що англійське публічне мовлення майбутніх політологів є різновидом політичного дискурсу, а його лінгвістична характеристика передбачає визначення фонетичних, лексичних, граматичних та стилістичних особливостей.

До *фонетичних* особливостей відносимо використання публіцистичного інтонаційного стилю або системи взаємопов'язаних інтонаційних засобів (мелодика мовлення; фразовий наголос; ритм; гучність; темп і паузація; тембр). До *лексичних* – використання суспільно-політичної лексики (слова, пов'язані з суспільно-політичним ладом та ідеологією держави і суспільства) та суспільно-політичної термінології (пласт лексичних одиниць, зміст яких зрозумілий лише фахівцям). До *граматичних* – використання особистих займеників; наказових форм дієслова; теперішнього часу дієслова для повідомлення про майбутні події; минулого часу для повідомлення про дії у минулому; неособових форм дієслова; окличних

речень; синтаксичного паралелізму; парцеляції; однорідних членів речення; імперативних конструкцій; переважання простих та складносурядних речень. До *стилістичних* – використання алітерації, асонансу (фоно-стилістичні прийоми); антитези, метафори, метонімії, літоти, епітетів, іронії, алюзії, порівняння (лексико-стилістичні прийоми); риторичних запитань, інверсійного порядку слів, анафори, хіазму, паралелізму (синтактико-стилістичні прийоми).

Ретроспективний огляд навчально-методичної та наукової літератури з досліджуваної проблеми, проаналізовані видання, здебільшого, спрямовані виключно на навчання читання й перекладу текстів політичної тематики, залишаючи поза увагою проблему навчання таких його різновидів, що є характерними для професійної мовленнєвої діяльності майбутніх політологів, а саме: політичних оглядів та коментарів, політичних доповідей тощо.

Недостатньо розкритими є важливі проблеми, пов'язані зі специфікою навчання іншомовного публічного мовлення на основі інформації, одержаної із професійно-орієнтованих джерел; психологічні механізми породження та відтворення англійського публічного мовлення; можливість використання автентичних текстів публічних промов політичних діячів як засобів іншомовної професійної підготовки майбутніх політологів.

Було виявлено, що проблема породження й відтворення публічного висловлювання безпосередньо пов'язана із проблемою взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього мовлення майбутніх політологів. Внутрішнє мовлення розуміють як інтеріорізовану мовленнєву дію, яка реалізується у згорнутій редукованій формі (О. Леонт'єв). При цьому ступінь згорнутості внутрішнього мовлення змінюється від повного внутрішнього проговорювання до максимального скорочення, що визначає рівень досконалості зовнішнього мовлення. Послідовність взаємопов'язаного розвитку внутрішнього та зовнішнього мовлення майбутніх політологів відповідно до їх професійно-мовленнєвої діяльності є наступною. В процесі визначення задуму майбутнього публічного висловлювання, відбору

тематичної фахової інформації та створення на її основі первинного тексту, внутрішнє мовлення студентів характеризується повним розгортанням через недостатність відповідних лінгвістичних, професійних і риторичних знань і вмінь. В процесі аналізу та критичного осмислення змісту вибраної тематичної інформації та створення на її основі вторинного тексту внутрішнє мовлення студентів частково скорочується, що забезпечує тренувальний виклад тексту промови у зовнішньому мовленні. Після засвоєння студентами вторинного тексту, введення до його змісту стилістичних засобів виразності внутрішнє мовлення майбутніх політологів характеризується відносно повним рівнем згортання, що забезпечує готовність мовця до викладу публічної промови перед аудиторією слухачів.

Основні результати цього розділу дисертаційного дослідження відображені в публікаціях автора [150], [151], [152], [153], [154], [156], [159].

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

Розробка ефективної експериментальної методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів передбачає вивчення структури змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, побудову лінгводидактичної моделі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів та укладення відповідної системи вправ. Вирішенню вищезазначених завдань буде присвячений наступний розділ нашого дослідження.

2.1. Структура змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Наукове обґрунтування та розробка ефективної експериментальної методики передбачають визначення пріоритетних напрямів навчання, тобто його змісту. Отже, в рамках нашого дослідження нам необхідно виявити, що саме повинні засвоїти майбутні політологи в процесі експериментального навчання для успішної реалізації його мети – розвитку вмінь англійського публічного мовлення.

Згідно результатів наукових досліджень С. Гончаренко зміст освіти в цілому є системою «наукових знань про природу, суспільство, людське мислення, практичних вмінь і навичок та способів діяльності, досвіду творчої діяльності, світоглядних, моральних, естетичних ідей та відповідної поведінки, якими повинен оволодіти учень у процесі навчання» [50, с. 137]. На визначення структури змісту навчання впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори. До першої групи факторів відносяться: потреби суспільства у підготовці певних кадрів та науково-технічний розвиток, який супроводжується появою нових ідей, теорій тощо [50]. Друга група факторів включає в себе політику керівних сил суспільства та «методологічні позиції вчених» [50, с. 137].

У методиці навчання іноземних мов зміст освіти є базисною категорією і трактується як сукупність того, що повинен засвоїти учень (студент) в процесі навчання для досягнення запланованої мети [167].

Щодо виділення компонентів змісту навчання, то аналіз наукової літератури засвідчив неоднотайність поглядів учених з означеної проблеми.

Так, Г. Климентенко виділяє три основних компоненти навчання: 1) знання, що розглядаються як відомості про способи дій з лінгвістичним матеріалом; 2) мовленнєві вміння в різних видах мовленнєвої діяльності; 3) тематику усного мовлення та читання [97]. При цьому вчена не розглядає мовні навички в якості самостійного компонента змісту навчання.

Інші науковці (О. Мироліубов, І. Рахманов, В. Цетлін) розглядають зміст іншомовної освіти як сукупність: 1) знань мовного матеріалу; 2) вмінь та навичок; 3) тематики усного мовлення та читання; 4) мовних понять, відсутніх в рідній мові [145; 191; 231].

Вітчизнянні вчені визначають наступні компоненти змісту навчання: 1) сфери спілкування, теми, ситуації; 2) мовний, мовленнєвий, країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал; 3) знання, навички та вміння [144, с. 42-48].

А. Гембарук, спираючись на Державний стандарт освіти та Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти виділяє: 1) позамовний компонент, що включає сфери спілкування (особистісну, публічну, професійну, освітню), теми та ситуації, які визначаються означеними сферами; 2) комунікативний компонент, який складається з мовного, мовленнєвого та соціокультурного навчального матеріалу; 3) процесуальний компонент, який включає в себе форми, методи і засоби навчання [47].

С. Ніколаєва, аналізуючи предметний аспект змісту навчання іноземних мов і культур, виділяє наступні компоненти: 1) «сфери, види, функції, психологічні і мовленнєві ситуації та ролі, невербальні засоби спілкування; комунікативні цілі і наміри; теми, проблеми і тексти; мовленнєві вміння і вправи для їх розвитку; відповідні знання»; 2) лінгвосоціокультурний матеріал, відповідні навички та вміння оперування

цим матеріалом; «соціальні ситуації і вміння вступати в комунікативні стосунки, орієнтуватися у соціальних ситуаціях», відповідні вправи для їх розвитку та знання; 3) мовний матеріал; 4) «навчальні стратегії, стратегії використання ІМ у різних видах мовленнєвої діяльності і комунікативні стратегії», а також відповідні знання, вміння та вправи щодо їх розвитку [167, с. 10].

Р. Мартинова виділяє сім компонентів змісту навчання іноземних мов, як-от: 1) рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання, що включають: а) мовні поняття, які відсутні в рідній мові студентів і засвоюються на основі вивчення граматичних правил, якщо відповідний матеріал не має аналогії у рідній мові студентів і без вивчення правил безпосередньо в процесі навчальної мовленнєвої діяльності, якщо матеріал має відповідну аналогію з рідною мовою; б) лінгвокраїнознавчі знання; 2) рецептивні і репродуктивні мовні навички, що формуються шляхом багаторазового виконання однотипних мовних операцій з повною концентрацією уваги на здійсненні відповідної мовної дії; 3) репродуктивні та продуктивні лінгвістичні вміння, що полягають у здатності застосовувати кожен з мовних одиниць, які вивчаються, у поєднанні з раніше вивченими; 4) репродуктивні та продуктивні передмовленнєві вміння, що розвиваються в процесі виконання мовленнєвих дій за допомогою низки опор (з поступовим зменшенням їх кількості); 5) мовленнєві вміння говоріння, аудіювання, читання і письма, що розвиваються у процесі відповідних видів мовленнєвої діяльності; 6) інтегровані вміння, які передбачають здатність до виконання двох видів діяльності – професійної та іншомовної з домінантою уваги на першому виді діяльності і контролюючою увагою на другій; 7) мовленнєвий матеріал, який складається із зразків усіх видів мовлення, ґрунтується на соціально-побутовій і країнознавчій тематиці, міститься у підручнику, а також створений тими, хто навчається [137, с. 158-159].

Ґрунтуючись на наукових досягненнях вищеназваних науковців, визначимо та проаналізуємо компоненти змісту навчання англійського

публічного мовлення майбутніх політологів з урахуванням сучасних кваліфікаційних вимог, що ставляться до фахівців політичної сфери діяльності.

В параграфі 1.1 ми визначили, що однією з функцій публічного мовлення є інформування відповідної аудиторії слухачів з певного питання. Це означає, що в процесі підготовки промови з обраної теми, фахівець-політолог повинен детально вивчити стан проблеми в науковій, суспільно-політичній, фаховій літературі [141]. При цьому проблема «постає у багатоманітних зв'язках з іншими проблемами, у діахронічних і синхронічних зв'язках, ... у загальному і конкретному, об'єктивному і суб'єктивному, раціональному і емоційному виявах» [141, с. 93]. Під час пошуку та аналізу необхідної інформації стає зрозумілим, «який матеріал і в яких пропорціях стане змістом повідомлення, які аспекти його висвітляться, якої позиції дотримується і яку стверджує автор» [141, с. 94]. Недостатня професійна підготовленість мовця може негативно позначитися на процесі комунікативної взаємодії з аудиторією слухачів. В результаті мета публічного виступу залишиться нереалізованою. Отже, підготовка ефективної промови передбачає наявність відповідних професійних знань.

Даний факт відображений у роботах античних ораторів, які були відомими політичними діячами. Наприклад, М. Цицерон, розмірковуючи про якості гарного оратора, стверджував, що однією із найважливіших якостей є глибоке знання предметів і наук. Мовлення може вдосконалюватись тільки на основі повного знання змісту предмету, про який йде мова [232].

Важливість професійної підготовки підкреслюється у роботах Н. Кудикіної, яка підкреслює, що сьогодні існує потреба у фахівцях, які відрізняються високим рівнем професійної культури та глибокими професійними знаннями, завдяки яким вони будуть цілком конкурентноспроможними на сучасному ринку праці [109].

Професійна підготовка майбутніх політологів передбачає вивчення низки дисциплін, таких як «Основи правознавства», «Історія української

політичної думки», «Теорія політичних систем», «Політичні технології», «Регіональна політика», «Історія та теорія політичного управління», «Загальна теорія політики», «Методика політичних досліджень», «Основи геополітики» тощо [177]. В результаті студенти оволодівають необхідними професійними знаннями, навичками та вміннями.

Очевидно, що підготовка до будь-якого різновиду публічного мовлення потребує наявності відповідного рівня професійно-орієнтованих знань, навичок та вмінь, за допомогою яких мовець надає своєму повідомленню інформаційну насиченість. При цьому зазначимо, що специфіка нашого дослідження набуття необхідних для підготовки публічного висловлювання знань професійної спрямованості відбуватиметься в процесі опрацювання фахової інформації з англomовних інформаційних джерел.

З урахуванням означеної специфіки, а також сучасних освітньо-кваліфікаційних вимог, що висуваються до підготовки студентів з напрямку 6.030104 «Політологія» виокремлюємо знання, які є найбільш необхідними в процесі підготовки англomовного публічного висловлювання, а саме:

- 1) знання понятійного апарату сучасної політичної теорії, а також термінів, що використовуються в політичній практиці;
- 2) знання закономірностей і тенденцій політичного життя суспільства;
- 3) знання устрою типових політичних систем світу та політичної системи України;
- 4) знання головних складових політичного процесу;
- 5) знання типів і способів ухвалення політичних рішень [177].

Виходячи з цього, визначимо професійні вміння, якими має оволодіти майбутній політолог, як-от:

- 1) на основі знань понятійного апарату сучасної політичної теорії, а також термінів, що використовуються в політичній практиці здійснювати політичний огляд взаєпов'язаних політичних подій та явищ;

- 2) на основі знань закономірностей і тенденцій політичного життя суспільства надавати професійний коментар щодо політичних подій та процесів;
- 3) на основі знань устрою типових політичних систем світу та політичної системи України прогнозувати можливі соціально-політичні кризові ситуації у політичному житті України та інших світових держав;
- 4) на основі знань основних складових політичного процесу виявляти сутність, причини та наслідки певних політичних подій та явищ;
- 5) на основі знань типів і способів ухвалення політичних рішень надавати експертну оцінку рішенням та постановам органів законодавчої та виконавчої влади, лідерів партійних і громадських організацій.

Продемонструємо реалізацію вищезазначених професійних знань та вмінь на прикладі наступного тексту.

«Protesters from Occupy London have been blockading the entrance to the News UK headquarters opposite the Shard.

The participants have been peacefully protesting in the piazza between London Bridge Underground and the News Building all week, but moved to stage a sit-in protest outside the office in London Bridge Street this evening.

Images shared on social media show police officers blocking the entrance to the headquarters with a large crowd of demonstrators in front of them.

The crowd can be seen carrying megaphones, placards and banners.

An event on the Occupy London Facebook page called ‘Occupy Rupert Murdoch’ described the protest as reaching a “peak” on Saturday, starting with a mass rally protest at 2 pm» [308].

Очевидно, що вищенаведений політичний огляд (political review) містить стисло інформацію стосовно певної політичної події. Автор огляду при цьому не надає жодних власних коментарів щодо причин означеної події або її значущості для соціально-політичного життя країни (Великої Британії).

Таким чином, *першим компонентом* змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політлогів будемо вважати *професійні знання та вміння*.

Для того, щоб публічне повідомлення здійснювало необхідний вплив на слухача, в процесі його формування слід дотримуватись відповідних риторичних законів, визначення сутності яких наведено нижче.

Концептуальний закон риторики передбачає наявність у мовця здатності аналізувати і систематизувати знання про предмет спілкування. За допомогою цього закону той, хто говорить, «вчиться передбачати наслідки своїх дій, визначати мету своєї діяльності, виділяти в ній головне і другорядне» [217, с. 80]. Концептуальний закон є базовим для першого розділу риторики – *інвенції* – і потребує створення концепції (лат. *conserptio* – сприйняття), яка визначається як «система поглядів, розуміння певних явищ, процесів, набір доказів при побудові наукової теорії» [141, с. 92]. Побудова концепції передбачає, на думку Л. Мацько і О. Мацько, певної послідовності дій, як-от: 1) вибір теми; 2) вивчення стану дослідженості обраної проблеми «з використанням емпіричного, енциклопедичного й компаративного матеріалу»; 3) критичне осмислення власних напрацювань [141, с. 94].

Закон моделювання аудиторії спрямований на вивчення особливостей слухачів, на яких спрямоване здійснення задуму [87; 141; 217]. Значимість слухача в процесі побудови та реалізації висловлювання підкреслювали ще древні риторичні, які найчастіше були і видатними громадськими та політичними діячами. Платон вважав, що характер слухача безпосередньо визначає вибір виду мовлення, бо «...сила мовлення полягає у впливі на душу, тому, хто збирається стати оратором, необхідно знати, скільки видів має душа ... Коли це належним чином визначено, тоді встановлюється, що є стільки-то і стільки-то видів промов і кожна з них відповідає такій» [183, с. 289-299].

Стратегічний закон риторики передбачає побудову програми впливу на слухача. Означений закон ґрунтується на концептуальному законі і законі

моделювання аудиторії. Стратегія розробляється для реалізації концепції, тому залежить від її змісту і завдань.

Тактичний закон риторики «полягає в конкретизації дій для подальшої реалізації стратегії» [141, с. 98]. Основою цього етапу промови є аргументація, яка визначається як логічне обґрунтування «шляхом наведення доказу, прямого переконання та переконання у протилежному» і належить до основної частини розділу риторики – *диспозиції* [141, с. 99]. Дотримання вищеназваних риторичних законів передбачає наявність у мовця достатнього рівня риторичної компетенції, що розглядається як сукупність таких знань, умінь і якостей особистості, які визначають її здатність до успішної мовленнєвої взаємодії [52].

Значущість риторичної компетенції для всіх членів суспільства підкреслюється в дослідженнях представників нового наукового напрямку – комунікативної філософії або трансцендентальної прагматики [3; 39; 162]. Трансцендентальна прагматика реконструює ідеальну ситуацію комунікації, ідеального суб'єкта комунікації, який, володіючи комунікативною компетенцією, дотримується правил комунікації, що лежать в основі реального дискурсу. При цьому трансцендентальна прагматика має справу не з граматичними пропозиціями, а з виразами, які вживаються в процесі мовленнєвої комунікації.

Комунікативна компетенція передбачає здатність суб'єкта, націленого на взаєморозуміння, ставити правильно побудоване речення в певні відносини до реальності [162]. З точки зору цього напрямку, комунікація трактується як етична категорія, учасники якої є рівноцінними суб'єктами в досягненні взаєморозуміння у всіх видах людської діяльності. Реалізація цього завдання передбачає наявність риторичних знань у більшості членів суспільства, завдяки чому учасники спілкування у процесі мовленнєвої взаємодії здатні привести суспільство до гармонії. Саме тому питання щодо формування риторичної компетенції є одним з найбільш актуальних для сучасної лінгводидактики.

Що стосується структури риторичної компетенції, то, згідно з дослідженнями Л. Горобець, її можна представити у вигляді ієрархії, що включає в себе наступні компоненти:

1) усвідомлений вибір комунікативної мети, стратегій, що реалізуються через комунікативно-риторичні тактики та визначаються комунікативною ситуацією;

2) розташування думки: «уміння адекватно вибрати тему; визначити комунікативний намір адресанта / адресата; врахувати тип адресата, особливості публічного спілкування з ним; уміння розташувати факти / матеріал / аргументи у відповідності з обраним типом мовлення, прогнозуючи риторичні враження та інше»;

3) «адекватний синтез мовлення як цілого тексту»;

4) «володіння арсеналом жанрово-стилістичних засобів» [52, с. 15].

Стосовно ролі риторики у політичному житті, зазначимо, що політика і риторика перебувають у тісному взаємозв'язку ще з часів класичної античної демократії. Риторика виконує низку важливих функцій в політиці, а саме: функцію політичного самоствердження, політичного спору, політичного інформування тощо. Отже, зв'язок риторики і політики є важливим елементом будь-якої форми державного управління [24; 38; 95].

Стосовно риторичної компетенції майбутніх політологів, зазначимо, що в якості її компонентів слід виділити риторичні знання та вміння, які пов'язані із винаходом, розташуванням і словесним виразом задуму висловлювання.

Пропонуємо необхідні майбутньому політологу в процесі його публічного виступу риторичні знання та вміння у вигляді таблиці (*див. Таблицю 1.1*).

Таблиця 1.1

Риторичні знання і вміння майбутніх політологів

	Політолог повинен знати:	Політолог повинен уміти:
1	що задум висловлювання реалізується за допомогою комунікативних стратегій і мовних тактик, відповідних темі повідомлення та умовам ситуації спілкування;	реалізувати задум-концепцію висловлювання у зовнішній промові шляхом адекватного вибору теми повідомлення з урахуванням особливостей адресата повідомлення;
2	форми встановлення контакту з аудиторією, характерні для публічного виступу;	використовувати різні форми звертання, характерні для публічного мовлення (<i>Ladies and gentlemen; Dear colleagues; Mr. Chairman; Mr. President, honourable members, etc.</i>), та інші засоби встановлення контакту з аудиторією;
3	вимоги до композиційного розташування матеріалу в публічному виступі;	структурувати висловлювання відповідно до вимог, які ставляться до публічного виступу (вступ, основна частина, висновок);
4	що розташування «сильних» аргументів залежить від типу аудиторії;	розташовувати «сильні» аргументи на початку, кінці або в середині повідомлення з метою надання найбільш ефективного впливу на інтелектуальну, емоційну або поведінкову сферу слухача;
5	лінгвістичні (<i>фонетичні, лексичні, граматичні</i>) й екстралінгвістичні (<i>розташування аргументів, композиційна організація тексту, жести, міміка і т.д.</i>) засоби утримання уваги аудиторії;	утримувати увагу аудиторії, враховуючи її особливості, за допомогою відповідних лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів;
6	мовленнєві формули завершення контакту;	використовувати мовленнєві формули завершення контакту (<i>Thank you for your attention, etc.</i>);
7	стилістичні засоби виразності (<i>епітети, метафори, гіперболи, стилістичні повтори, риторичні запитання, тощо</i>).	використовувати стилістичні засоби виразності, що посилюють емоційність та впливовість мовлення (<i>епітети, метафори, гіперболи, стилістичні повтори, риторичні запитання, тощо</i>).

Наведемо приклад публічної промови, побудованої з урахуванням вищезазначених риторичних знань та вмінь (*повний текст промови див. в додатку В*).

November 15, 2014

Remarks by President Obama at the University of Queensland

University of Queensland

Brisbane, Australia

1:11 P.M. AEST

PRESIDENT OBAMA: *Thank you so much! (Applause.) Thank you! Thank you, everybody. Everybody, please have a seat. Hello, Brisbane! It's good to be back in Australia. I love Australia -- I really do. The only problem with Australia is every time I come here I've got to sit in conference rooms and talk to politicians instead of go to the beach. (Laughter.)*

Part of the reason I have fond memories of Australia is I spent some time here as a boy when I was traveling between Hawaii and Indonesia, where I lived for several years. And when I returned three years ago as President, I had the same feelings that I remembered as a child -- the warmth of the people of Australia, the sense of humor. ...

And I often tell young people in America that, even with today's challenges, this is the best time in history to be alive. Never in the history of humanity have people lived longer, are they more likely to be healthy, more likely to be enjoying basic security. The world is actually much less violent today. You wouldn't know it from watching television that it once was.

And that's true here in the Asia Pacific as well. Countries once ravaged by war, like South Korea and Japan, are among the world's most advanced economies. From the Philippines to Indonesia, dictatorships have given way to genuine democracies. In China and across the region, hundreds of millions of people have been lifted from poverty in the span of one generation, joining a global middle class. Empowered by technology, you -- the young people in

particular of this region -- are connecting and collaborating across borders and cultures like never before as you seek to build a new future. ...

But what is also true, is that alongside this dynamism, there are genuine dangers that can undermine progress. And we can't look at those problems through rose-tinted glasses. North Korea's nuclear and missile programs -- that's a problem. Disputes over territory, remote islands and rocky shoals that threaten to spiral into confrontation.

The failure to uphold universal human rights, denying justice to citizens and denying countries their full potential. Economic inequality and extreme poverty that are a recipe for instability. And energy demands in growing cities that also hasten trends towards a changing climate. Indeed, the same technologies that empower citizens like you also give oppressive regimes new tools to stifle dissent.

So the question that we face is, which of these futures will define the Asia Pacific in the century to come? Do we move towards further integration, more justice, more peace? Or do we move towards disorder and conflict? Those are our choices -- conflict or cooperation? Oppression or liberty? ...

Насамперед, відзначимо наявність суспільно-політичної та політичної лексики, за допомогою якої публічна промова набуває певної інформативності. При цьому добір означеної лексики, очевидно, здійснювався з урахуванням закону моделювання аудиторії, оскільки лексичні одиниці, які використовує мовець, не є суто специфічними професійними термінами, а є зрозумілими широкому колу слухачів (*alliance, immigrants, world's most advanced economies, dictatorships, democracies, global middle class, human rights, regimes*). Даний факт засвідчує прагнення оратора встановити контакт зі слухачами, що становить підґрунтя для подальшої успішної реалізації мети та завдань публічної промови.

Контакт з аудиторією також налагоджується 1) шляхом використання мовцем відповідних мовленнєвих формул звертання (*Hello, Brisbane! It's good to be back in Australia.*); 2) висловленням автором свого захоплення країною слухачів (*I love Australia -- I really do*); 3) звернення до спогадів

дитинства (*when I returned three years ago as President, I had the same feelings that I remembered as a child -- the warmth of the people of Australia, the sense of humor*). Зважаючи на те, що його слухачі є переважно австралійцями, даний прийом допомагає оратору практично з перших речень промови заволодіти увагою своєї аудиторії, що засвідчує володіння ним відповідними риторичними законами.

По-друге, публічна промова є вдало структурованою – автор розташовує сильні аргументи в середині повідомлення (*But what is also true, is that alongside this dynamism, there are genuine dangers that can undermine progress. And we can't look at those problems through rose-tinted glasses. North Korea's nuclear and missile programs -- that's a problem. Disputes over territory, remote islands and rocky shoals that threaten to spiral into confrontation*), будуючи так звану «пірамідальну модель впливу», яка, як було нами зазначено в параграфі 1.1, вважається найбільш дієвою.

По-третє, автор використовує різноманітні стилістичні засоби виразності, як-от: епітети (*the extraordinary alliance; an incredible commonality; extreme poverty*); метафори (*we can't look at those problems through rose-tinted glasses*); стилістичну інверсію (*Never in the history of humanity have people lived longer, are they more likely to be healthy...*); риторичні запитання (*Do we move towards further integration, more justice, more peace? Or do we move towards disorder and conflict?*), за допомогою яких йому вдається посилити впливовість мовлення.

Отже, аналіз тексту промови доводить, що мовець досконало володіє риторичними знаннями та вміннями, за допомогою яких йому вдається реалізувати задум-коцепцію.

Таким чином, **другим компонентом** змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів будемо вважати **риторичні знання та вміння**.

Оскільки наше дослідження присвячено проблемі навчання **англомовного** публічного мовлення, вищезазначені професійні й риторичні

знання мають бути реалізовані англійською мовою. Отже, логічно вважати, що основою англійського професійного публічного мовлення майбутніх політологів є лінгвомовленнєві знання та вміння, що відповідають професійній діяльності майбутніх фахівців політичної сфери.

Як зазначалося нами раніше, англійське публічне мовлення майбутніх політологів базується на здатності аналізувати та прогнозувати певні соціально-політичні події (рішення), які мають місце як у нашій країні, так і за кордоном. Реалізація означеного виду професійної діяльності здійснюється на основі відповідних іншомовних мовленнєвих дій.

Першим видом іншомовної мовленнєвої дії є відбір матеріалу з обраної мовцем тематики (політичної, економічної, соціальної) з різних англійських інформаційних джерел: фахової літератури, Інтернет ресурсів, газетних та журнальних статей тощо, який потім підлягає лінгвістичному та смислово-осмисленню.

Другий вид іншомовної мовленнєвої дії передбачає переглядове читання вибраного матеріалу з метою ознайомлення із загальним змістом тексту та визначення найважливіших для майбутньої промови фактів. В процесі читання відбувається семантизація незнайомих мовних явищ за допомогою 1) прямого перекладу з використанням двомовних словників; 2) контексту, правил словотворення на основі власного мовного досвіду (мовна та контекстуальна здогадка) [168].

Третій вид іншомовної мовленнєвої дії – це переробка оригінального тексту з метою його скорочення (компресії) шляхом визначення головної ідеї та викреслення другорядної інформації. Створений таким чином «вторинний текст» має тезисний характер і характеризується термінологічною насиченістю та використанням компактних граматичних конструкцій.

Четвертий вид іншомовної мовленнєвої дії – удосконалення змісту створеного вторинного тексту шляхом доповнення його стилістичними засобами виразності з метою посилення впливовості мовлення.

П'ятий вид іншомовної мовленнєвої дії – передбачає заучування та попередній «навчальний виклад» інформації, який визначають як «тренувальне відтворення тексту», під час якого відбувається виправлення помилок та вдосконалення його змісту з боку слухачів [146, с. 57].

Шостий вид іншомовної мовленнєвої дії передбачає усний виклад підготовленої публічної промови з урахуванням помилок, виправлених під час тренувального відтворення тексту, та відповіді на запитання слухачів.

Реалізація означених видів іншомовної мовленнєвої діяльності можлива за умови наявності у студентів необхідних *лінгвомовленнєвих знань* як-от: 1) знання засобів відбору іншомовного тематичного матеріалу з різних інформаційних джерел; 2) знання засобів поєднання відібраної тематичної інформації у когерентний зв'язний текст; 3) знання засобів семантичної трансформації первинного тексту; 4) знання засобів запам'ятовування тематичної фахової інформації; 5) знання широкого кола питань стосовно проблеми, яка розглядається у публічній промові, та глибоке знання змісту підготовленого тексту публічної промови та відповідних *умінь*: 1) уміння створювати первинний текст публічної промови; 2) уміння мовної та контекстуальної здогадки; 3) уміння створювати вторинний текст; 4) уміння навчального викладу тексту публічної промови; 5) уміння представляти зміст підготовленої публічної промови перед аудиторією слухачів та відповідати на спонтанні запитання.

Таким чином, *третьім компонентом* структури змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів будемо вважати *англомовні лінгвомовленнєві знання та вміння*.

Отже, структурними компонентами змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів є:

- 1) професійні знання та вміння, які визначаються відповідно до кваліфікаційних вимог до майбутніх спеціалістів з політології;
- 2) риторичні знання та вміння, на основі яких здійснюється побудова дієвого публічного мовлення;

3) англомовні лінгвомовленнєві знання та вміння.

Означені структурні компоненти змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів було враховано нами в процесі побудови відповідної лінгводидактичної моделі, описання якої подано у наступному параграфі нашого дисертаційного дослідження.

2.2. Лінгводидактична модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Моделювання є одним з найбільш актуальних методів педагогічного дослідження, який, з точки зору вчених [20; 68;], дозволяє об'єднати його теоретичний і емпіричний аспекти.

У педагогіці метод моделювання розглядався О. Богатирьовим, О. Дахіним, Ю. Делімовою, В. Штоффом. Відзначаючи значимість цього методу для практичних педагогічних досліджень, науковці виділяють три основні функції моделювання. Такими функціями є: описативна, прогностична і нормативна [66; 68]. Коротко схарактеризуємо кожен з них.

Суть *описативної* функції полягає в тому, що шляхом абстрагування моделі можна легко пояснити спостережувані об'єкти і явища [68].

Прогностична функція припускає наявність можливості прогнозувати, передбачати властивості систем, що моделюються.

Нормативна функція дозволяє не тільки описати систему, що моделюється але й створити її нормативний образ, який враховує інтереси суб'єкта моделювання.

Основним поняттям методу моделювання є модель. Термін «модель» (від лат. *modulus* – міра, зразок, норма), використовується як засіб для опису об'єкта, предмета, процесу або явища з метою вивчення його особливостей, який використовується в тих випадках, коли дослідження самого об'єкта є фізично складним. Найчастіше в якості моделі виступає будь-який матеріальний або уявний предмет, який в процесі дослідження заміняє сам оригінал. З точки зору З. Курлянд, модель відображає основні елементи

системи і тому характеризується меншою кількістю елементів, ніж сам досліджуваний об'єкт [113].

Таким чином, модель виступає в якості своєрідного інструмента пізнання, за допомогою якого дослідник вивчає предмет, який його цікавить.

Що стосується поняття «педагогічна модель», то воно трактується як науково обґрунтована схема досліджуваного об'єкта в динаміці його розвитку, що відображає процес вивчення в його цілісності, оскільки показує як елементи системи, що моделюється, так і зв'язки між ними [207].

Педагогічна модель також розглядається як спосіб вирішення традиційних проблем нетрадиційним способом, який ґрунтується на власній інтерпретації педагогічних закономірностей процесу навчання [66, с. 22].

Розроблена нами лінгводидактична модель дозволяє наочно уявити процес експериментального навчання, спрямований на розвиток умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Побудова моделі передбачає врахування відповідних ланок процесу навчання, до яких відносяться: етапи і цілі навчання, елементи предмету навчання, компоненти змісту навчання, методи і способи навчання, а також контроль результатів навчання. Графічна модифікація моделі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів представлена у схемі 2.1.

Реалізація моделі здійснювалася на другому курсі навчання майбутніх політологів, оскільки на цей час студентами було вивчено низку нормативних дисциплін («Основи політичної науки», «Політична теорія держави і права», «Загальна теорія політики» тощо), що забезпечувало відповідну фахову підготовку, а отже й володіння понятійним і категоріальним апаратом сучасної політологічної теорії і практики у відповідності до кваліфікаційних вимог, які висуваються до майбутніх політологів [177].

Лінгводидактична модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів включає в себе наступні етапи навчання: лінгвоінформаційний, змістовно-аналітичний, професійно-мовленнєвий.

Охарактеризуємо кожен з вищеназваних етапів лінгводидактичної моделі навчання.

Перший, *лінгвоінформаційний*, етап навчання спрямовано на формування у майбутніх політологів лінгвістичних знань англійської політичної термінології, а також на розвиток відповідних мовних навичок та мовленнєвих вмінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів.

Як видно з представленої нижче схеми 2.1., *перша мета* навчання на лінгвоінформаційному етапі полягала у тому, щоб навчити студентів політичної термінології, її осмислення і продукування. Елементами предмету навчання, під якими розуміємо взаємопов'язані частини предмету навчання, які має засвоїти студент за одиницю часу [137], була англійська політична термінологія в ізольованому вигляді. Компонентами навчання при цьому були рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання. Прийомами (методами) навчання виступали прослуховування лінгвістичних одиниць, що вивчаються, в ізольованому вигляді та їх повторення за викладачем (магнітофоном); здійснення прямого і зворотнього перекладу лексичних та граматичних одиниць, що вивчаються, в ізольованому вигляді. При цьому здатність студентів здійснювати прямий переклад нових лінгвістичних одиниць з англійської мови на рідну при їх зоровому сприйнятті англійською мовою свідчило про сформованість знань на рецептивному рівні. Здатність студентів здійснювати зворотній переклад зазначених одиниць з рідної мови на англійську при їх зоровому сприйнятті англійською мовою свідчило про сформованість знань на репродуктивному рівні. Якість засвоєння лінгвістичних знань перевірялася за допомогою читання та відтворення нових термінологічних одиниць в ізольованому вигляді відповідно до фонетичних норм сучасної літературної англійської мови, диктанту-перекладу, заповнення пропусків у реченнях, пошуку відповідностей.

Друга мета навчання на цьому етапі полягала у тому, щоб навчити майбутніх політологів автоматизованого вживання політичної термінології у

передмовленнєвій практиці. Елементами предмету навчання на данному етапі виступали окремі словосполучення та речення, що містять нову англійську політичну термінологію у поєднанні з вивченою раніше. Компонентами навчання при цьому виступали рецептивні та репродуктивні мовні навички. В процесі їх становлення використовувалися такі методи навчання, як прослуховування та повторення за викладачем (магнітофоном) словосполучень та окремих речень, що містять нові англійські термінологічні одиниці у поєднанні з вивченими раніше; прямий та зворотній переклад означених словосполучень та речень. Відзначимо, що здатність студентів побіжно і безпомилково здійснювати прямий переклад означених словосполучень і речень на рідну мову при їх зоровому сприйнятті англійською мовою вказувала на сформованість рецептивних мовних навичок. Здатність майбутніх політологів здійснювати зворотній переклад цих словосполучень і речень на англійську мову при їх зоровому сприйнятті рідною свідчила про сформованість репродуктивних мовних навичок.

Якість сформованих мовних навичок перевірялася шляхом нормативного читання та відтворення словосполучень та речень, диктанту-перекладу, створенням власних словосполучень та речень з використанням вивченої англійської політичної термінології.

Третя мета навчання на першому етапі передбачала навчання майбутніх політологів вживання політичної термінології на рівні виконання передмовленнєвих дій з лінгвістичними опорами. Елементами предмету навчання при цьому виступали мікротексти, що містять англійську політичну термінологію, що вивчається, у поєднанні з вивченою раніше. Компонентами змісту навчання в цьому випадку виступали репродуктивні й продуктивні лінгвістичні вміння. Методами навчання були: читання та відтворення мікротекстів, що містять огляд взаємопов'язаних політичних подій та явищ, з використанням англійської політичної термінології, що вивчається. Контроль якості навчання здійснювався шляхом складання власних мікротекстів, що

містять опис певної політичної події, з використанням англійської політичної термінології, що вивчається.

Другий, *змістовно-аналітичний*, етап був спрямований на розвиток у майбутніх політологів здатності трактування змісту англійських публічних промов політичних діячів. Необхідність вирішення цього завдання в процесі підготовки майбутніх політологів впливає з наявних кваліфікаційних вимог стосовно розвитку вміння аналізувати й узагальнювати соціально-політичну інформацію, джерелом якої в рамках нашого дослідження виступають автентичні тексти публічних виступів британських і американських політичних діячів.

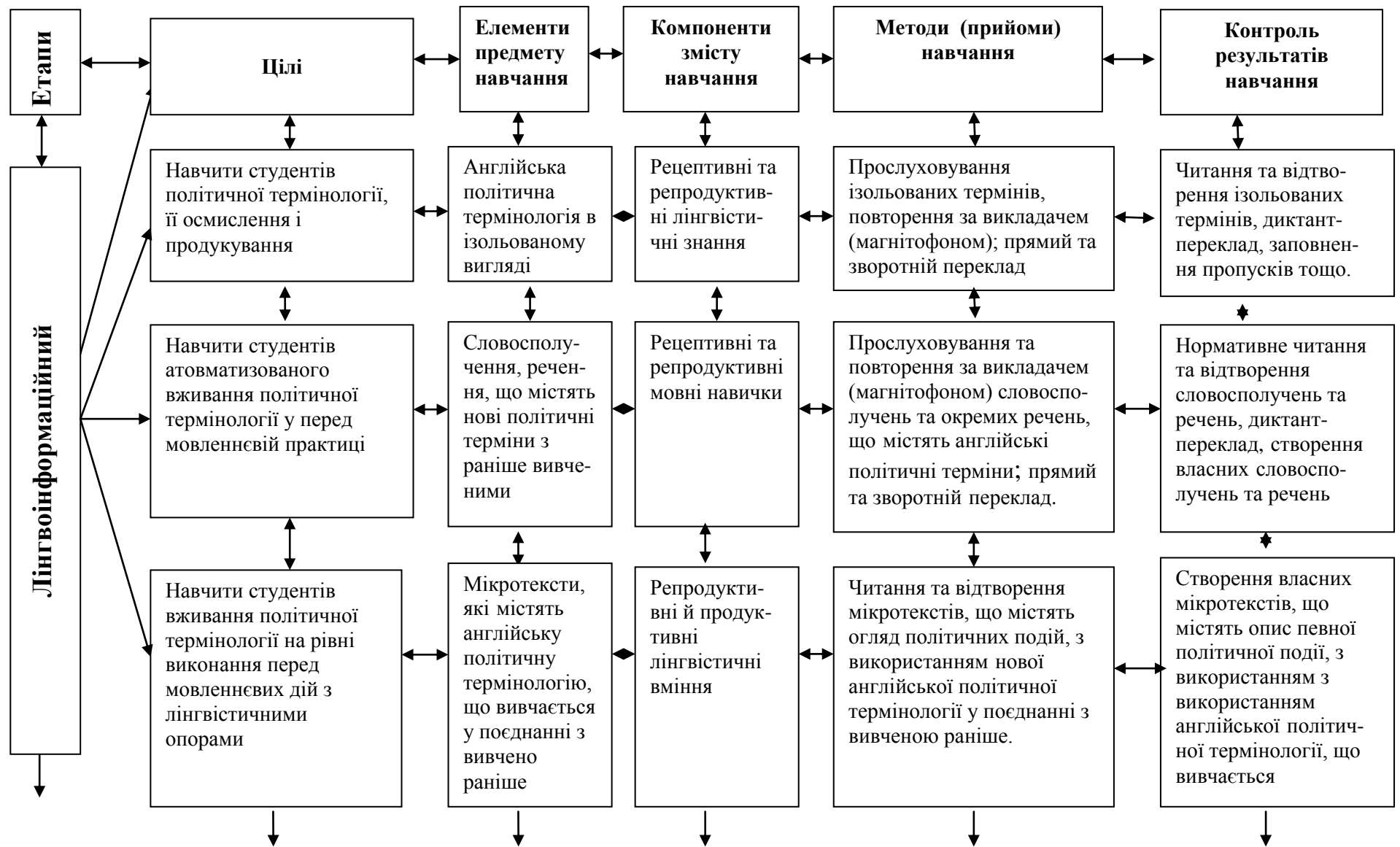
Відповідно до вищезазначеного *першою метою* другого етапу було навчити студентів виявляти в тексті публічної промови стилістичні виразні засоби, які використовуються з метою посилення впливовості мовлення (епітети, метафори, гіперболи, повтори, риторичні запитання, тощо) та визначати їх функцію.

В процесі експериментального навчання засвоєння стилістичних засобів виразності здійснювалося під час міні-лекцій, метою яких було ознайомлення студентів із сутністю відповідних засобів виразності та їх функцією в тексті публічної промови.

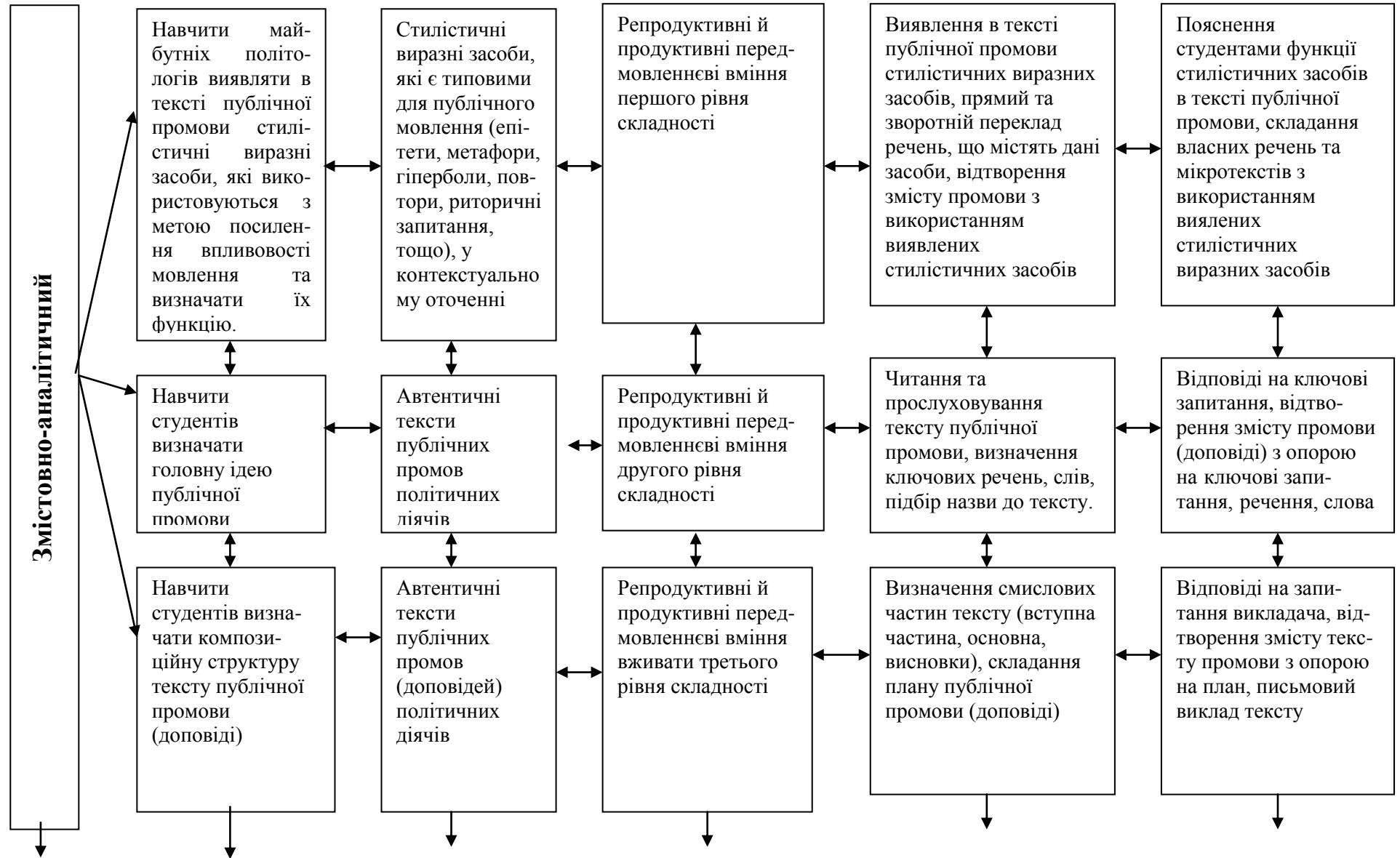
Елементом предмету навчання виступали стилістичні засоби виразності, які є типовими для публічного мовлення (епітети, метафори, гіперболи, повтори, риторичні запитання, тощо). Компонентами змісту навчання при цьому були репродуктивні й продуктивні передмовленнєві вміння першого рівня складності.

Процес навчання на другому етапі здійснювався на основі таких методів: 1) виявлення в тексті публічної промови стилістичних засобів виразності (метафор, епітетів, порівнянь, повторів, риторичних запитань, тощо; 2) прямий та зворотній переклад речень, які містять означені засоби;

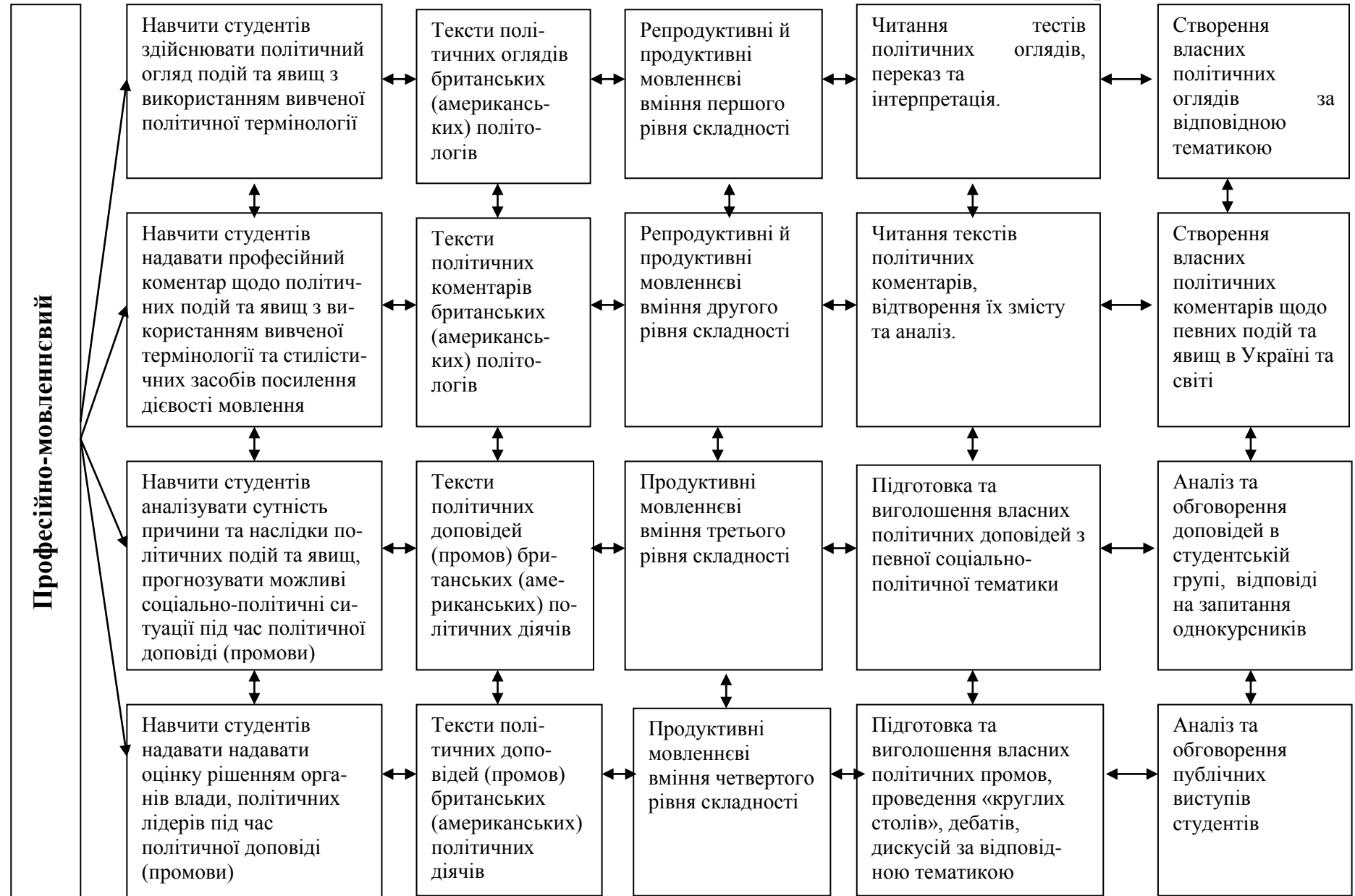
Схема 2.1. Лінгводидактична модель процесу навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Продовження схеми 2.1

Продовження схеми 2.1

3) відтворення змісту промови з використанням виявлених стилістичних засобів виразності.

Контроль результатів навчання відбувався за допомогою: 1) пояснення студентами функції стилістичних засобів виразності в тексті публічної промови; 2) складання власних речень та мікротекстів з використанням виявлених стилістичних засобів виразності.

Друга мета змістовно-аналітичного етапу полягала у тому, щоб навчити студентів визначати головну ідею (концепцію) публічної промови, що є ключовим завданням аналізу будь-якого тексту, в тому числі і тексту публічного виступу. Саме виявлення задуму твору і дозволяє реципієнту зрозуміти, для чого, з якою метою даний текст було створено (М. Жинкін). Елементом предмету навчання виступали автентичні тексти публічних промов (доповідей) американських та британських політичних діячів.

Компонентом змісту навчання були репродуктивні й продуктивні передмовленнєві вміння другого рівня складності. Для ефективної реалізації вищеназваної мети навчання використовувалися такі методи навчання, як читання (прослуховування) тексту публічного виступу (доповіді), визначення ключових речень, слів. Засобом контролю навчання виступали: відповіді на ключові запитання викладача, відтворення змісту промови (доповіді) з опорою на ключові запитання, речення, слова.

Третя мета даного етапу полягала в тому, навчити майбутніх політологів визначати композиційну структуру тексту публічної промови (доповіді). Аналіз структурного аспекту полягав у виявленні композиційних елементів промови. Як правило, в структурі публічного виступу виділяють наступні компоненти:

- 1) вступ, головна мета якого привернути увагу аудиторії і зацікавити її;
- 2) основна частина, в якій формулюється головне положення (теза) виступу і наводяться аргументи на його захист;

- 3) висновок, мета якого полягає в тому, щоб посилити значення сказаного і створити відповідний настрій у слухача.

Елементами предмету навчання виступали автентичні тексти публічних промов (доповідей) американських та британських політичних діячів.

Компонентами змісту навчання при цьому виступали репродуктивні й продуктивні передмовленнєві вміння третього рівня складності. В процесі навчання використовувалися такі методи, як визначення смислових частин тексту (вступна частина, основна, висновки), складання плану публічної промови (доповіді). Контроль результатів навчання здійснювався шляхом відповідей на запитання викладача, відтворення змісту тексту промови з опорою на план, письмовий вигляд тексту.

Третій, *професійно-мовленнєвий етап*, було спрямовано на розвиток у майбутніх політологів здатності складати власні публічні промови з відповідної тематики.

Відповідно до цього, *першою метою* даного етапу навчання було навчити студентів здійснювати політичний огляд подій та явищ з використанням вивченої політичної термінології. Елементами предмету навчання виступали автентичні тексти політичних оглядів британських (американських) політологів.

Компонентами змісту навчання виступали репродуктивні та продуктивні мовленнєві вміння першого рівня складності. Методом навчання було читання тестів політичних оглядів британських та американських політологів, відтворення їх змісту та інтерпретація, а контроль якості навчання здійснювався шляхом створення студентами власних політичних оглядів за відповідною соціально-політичною тематикою.

Друга мета професійно-мовленнєвого етапу передбачала навчання майбутніх політологів надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ з використанням вивченої термінології та стилістичних засобів виразності. Відповідно до поставленої мети елементом предмету навчання

виступали автентичні тексти політичних коментарів британських (американських) політологів.

Компонентом змісту навчання були репродуктивні та продуктивні мовленнєві вміння другого рівня складності. Основним методом навчання виступало читання автентичних текстів політичних коментарів, створених британськими (американськими) політологами, відтворення їх змісту та аналіз, а контроль якості навчання здійснювався в процесі створення студентами власних політичних коментарів щодо певних подій та явищ в Україні та світі.

Третя мета професійно-мовленнєвого етапу навчання полягала у навчанні майбутніх політологів аналізувати сутність причини та наслідки політичних подій та явищ, а також прогнозувати можливі соціально-політичні ситуації під час політичної доповіді (промови). В якості елементів предмету навчання застосовувалися автентичні тексти політичних доповідей (промов) британських (американських) політичних діячів.

Компонентом змісту навчання виступали продуктивні мовленнєві вміння третього рівня складності. Означена мета професійно-мовленнєвого етапу реалізовувалася шляхом використання таких методів навчання, як підготовка та виголошення студентами власних політичних доповідей з певної соціально-політичної тематики. Контроль якості навчання здійснювався в процесі аналізу та обговорення підготовлених доповідей в студентській групі, надання відповідей на запитання однокурсників.

Четверта мета даного етапу навчання передбачала навчання студентів надавати оцінку рішенням органів влади, політичних лідерів під час політичної доповіді (промови). Елементами предмету навчання виступали автентичні тексти політичних доповідей (промов) британських (американських) політичних діячів.

Компонентом змісту навчання були продуктивні мовленнєві вміння четвертого рівня складності. Реалізація четвертої цілі професійно-мовленнєвого етапу передбачала застосування таких методів навчання, як

підготовка та виголошення майбутніми політологами власних політичних промов, проведення «круглих столів», дебатів, дискусій за відповідною тематикою. З урахуванням змісту професійних дисциплін, що вивчали студенти спеціальності «Політологія» нами були запропоновані наступні теми публічних промов та доповідей:

1. Elections and Voting (Вибори і голосування).
2. Political Leadership (Політичне лідерство).
3. Political Ideologies (Політичні ідеології).
4. Political Parties (Політичні партії).
5. Global Politics (Глобальна політика).
6. Human Rights (Права людини).
7. Political Challenges at the Beginning of the 21st Century
(Політичні проблеми початку 21 століття).
8. The USA and the UK – Political Giants of the Modern World
(Сполучені Штати Америки та Об'єднане Королівство – політичні гіганти сучасності).
9. Geopolitics (Геополітика).
10. Political Communication (Політична комунікація).

Контроль якості результатів навчання здійснювався в процесі аналізу та обговорення публічних виступів студентів з окресленої тематики.

На кожному з етапів ми намагалися реалізувати поставлені цілі навчання за допомогою відповідної системи вправ, спрямованої на розвиток умінь публічного мовлення. Представимо цю систему в наступному параграфі.

2.3. Система вправ з навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Розвиток умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів здійснюється в умовах штучно створеного мовного середовища. Саме тому найважливішим фактором забезпечення успішності навчання є створення відповідної системи вправ.

Таким чином, в даному параграфі представлено опис системи вправ для практичної реалізації методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських та американських політичних діячів. Розглянемо такі поняття, як «вправа», «система вправ».

Як відомо, поняття «вправа» є неоднозначним. Наприклад, Є. Азімов розглядає цей термін як структурну одиницю методичної організації навчального матеріалу [1]. З точки зору Г. Коджаспірової, вправа є повторним виконанням дії з метою її засвоєння [101, с. 361]. За визначенням С. Ніколаєвої вправа – спеціально організований у навчальних умовах процес багаторазового виконання окремих дій з метою їх удосконалення [143, с. 64].

Що стосується терміну «система», то він, як правило, трактується як складне явище, що включає в себе ряд компонентів, взаємозв'язок між якими забезпечує його цілісність [143, с. 85].

Питання про розробку ефективної системи вправ розглядався в роботах таких вчених, як І. Бім, Н. Бориско, П. Гурвич, Р. Мартинова, Ю. Пасов, В. Скалкін, Н. Складенко, Р. Brown та інші.

Термін «система вправ» визначають як сукупність типів і видів вправ, які об'єднані по призначенню матеріалу і способу їх виконання [1].

С. Шатілов розглядає систему вправ як сукупність необхідних типів, видів і різновидів вправ, які виконуються в такій послідовності і в такій кількості, що враховує закономірності формування навичок у різних видах мовленнєвої діяльності в їх взаємодії і забезпечують максимально високий рівень оволодіння іноземною мовою [236, с. 59].

У процесі розвитку умінь публічного мовлення майбутніх політологів ми враховували той факт, що однією з найважливіших умов формування ефективної системи вправ є реалізація дидактичних принципів навчання. Спираючись на загальнодидактичні принципи навчання, нами було виділено методичні принципи формування системи вправ для розвитку вмінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів: 1) принцип мотивованості навчання; 2) принцип системності і послідовності засвоєння навчального матеріалу; 3) принцип професійної спрямованості вправ; 4) принцип інтегрованості навчання.

Принцип мотивованості навчання передбачає створення сприятливих умов, що сприяє розвитку у студентів інтересу до навчання. Підвищенню рівня внутрішньої мотивації у майбутніх політологів сприяло також таке формулювання завдань до вправ, яке стимулювало студентів до використання матеріалу, що вивчався, в їхній професійній діяльності.

Принцип системності й послідовності у процесі засвоєння навчального матеріалу реалізовувався під час такої організації педагогічного процесу, яка б забезпечувала таку кількість повторень навчального матеріалу, що є оптимальною для його поступового вдосконалення за формою та змістом висловлювання.

Принцип професійної спрямованості вправ передбачав наявність в текстах публічних виступів британських і американських політичних лідерів (Девіда Камерона, Ніка Клегга, Джона Беркоу, Філіпа Хеммонда, Едварда Мілібенда, Терези Мей, Барака Обама, Джо Байдена, Джона Керри, Томаса Переса, Арне Дункана, а також Маргарет Тетчер, Альберта Гора, Чарльза Кеннеді, Стефана Гарпера та інших), на основі яких здійснювалося навчання, 1) професійно значущої інформації соціально-політичного характеру; 2) композиційних та лінгвістичних особливостей, характерних для текстів публіцистичного стилю.

Принцип інтегрованості навчання передбачав опанування майбутніми політологами професійними знаннями, навичками і вміннями за допомогою

англійської мови. При цьому йдеться про процесуальну інтеграцію професійної та іншомовної мовленнєвої діяльності, суть якої, згідно з результатами досліджень Р. Мартинової, полягає в об'єднанні різнозначущих видів інформації за процесуальною ознакою.

З метою побудови раціональної системи вправ з навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів розглянемо: а) вимоги до вправ; б) типи і види вправ для навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських і американських політичних діячів.

Згідно з результатами досліджень С. Ніколаєвої, кожна вправа характеризується певною структурою, яка передбачає три або чотири етапи (фази) її виконання [143, с. 64]. Таким фазами виконання є: завдання; зразок виконання, який носить факультативний характер; виконання завдання; контроль.

Виходячи з вимог до вправ для формування і розвитку мовних навичок і вмінь, які було сформульовано у дослідженнях Н. Скляренко [211], параметрами вправ є:

- 1) вмотивованість (формування завдання до вправи передбачає чітку постановку мети);
- 2) комунікативність (некомунікативні, умовно комунікативні, комунікативні);
- 3) наявність ігрового компонента (без рольового компонента, з не рольовим ігровим компонентом, з рольовим ігровим компонентом);
- 4) спосіб організації (фронтальні, групові, парні, індивідуальні);
- 5) наявність опор (вербальні, штучно створені, природні);
- 6) місце проведення;
- 7) професійна спрямованість.

Розроблена нами система вправ складається з трьох блоків відповідно до розглянутих вище етапів навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Вправи лінгвоінформаційного етапу навчання спрямовані на формування у майбутніх політологів лінгвістичних знань англійської політичної термінології, а також розвиток відповідних мовних навичок і мовленнєвих умінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів. Відповідно до цього на даному етапі використовуються наступні групи вправ: 1) вправи, спрямовані на формування лінгвістичних знань англійської політичної термінології, її осмислення і продукування; 2) вправи, спрямовані на автоматизацію вживання англійської політичної термінології у передмовленнєвій практиці; 3) вправи, спрямовані на розвиток умінь вживання англійської політичної термінології на рівні виконання передмовленнєвих дій з лінгвістичними опорами.

Розглянемо вправи першого етапу навчання.

Вправи, спрямовані на формування лінгвістичних знань, є некомунікативними, рецептивними або рецептивно-репродуктивними, з повним або частковим рівнем управління діяльністю студентів.

Вправа 1.

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: ознайомити студентів із нормативною вимовою нових лексичних одиниць.

Інструкція: a) : a) *Listen to the new political terms and repeat them after the teacher;* b) *Transcribe the words.*

Campaign, candidate, conservative, election, inflation, Parliament, policy, politician, Prime Minister, to ratify, Senator, Vice President.

Вправа 2.

Тип: некомунікативна, рецептивна.

Мета: ознайомити студентів з новими лексичними одиницями.

Інструкція: a) *Read the transcription and write the corresponding political term.*

[kæm'peɪn], [kən'sɜ:vətɪv], [ɪ'leɪʃ(ə)n], [ɪn'fleɪʃ(ə)n], ['pa:lemənt], ['pɒlɪsɪ], [pɒlɪ'tɪʃ(ə)n], [praɪm 'mɪnɪstə], ['rætɪfaɪ], ['senətə], [vaɪs 'prezɪd(ə)nt].

Вправа 3.

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: ознайомити студентів з новими лексичними одиницями.

Інструкція: a) Match the political term with its translation; b) Cover the right column of the exercise and translate the political terms into Ukrainian; c) Cover the left column of the exercise and translate the political terms back into English.

1. campaign	1. інфляція;
2. conservative	2. кандидат, претендент;
3. election	3. парламент;
4. inflation	4. кампанія;
5. candidate	5. консервативний;
6. Parliament	6. вибори, виборча кампанія;
7. policy	7. прем'єр міністр;
8. politician	8. затверджувати;
9. Prime Minister	9. політика
10. to ratify	10. політик, державний діяч
11. Senator	11. віце-президент;
12. Vice President	12. сенатор.

Вправа 4.

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: закріпити отримані знання професійних лексичних одиниць.

Інструкція: a) Match the political term with its definition; b) Cover the left side of the exercise and give a term which corresponds to the definition; c) Cover the right side of the exercise and give the definition to the terms.

Political terms	Definitions
1. Prime Minister	1. A member of a senate.
2. Parliament	2. The person below the president of a country in rank, who takes control of the country if the president is not able to.
3. politician	3. The main minister and leader of the government in some countries.
4. inflation	4. The group of people who are elected to make and change the laws of a country.
5. election	5. A general rise in the prices of services and goods in a particular country, resulting in a fall

6. Senator	in the value of money.
7. Vice President	6. A person whose job is concerned with politics, especially as an elected member of parliament.
8. to hold the office	7. The process of choosing a person or a group of people for a position, especially a political position, by voting.
9. policy	8. Is a series of planned activities that are intended to achieve a particular social, commercial or political aim.
10. to ratify	9. to have a responsible position 10. to confirm by expressing consent, approval, or formal sanction;

Вправа 5.

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: закріпити отримані знання професійних лексичних одиниць.

Інструкція: a) *Fill in the gaps with the corresponding political term from the list below;* b) *Read and translate the sentences.*

1) Margaret Thatcher is the most famous woman ... of the 20th century. 2) You organized the ... of our ... brilliantly. 3) The ... said that the main purpose of the government is to bring down the ... . 4) The majority of the population voted for the ... party candidate. He has ... the Mayor for eight years and has done a lot for his city and its inhabitants. 5) When she was first elected the prime minister she began implementing uncompromising ... which was later given the name of ... .

(Thatcherism, inflation, election campaign, held the office of, prime minister, Conservative, politician, candidate, policy)

Вправи, спрямовані на формування мовних навичок вживання англійських політичних термінів, є некомунікативними та умовно-комунікативними, рецептивними або рецептивно-репродуктивними, з повним або частковим рівнем управління діяльністю студентів.

Вправа 1.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: формування навичок вживання нових лексичних одиниць.

Інструкція: a) Read the word combinations and sentences and translate them into Ukrainian; b) Make up your own word combinations and sentences with the words in bold type and write them down; c) Answer the questions given in italic type.

An **election** document; to assist in the election **campaign**; during a 2008 campaign; advertising campaign; to continue the election the following year; the post-election period. Election campaign is completed. His election campaign was supported by the bankers. There were several scandals during the campaign of this candidate.

Have you (your friends, relatives) ever assisted in the election campaign?

The most **conservative**; rather conservative; a conservative group; a slow **inflation**; higher inflation in a number of countries; the level of inflation; a classic **contest**; a tight contest; contest game; **to hold** the Presidential **office**. It turned out that this American journalist worked with the Miami Herald, which is the most conservative paper in South Florida. This of course is a classic contest between those who believe in constancy. After winning a tight contest he held the Governor's office for four years. China postponed interest rates growth despite higher inflation numbers that added optimism for investors.

How does the level of inflation influence the level of prices?

A former **prime minister**; the Russian prime minister; a French philosopher and **politician**; his whole life as a politician; to meet a politician; to implement a conservative **policy**. He'll see the prime minister immediately. I am grateful to the Prime Minister and all our Polish friends for today's visit and for the highly constructive work. In this model, the politician and the firm manager bargain over what the firm must do. Scientists and politicians will tell you that we should try to solve all the world's problems. Margaret Thatcher's policies were very unpopular. The aim of our government's policy is to defend human rights and freedom.

Who is the Prime Minister of Ukraine at the moment?

What kind of policy is implemented in Ukraine?

Вправа 2.

Тип: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: удосконалення навичок вживання нових лексичних одиниць.

Інструкція: *Read the following sentences translating the words given in brackets into English.*

1) Margaret Thatcher is the most famous woman (*політичний діяч*) of the 20th century. 2) You organized the (*виборчу кампанію*) of our (*кандидата*) brilliantly. 3) (*прем'єр міністр*) said that the main purpose of the government is to bring down the (*інфляцію*). 4) The majority of the population voted for the (*кандидата від консервативної партії*). 5) When she was first elected (*прем'єр міністром*) she began implementing (*безкомпромісну політику*) which was later given the name of Thatcherism.

Вправа 3.

Тип: уткомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: удосконалення лексичних навичок.

Інструкція: *a) Read the abstracts from bbc.com and nytimes.com on the same topic; b) Point out political terms used in British and American political articles; c) Make your own sentences with the given terms.*

Abstract 1: Will the new ceasefire work?

The deal struck on 12 February in Minsk by the leaders of Germany, France, Ukraine and Russia is similar to the old one, but tries to tackle some of its shortcomings.

For the rebels, the new ceasefire line is the same as the old one, so they lose some of the territory they have gained. But government forces must pull back from the current front-line, and territory they have lost since January is confirmed as lost.

But a key omission from the deal was Debaltseve – because the sides could not agree about who would end up controlling it.

Even if the bloodshed stops and the guns fall silent, the future status of the rebel-held areas of Donetsk and Luhansk remains unclear.

Ukraine is adamant there is no new deal on autonomy for the rebel areas, only decentralisation – so that could anger the rebels.

And it is difficult imagining the rebels agreeing to hold elections under Ukrainian law in their areas, just as it is seeing Ukraine getting back control of its eastern border [288].

Abstract 2: Ukraine’s Latest Peace Plan Inspires Hope and Doubts

MINSK, Belarus – the coming days will provide a quick, tangible test of whether a new peace agreement announced Thursday will prove any more effective in calming the nearly year-old war in Ukraine than a similar cease-fire last September that was widely ignored.

Optimists point to the presence and personal imprimatur of Europe’s two most important leaders, as well as President Vladimir V. Putin of Russia and his Ukrainian counterpart, Petro O. Poroshenko, as a sign that this agreement, called Minsk II, would prove more resilient than the version reached here last September, Minsk I.

Pessimists – some would say realists – believe this latest accord only papers over many of the nagging problems that sparked the fighting in the first place.

Critical questions were left ambiguous or kicked down the road, including the status of the breakaway territories, a calendar for Ukraine to regain control over its border with Russia and even the truce line itself.

“Minsk II raises tough questions and leaves difficult issues for later,” said Steven Pifer, a former American ambassador to Ukraine. “It is a fragile arrangement, requiring good faith and follow-through from parties that have shown little of that in the past” [309].

Вправа 4.

Тун: некомунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: удосконалення лексичних навичок.

Інструкція: Read the following word combinations and sentences and translate them into English.

1) Альберт Гор, популярний американський політик, програв президентські вибори 2000 року. 2) Більшість населення країни віддали свої голоси за кандидата від партії демократів. 3) 43-м президентом США став Д. Буш. Його президентська передвиборча кампанія перетворилась на справжню політичну боротьбу з його суперником А. Гором. Він на той час займав пост віце президента. 4) Ми програли ці вибори. Проте ми приймаємо їх результати на знак примирення з нашими суперниками. Це і є справжня демократія.

Вправи, спрямовані на розвиток лінгвістичних умінь, є умовно-комунікативними і комунікативними з частковим керуванням діяльністю студентів або без нього. За ступенем мотивованості вправи даної групи відносилися до мотивованих вправ. За рівнем сприйняття навчальної інформації ці вправи були рецептивно-репродуктивними і репродуктивними.

Вправа 1.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: розвинути вміння доповнювати публічне висловлювання шляхом використання вивченої суспільно-політичної лексики і термінології.

Інструкція: Complete the following sentences using your active vocabulary.

- 1) Albert Gore, a popular American politician, ...
- 2) The majority of the population of the country voted for ... .
- 3) It was G. Bush who became the 43-d President of the USA. His presidential election campaign ... .
- 4) We accept the results of these elections ... .
- 5) The changes in political leadership in Britain, France, and Germany can ... .

Вправа 2.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити розпізнавати лексичні одиниці професійної спрямованості на рівні тексту.

Інструкція: a) Read the following text and translate it into Ukrainian; b) Explain their meaning of the terms given in bold type and make your own sentences with them.

We meet in the aftermath of a General **Election**. We are grateful for victory. We are grateful to you and the thousands of people in every part of the country who worked so hard to ensure success. We thank you all, and we do not forget today Cecil Parkinson the man who so brilliantly organised the **campaign**.

When we were first elected in May 1979, it was to tackle the real problems which others had shirked. Anyone who understood those problems never expected them to be solved in the space of one **Parliament**. We have made a start and we shall see it through.

We were elected to bring **inflation** down. We brought it down. It was and still is a series of continuing battles which commands our unremitting effort. The pessimists told us it could not be done. They under-estimated three things: This **Government**, you, Mr. **President**, and the British people.

Вправа 3.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Мета: навчити студентів використовувати вивчені лексичні одиниці професійного характеру у власних реченнях і мікротексті.

Інструкція: a) Ask for additional information as for the following statement; b) Render the information to your fellow students and ask them to comment on it.

Margaret Thatcher was the longest serving Prime Minister of the United Kingdom of the 20th century.

Вправа 4.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: удосконалення лінгвістичних умінь.

Інструкція: a) Read the following abstract from a political review about the presidential election campaign and translate it into Ukrainian; b) Retell the text; c) Make your own review using the words and word combinations in bold type.

The presidential **election campaign** began in Ukraine on Tuesday, February 25. The election campaign starts automatically on the basis of a Verkhovna Rada **resolution** on scheduling early **presidential elections** in Ukraine for May 25, 2014, the press service of **the Central Election Commission** reported. On February 24, the CEC published the schedule of organizational measures on **preparing for and holding the elections**. According to the schedule, the nomination of **presidential candidates** begins on February 25 and will last until March 30. Candidates may be **nominated by parties** or self-nominated. It is necessary to make a deposit of UAH 2.5 million **to register a candidate**. For this purpose, the CEC has published the number of a special account opened for the placement of deposits by **candidates for the Ukrainian president**. Deadline for the submission of documents to the CEC for the registration of presidential candidates is April 4.

Вправи *змістовно-аналітичного етапу* були спрямовані на розвиток у майбутніх політологів здатності аналізувати структуру та зміст текстів публічних виступів британських і американських політичних діячів, що передбачало розвиток наступних умінь:

- 1) навчити майбутніх політологів виявляти в тексті публічної промови стилістичні засоби виразності, які використовуються з метою посилення впливовості мовлення (епітети, метафори, гіперболи, повтори, риторичні запитання, тощо) та визначати їх функцію.
- 2) навчити студентів визначати головну ідею (концепцію) публічної промови;
- 3) визначати композиційну структуру тексту публічної промови (доповіді);

Вправи, що реалізовувались на другому етапі навчання, є умовно-комунікативними, рецептивно-репродуктивними, з повним або частковим рівнем управління діяльністю студентів. Наведемо приклади вправ.

Вправа 1.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів виділяти стилістичні засоби, що сприяють посиленню впливовості мовлення.

Інструкція: a) Read the following abstract from President B. H. Obama's Afganistan-war speech and translate it into Ukrainian; b) Define the stylistic function of the words and word combinations given in bold type; c) Answer the questions given after the text.

«Good evening. Nearly 10 years ago, **America suffered** the worst attack on our shores since Pearl Harbor. This mass murder was planned by Osama bin Laden and his al Qaeda network in Afghanistan, and **signaled a new threat to our security** -- one in which the targets were no longer soldiers on a battlefield, but innocent men, women and children going about their daily lives.

In the days that followed, our nation was united as **we struck** at al Qaeda and routed the Taliban in Afghanistan. Then, **our focus shifted. A second war was launched** in Iraq, and we spent **enormous blood and treasure** to support a new government there. By the time I took office, the war in Afghanistan had entered its seventh year. But al Qaeda's leaders had escaped into Pakistan and were plotting new attacks, while the Taliban had regrouped and gone on the offensive. Without a new strategy and decisive action, our military commanders warned that we could **face a resurgent** al Qaeda, and a Taliban taking over large parts of Afghanistan» (*повний текст промови див. Додаток Г*).

Questions:

- 1) Is the speech emotional? Find the words (word combinations) that are used by the author to express the corresponding emotions.
- 2) Comment on the repetition of the pronoun «we» in the speech.
- 3) To what kind of audience is the speech directed? Prove your point.

Вправа 2.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити визначати в тексті публічної промови стилістичні засоби виразності та аналізувати їх функцію.

Інструкція: a) Read the abstract from Teresa May's speech delivered at the Conservative Party Conference (2014) and translate it into Ukrainian; b) Explain what kind of stylistic effect is achieved by the speaker by means of repetition of the word "imagine".

«It's difficult for most of us here in this hall to really appreciate the effects of stop and search. You see, most of us are white. Most of us are of a certain age. Well, we're certainly not teenagers anymore. But **imagine** walking home, or driving to work one day, and being stopped by the police. **Imagine**, having done nothing wrong, you are patted down, you have your pockets turned inside out, and your possessions examined. **Imagine** you ask why you're being searched and you're told it's «just routine» even though the police need «reasonable grounds for suspicion» that you've broken the law. **Imagine** growing up and the indignity of this happening to you twenty, thirty, forty, even fifty or sixty times. And **imagine** what it's like to feel, deep down, that this is only happening because you're young, male and black» *(повний текст промови див. Додаток Д).*

Вправа 3.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів розуміти функцію стилістичних засобів виразності в тексті публічної промови та виявляти їх вплив на посилення впливовості мовлення.

Інструкція: a) Read the abstract from D. Cameron's speech Davos – A Confident Future for Europe and translate it into Ukrainian paying attention to the words and word combinations given in bold type; b) Read the abstract from B. Obama's speech delivered at U.N. Climate Change Summit Europe and translate it into Ukrainian paying attention to the words and word combinations given in bold type; c) Define who sounds more emotional – the British or the American leader and prove your point.

Abstract 1: Davos - A Confident Future for Europe

Special Address

By David Cameron, Prime Minister of the United Kingdom

«It's been four decades since you first invited European business leaders up this mountain and gave them a **stark message**...

...**modernise and adapt – or fall behind and fail.**

Forty years on, here we are again.

No one can deny what a difficult position Europe is in at the moment. Four years of annual growth **have been wiped out**. Unemployment has risen to the double digits. Yes, recovery has begun. But while economies like India, Brazil and China **are steaming ahead**.....in Europe, the drag on growth has persisted. Indeed, Europe's share of world output is projected to fall by just under a third in the next two decades. And no one is immune. This week, we had disappointing growth estimates back home.

Yes, they were partly **driven by the terrible weather** which shut down airports, factories and schools – but let's be frank. They also brought home something we have said for months: given the traumas of recent years, the recovery was always going to be **choppy**. So as we meet at Davos, the big questions are these: **How** can we get our economies going? **How** can we get Europe going? **How** do we go for growth?» *(повний текст промови див. Додаток E).*

Abstract 2: September 23, 2014

Remarks by the President at U.N. Climate Change Summit

United Nations Headquarters

New York,

1:03 P.M. EDT

THE PRESIDENT: Mr. President, Mr. Secretary General, fellow leaders: For all the immediate challenges that we gather to address this week -- terrorism, instability, inequality, disease -- there's one issue that will **define the contours of this century more dramatically** than any other, and that is the **urgent and growing threat** of a changing climate.

Five years have passed since many of us met in Copenhagen. And since then, our understanding of climate change has advanced -- both in the deepening science

that says this **once-distant threat has moved “firmly into the present,”** and into the sting of more frequent extreme weather events that show us exactly what these changes may mean for future generations.

No nation is immune. In America, the past decade has been our hottest on record. Along our eastern coast, the city of Miami now floods at high tide. In our west, **wildfire season** now stretches most of the year. In our heartland, farms have been parched by the worst drought in generations, and drenched by the wettest spring in our history. A hurricane left parts of this great city dark and underwater. And some nations already live with far worse. Worldwide, this summer was the hottest ever recorded -- with global carbon emissions still on the rise (*повний текст промови див. Додаток Ж*).

Вправа 4.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів визначати головну ідею автентичної публічної промови.

Інструкція: a) *Read the abstract from Nick Clegg’s leader’s speech delivered in Glasgow in 2014;* b) *Answer the questions given after the text.*

Leader's speech, 2014

Nick Clegg (Liberal Democrat)

Location: Glasgow

«Before I say anything else, I’m sure I speak on behalf of all Liberal Democrats when I say that our hearts go out to the family and friends of Alan Henning and David Haines for their tragic loss.

These were good men. In the work they did they stood for hope and compassion – the things that everyone in this room believes are more important than anything else. We have to take on the cowards who took their lives. Britain will not be intimidated. We will not be divided. We will not allow this brutal organization to pervert Islam.

And to Isil we say this: All you have done is unite the people of Britain – Muslim and non-Muslim, people of all faiths and none – around a single aim. All

you have done is give the British forces who are being deployed to Iraq – some of the best professionals in the world – a clear, single objective. We and our allies – including in the Middle East – are going to find you, we are going to destroy your bases, we will cut off your supplies, isolate you from your support – and for the sake of peace, democracy and the freedom of all those you terrorise, we are not going to stop until it's done.

And let's also take this opportunity to pay tribute to our armed forces – including the RAF personnel who are being deployed over Iraq, as well as the many men and women helping fight dangerous threats across the world.

The Scottish referendum was not only momentous because it reaffirmed Scotland's place in the UK ... The Scottish referendum was also brilliant because it forced us to hold up a mirror and think about who we are. Four nations, yes, but also 64 million people with identities which are distinct yet overlapping, because these Isles of ours are among the most diverse and inclusive in the world» (*повний текст промови див. Додаток 3*).

Questions:

- 1) Why does the speaker mention the families and friends of Alan Henning and David Haines?
- 2) In what way does he address to Isil?
- 3) Who does he want to pay his tribute to?
- 4) What does he say about the Scottish referendum?

Вправа 5.

Тип: умовно-комунікативна, репродуктивна.

Мета: навчити студентів визначати головну інформацію в процесі сприйняття тексту публічної промови.

Інструкція: a) Listen to the recording of B. H. Obama's speech "Yes, we can"; b) Define whether the following statements are true or false; c) Listen to the recording one more time and make a plan of the speech; d) Render the content of the speech according to the plan.

1. We have the least votes, the least delegates, and the least diverse coalition of Americans that we've seen in a long, long time.
2. We are hungry for change ... it's that the kind of change we seek will come very easy...
3. We are looking for just a change of party in the White House.
4. We're looking to fundamentally change the status quo in Washington.
5. We know that the undue influence of lobbyists is not a problem at all.
6. This election is our chance to say that we are not going to let them stand in our way anymore.
7. We support the idea that it's acceptable to say anything and do anything to win an election.
8. It's the politics that uses religion as a wedge and patriotism as a bludgeon.
9. The change we seek has always required great struggle and great sacrifice.
10. The choice in this election is about rich vs. poor, young vs. old.

Вправа 6.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів визначати головну інформацію в тексті публічної промови та відтворювати її зміст.

Інструкція: 1) *Read the abstract from Teresa May's speech;* 2) *Point out the key sentences in the text of the speech and render the content of the speech in written form using the key sentences as a plan.*

«Conference, I could easily spend all my time today talking to you about our other achievements in the Home Office. Because of European free movement rules, overall immigration is still too high. But where we can control immigration we are controlling it, and immigration from outside Europe is down to the levels of the 1990s. To deal with Labour's debt crisis, we have cut police spending by more than a fifth. But police reform is working, and under this government crime is down by 22 per cent.

I could go into a lot more detail. But instead, I am going to talk to you about the deadly terrorist threat we face. David Haines was a tireless humanitarian worker who helped Muslims....not just in Syria....but in Bosnia, South Sudan and Libya. Two weeks ago, he was murdered by terrorists, simply for being British. His murder followed the equally barbaric killings of James Foley and Steven Sotloff, American journalists who were reporting to the world the plight of the Syrian people.

The terrorists who murdered David Haines like to call themselves the Islamic State. But I will tell you the truth: They are not Islamic. And they are not a state. Their actions have absolutely no basis in anything written in the Quran. What they believe has no resemblance whatsoever to the beliefs of more than a billion Muslims all over the world. And, like all the other Islamist terrorist organisations, they have caused the deaths of many thousands of innocent Muslim civilians. They occupy large parts of Syria and Iraq, and not only are they bringing death and destruction to the people of those countries, they have made absolutely clear their desire to attack Britain, America and the West» (*повний текст промови див. Додаток Д*).

Вправа 7.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів визначати головну ідею публічного виступу.

Інструкція: а) *Read Albert Gore's speech (див. Додаток) and translate it into Ukrainian;* б) *Answer the given questions.*

1. Who is the author of the speech? What position did he occupy in the American Government?
2. What topic is the speech dedicated to?
3. Comment on the beginning of the speech. Does the author manage to grab the attention of the audience?
4. What idea is expressed in the main part of the speech?

Вправа 8.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів виділяти структурні логічні компоненти тексту публічного виступу.

Інструкція: a) *Read Albert Gore's speech and translate it into Ukrainian;* b) *Divide the text into logical parts and make a plan of the speech;* c) *Render the content of the speech according to the plan.*

Вправа 9.

Тип: умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна.

Мета: навчити студентів виділяти структурні логічні компоненти тексту публічного виступу.

Інструкція: a) *Read an abstract from Foreign Secretary Philip Hammond speech delivered at the Royal United Services Institute on Intelligence and Security and translate it into Ukrainian;* b) *Put the following sentences taken from the text of the speech into their correct order.*

1) Britain moved ahead of most of our European partners in bringing its intelligence agencies into the open.

2) I'm delighted to be here this morning to speak on a topic which is central to our national security.

3) Those steps were far-sighted. But public expectations of accountability and oversight of what members of the intelligence agencies do on our behalf have increased further since then.

4) So in this Parliament, we've enhanced that system of oversight and strengthened the safeguards around the agencies – putting in place the strictest Ministerial and Parliamentary oversight arrangements in the world.

5) Those steps were far-sighted. But public expectations of accountability and oversight of what members of the intelligence agencies do on our behalf have increased further since then.

Вправи, що використовувалися на *професійно-мовленнєвому етапі* навчання були спрямовані на розвиток у майбутніх політологів здатності складати власні публічні виступи на задану тему, що передбачало розвиток наступних умінь:

- 1) здійснювати політичний огляд подій та явищ з використанням вивченої політичної термінології;
- 2) надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ з використанням вивченої термінології та стилістичних засобів виразності;
- 3) аналізувати причини та наслідки політичних подій та явищ, а також прогнозувати можливі соціальнополітичні ситуації під час політичної доповіді (промови);
- 4) надавати оцінку рішенням органів влади, політичних лідерів під час політичної доповіді (промови).

Вправи цього етапу навчання були умовно-комунікативними, комунікативними, мотивованими, продуктивними, з частковим керівництвом діяльністю студентів або без нього. Наведемо приклади вправ даного етапу.

Вправа 1.

Тип: умовно-комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь інтерпретувати політичний огляд.

Інструкція: a) *Read the abstract from the political review prepared by James Carden “A Peaceful Path Forward for Ukraine” and translate it into Ukrainian;* b) *Express your agreement or disagreement as to position of the author about the West’s policy on the ongoing Ukrainian crisis;* c) *Comment on the expression used by the author: “opinion governs the world.”*

Abstract 1. A Peaceful Path Forward for Ukraine

NATO should make clear to Kiev that membership is off the table, and negotiations are the answer.

By James Carden • September 3, 2014

“It was once observed, long ago, that “opinion governs the world.” And while that may be overstating things, it is true that the West’s opinion of Russian President Vladimir Putin has wholly governed its policy throughout the ongoing Ukrainian crisis by allowing personal animus and a distaste for his brand of atavistic nationalist politics to lead it to take actions that are divergent from its

interests. By the end of last week reports were flooding in from NATO and Western intelligence that a Russian invasion and the opening of a second front between the Ukrainian port cities of Novoazovsk and Mariupol were well underway. Some estimates put the number of Russian troops near 1,000; enough to help the rebels but few enough to provide Putin and the Russian government with the cover of plausible deniability” [309].

Вправа 2.

Tun: умовно-комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати власний політичний огляд.

a) Read the abstract from the political review prepared by Tom Burridge and translate it into Ukrainian; b) Using the information given in the political reviews write the text of your own review on the topic “British and American mass media about the conflict in Ukraine”.

Abstract 2: Ukraine conflict: Will the ceasefire hold?

By Tom Burridge, May 12, 2015

Is the ceasefire in Ukraine holding?

No. There is fighting pretty much every day. It is nothing on the scale of what was happening around the time of the Minsk agreement, which took effect on 15 February. However, on certain days, in certain areas, the fighting has spiked.

According to reports, neither side has sustained very high casualties since mid-February. However, on 6 May Ukraine's army said that five of its soldiers had died and 12 had been wounded in 24 hours.

Could the conflict be reignited?

Due to the rhetoric on both sides, and the fact that the fighting continues despite the ceasefire agreement, many people believe it is only a matter of time until the conflict flares up again.

The rebels' stated aim is to take control of the whole of the two most easterly regions of Ukraine: Donetsk and Luhansk [309].

Вправа 3.

Tun: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати власний політичний огляд.

Інструкція: Search the Internet resources for the information on the topic **‘Normandy 4’ Ukraine peace talks in Minsk** and prepare a brief review.

Вправа 4.

Тип: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь аналізувати професійний коментар щодо політичних подій та явищ.

Інструкція: a) Read the statements made by David Cameron about British military personnel being deployed to Ukraine to provide advice and training to government troops; b) Express your agreement or disagreement as for the statements given in bold type. Explain your point of view.

1) “I don’t say that we should rule out forever going further [ie, supplying lethal military equipment]- I know America is thinking carefully about this - but I think we’ve had National Security Council discussions, we’ve had very clear decisions that we should be in the space of providing non-lethal support, the help, the advice”.

2) “The reason for not going further is **we don’t believe, fundamentally, there is some military solution to this issue. There needs to be a diplomatic solution which I think should be enabled by sanctions and pressure and the economic weight of Europe and America**”.

Вправа 5.

Тип: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати професійний коментар щодо політичних подій та явищ.

Інструкція: a) Read the abstract from B. Obama’s speech “A New Beginning”; b) Comment on the statements given in bold type (express your agreement or disagreement and explain your point).

Barack Obama

**A New Beginning: Speech at Cairo University
delivered 4 June 2009, Cairo, Egypt**

I know that for many, the face of globalization is contradictory. **The Internet and television can bring knowledge and information, but also offensive sexuality and mindless violence into the home. Trade can bring new wealth and opportunities, but also huge disruptions and change in communities.** In all nations -- including America -- this change can bring fear; fear that because of modernity we lose control over our economic choices, our politics, and most importantly our identities -- those things we most cherish about our communities, our families, our traditions, and our faith.

But I also know that human progress cannot be denied. There need not be contradictions between development and tradition. Countries like Japan and South Korea grew their economies enormously while maintaining distinct cultures. The same is true for the astonishing progress within Muslim-majority countries from Kuala Lumpur to Dubai. In ancient times and in our times, Muslim communities have been at the forefront of innovation and education.

And this is important because **no development strategy can be based only upon what comes out of the ground, nor can it be sustained while young people are out of work.** Many Gulf states have enjoyed great wealth as a consequence of oil, and some are beginning to focus it on broader development. But all of us must recognize that **education and innovation will be the currency of the 21st century** -- and in too -- and in too many Muslim communities, there remains underinvestment in these areas. I'm emphasizing such investment within my own country. And while America in the past has focused on oil and gas when it comes to this part of the world, we now seek a broader engagement.

Вправа 6.

Тун: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати політичну доповідь.

Інструкція: *Imagine that you have to make a report on the topic «Margaret Thatcher – the Iron Lady of British Politics». a) Prepare a plan of your report; b) Search for the additional information about M. Thatcher's political career in the*

Internet; c) Present your report to your fellow students and ask them to comment on it.

Вправа 7.

Tun: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати політичну доповідь.

Інструкція: a) *Search the Internet resources for the information about Barack Obama: a) Find out when and where he was born; when he began her career as a politician; what position he held in the American government; b) Write a report on the topic “Barack Obama and his political career – ups and downs”; c) Present your report to your colleagues and answer their questions.*

Вправа 8.

Tun: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати політичний виступ.

Інструкція: *Imagine that you were elected the president of students' political club. a) Prepare a speech in which you 1) thank your supporters for their assistance; 2) give an outline of your first steps as president of the club; b) Present your speech to your fellow students and answer their questions.*

! NB: While preparing your speech mind its structure: 1) in the introductory part you address your audience and their attention; 2) in the main part you express the key idea of the speech; 3) in conclusion you should sum up the content of the speech using the corresponding patterns.

Вправа 9.

Tun: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати політичний виступ.

Інструкція: *Each of you gets an invitation to a popular TV show. a) Choose a card with the description of your character; b) Prepare a short speech on the topic «Elections: Do we need them or not?» and be ready to defend your point of view; c) Get ready with the questions for other participants of the show.*

Participant A: You are a TV host. You present the participants of the show to each and to the audience and lead the show. You invite each participant to

present his (her) ideas. You ask questions to the participants and you invite the audience to ask their questions after each presentation.

Participant B: You are a famous politician who won the recent elections to Verhovna Rada.

Participant C: You are a politician who lost the recent elections to Verhovna Rada.

Participant D: You are a journalist and you write on political problems. You voted for Participant B.

Participant E: You are a famous writer and you never take part in the elections.

Participant F: You are a university professor and you are an expert in political technologies. You assisted Participant A in his election campaign.

Participant G: You are a student and you are a future politologist. You are also the president of the students' political club. Participant F is your teacher and he helped you to prepare your first presidential speech which you presented to your fellow students yesterday.

The rest of the students are the audience of the show. They are free to ask questions to any participant they want.

Вправа 9.

Тип: комунікативна, продуктивна.

Мета: розвиток умінь готувати політичний виступ, використовуючи в тексті виступу відповідні задуму мовця стилістичні засоби виразності.

Інструкція: There is an election campaign in your university for the seats in the administration office. The representatives of the students' unions have only one seat there. There are three main candidates for this post. The administration of the university organized the debates between the three leaders of the election campaign. Each leader should present a manifesto in which he (she) must explain why he (she) must be chosen. Each candidate should try to sound as persuasive as possible. After the presentation each candidate should be ready to answer the

questions both from other candidates and the audience. In the end everybody should vote and choose the best leader.

Leader A. You are the new president of the students' political club. You won the presidential elections some time ago. The students' club has existed for ten years already and many of its former leaders have become prominent politicians. You hope this experience will help you to build your future political career. You have a backer – it's one of your professors. He is an expert in political technologies and helped you to win the presidential elections. Now he is also helping you with the elections to the administration office. He advised you to make the students' housing problems the key point of your manifesto. It's really a vital problem because the students' hostels are in terrible condition and the fee for them is very high.

Leader B. You tried to become the president of the students' political club but you lost. You decided to start your own students' union and try to win the election to the administration office. You launched your party's campaign not long ago but it is gaining more and more popularity because the key points of your manifesto is to create a friendly aura at the University by promoting cultural and sports events for the students. You are not intending to make a career of a politician that's why you do not have many backers among your professors but you have a lot of friends among students.

Leader C. You are the captain of the students' football team and the leader of the students' sports union. You do not think much about politics but you want to improve the sports life of the University which you consider quite poor. The key points of your manifesto are: 1) to increase the number of sports clubs in the University which should be free for the students; 2) to get some privileges for the students who are the winners of different sports competitions. You are a popular person and also have many friends.

Таким чином, в параграфі 2.3. була теоретично обґрунтована і представлена система вправ для розвитку вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Запропонована система вправ ґрунтувалася

на представленій в пункті 2.2. лінгводидактичній моделі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Відзначимо, що розроблена нами лінгводидактична модель і система вправ вимагають експериментальної перевірки ефективності її реалізації. Розглянемо цей аспект в наступному розділі нашого дослідження.

Висновки з другого розділу

Структурними компонентами англійського публічного мовлення майбутніх політологів є: 1) професійні знання та вміння; 2) риторичні знання та вміння; 3) англійськомовні лінгвомовленнєві знання та вміння.

Професійними знаннями, якими має оволодіти майбутній політолог, є наступні: 1) знання понятійного апарату сучасної політичної теорії, а також термінологічних одиниць, що використовуються в політичній практиці; 2) знання закономірностей і тенденцій політичного життя суспільства; 3) знання устрою типових політичних систем світу та політичної системи України; 4) знання головних складових політичного процесу; 5) знання типів і способів ухвалення політичних рішень. Відповідними професійними вміннями, є наступні: 1) уміння здійснювати політичний огляд взаєпов'язаних політичних подій та явищ; 2) уміння надавати професійний коментар щодо політичних подій та процесів; 3) уміння прогнозувати можливі соціально-політичні кризові ситуації у політичному житті України та інших світових держав; 4) уміння виявляти сутність, причини та наслідки певних політичних подій та явищ; 5) уміння надавати експертну оцінку рішенням та постановам органів законодавчої та виконавчої влади, лідерів партійних і громадських організацій.

Риторичними є знання: форм встановлення (завершення) контакту з аудиторією, характерних для публічного виступу; правил композиційного структурування публічного виступу; правил розташування «сильних» аргументів; лінгвістичних і екстралінгвістичних засобів утримання уваги аудиторії; стилістичних засобів виразності, що посилюють емоційність та

впливовість мовлення. Ці знання зумовлюють становлення відповідних риторичних умінь, як-от: 1) реалізувати задум-концепцію висловлювання у зовнішній промові шляхом адекватного вибору теми повідомлення з урахуванням особливостей адресата повідомлення; 2) використовувати різні форми встановлення (завершення) контакту з аудиторією; 3) структурувати висловлювання відповідно до вимог, які ставляться до публічного виступу; 4) розташовувати «сильні» аргументи на початку, кінці або в середині повідомлення з метою надання найбільш ефективного впливу на інтелектуальну, емоційну або поведінкову сферу слухача; 5) утримувати увагу аудиторії, враховуючи її особливості, за допомогою відповідних лінгвістичних і екстралінгвістичних засобів; 6) використовувати стилістичні засоби виразності, що посилюють емоційність та впливовість мовлення.

Лінгвімовленнєвими знаннями є: 1) знання засобів відбору іншомовного тематичного матеріалу з різних інформаційних джерел; 2) знання засобів поєднання відібраної тематичної інформації у когерентний зв'язний текст; 3) знання засобів семантичної трансформації первинного тексту; 4) знання засобів запам'ятовування тематичної фахової інформації; 5) знання широкого кола питань стосовно проблеми, яка розглядається у публічній промові, та глибоке знання змісту підготовленого тексту публічної промови. Відповідними їм уміннями є наступні: 1) уміння створювати первинний текст публічної промови; 2) уміння мовної та контекстуальної здогадки; 3) уміння створювати вторинний текст; 4) уміння навчального викладу тексту публічної промови; 5) уміння представляти зміст підготовленої публічної промови аудиторії слухачів та відповідати на їхні спонтанні запитання.

Розроблена нами лінгводидактична модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів включає в себе наступні етапи навчання: лінгвоінформаційний, змістовно-аналітичний, професійно-мовленнєвий.

Перший, *лінгвоінформаційний*, етап навчання спрямовано на формування у майбутніх політологів лінгвістичних знань англійської політичної термінології, а також на розвиток відповідних мовних навичок та мовленнєвих вмінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів. *Перша мета* лінгвоінформаційного етапу полягала у навчанні майбутніх політологів політичної термінології, її осмислення і продукування. *Друга мета* першого етапу полягала у навчанні студентів автоматизованого вживання англійської політичної термінології у передмовленнєвій практиці. *Третя мета* означеного етапу передбачала навчання майбутніх політологів вживання англійської політичної термінології на рівні виконання передмовленнєвих дій з лінгвістичними опорами. Контроль якості навчання здійснювався шляхом складання студентами власних мікротекстів, які містять опис певної політичної події, з використанням англійської політичної термінології, що вивчається.

Другий, *змістовно-аналітичний*, етап був спрямований на розвиток у майбутніх політологів здатності трактування змісту англійських публічних промов політичних діячів. *Першою метою* другого етапу було навчити майбутніх політологів виявляти в тексті публічної промови стилістичні засоби виразності, які використовуються з метою посилення впливовості мовлення (епітети, метафори, гіперболи, повтори, риторичні запитання, тощо) та визначати їх функцію. *Друга мета* змістовно-аналітичного етапу полягала у тому, щоб навчити студентів визначати головну ідею публічної промови. *Третя мета* даного етапу полягала в тому, навчити студентів визначати композиційну структуру тексту публічної промови (доповіді).

Третій, *професійно-мовленнєвий етап*, був спрямований на розвиток у майбутніх політологів здатності складати власні публічні промови з відповідної тематики. *Першою метою* даного етапу навчання було навчити студентів здійснювати політичний огляд подій та явищ з використанням вивченої політичної термінології. *Друга мета* професійно-мовленнєвого етапу передбачала навчання майбутніх політологів надавати професійний

коментар щодо політичних подій та явищ з використанням вивченої термінології та стилістичних засобів виразності. *Третя мета* професійно-мовленнєвого етапу навчання полягала у навчанні майбутніх політологів аналізувати сутність причини та наслідки політичних подій та явищ, а також прогнозувати можливі соціальнополітичні ситуації під час політичної доповіді (промови). *Четверта мета* даного етапу передбачала навчання студентів надавати оцінку рішенням органів влади, політичних лідерів під час політичної доповіді (промови).

Розроблена нами система вправ складається з трьох блоків відповідно до розглянутих вище етапів навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Отже, вправи *лінгвоінформаційного етапу* навчання є некомунікативними та умовно-комунікативними, рецептивними або рецептивно-репродуктивними, з повним або частковим рівнем управління діяльністю студентів. Вправи *змістовно-аналітичного етапу* є умовно-комунікативними, рецептивно-репродуктивними, з повним або частковим рівнем управління діяльністю студентів. Вправи, що використовувалися на *професійно-мовленнєвому етапі* навчання є умовно-комунікативними, комунікативними, мотивованими, продуктивними, з частковим керівництвом діяльністю студентів або без нього.

Основні результати цього розділу дисертаційного дослідження відображені в наступних публікаціях автора [155], [157], [168], [282].

РОЗДІЛ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОГО ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІТОЛОГІВ

Мета третього розділу нашого дослідження полягає у тому, щоб представити результати підготовки, перебігу та інтерпретації отриманих даних експериментального навчання. Також нами було визначено критерії та показники оцінювання рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів та розроблено методичні рекомендації з організації процесу навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі текстів промов британських та американських політичних діячів.

3.1. Підготовка та етапи проведення експерименту

Згідно результатів наукових досліджень, поняття «експеримент» тлумачиться як: 1) загальний емпіричний метод дослідження; 2) науковий дослід у галузі навчальної чи виховної роботи; 3) спостереження досліджуваного педагогічного явища в спеціально створених і контрольованих дослідником умовах [50, с. 112].

Експериментальна перевірка методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів відбувалась відповідно до загальних вимог, що висуваються до процесу організації методичного експерименту:

- 1) точна обмеженість у часі;
- 2) наявність заздалегідь сформульованої гіпотези;
- 3) план та організаційна структура, що відповідають гіпотезі;
- 4) можливість ізольованого врахування методичного впливу фактора, що досліджується;

5) вимір вихідного та підсумкового станів релевантних для проблеми знань, навичок і вмінь, досліджуваних за критеріями, що відповідають специфіці та меті експерименту [59].

Основними фазами методичного експерименту є:

- 1) організація експериментального дослідження;
- 2) реалізація і проведення експерименту;
- 3) констатація отриманих результатів;
- 4) інтерпретація результатів експерименту.

Щодо першої стадії (фази) експерименту, вона передбачає формулювання мети і завдань, висунення гіпотези, визначення методів дослідження, встановлення термінів, етапів та бази експерименту, вибір його учасників та опис критеріїв очікуваних результатів.

Схарактеризуємо компоненти організації експерименту. Мета експерименту полягала в перевірці ефективності розробленої нами методики розвитку вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі текстів публічних промов британських та американських політичних діячів. Реалізація поставленої мети передбачала розв'язання низки завдань, а саме: 1) здійснення анкетування учасників експерименту з метою визначення ставлення майбутніх політологів до професійного публічного мовлення; 2) підготовка та проведення передекспериментального зрізу з метою визначення вихідного рівня сформованості в студентів експериментальних груп умінь англійського публічного мовлення; 3) проведення експериментального навчання у групах; 4) підготовка та проведення післяекспериментального контролю з метою визначення підсумкового рівня сформованості у майбутніх політологів умінь англійського публічного мовлення; 5) статистична обробка та інтерпретація отриманих результатів; б) розробка методичних рекомендацій стосовно організації процесу навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі текстів промов британських та американських політичних діячів.

Підготовка до експериментальної перевірки ефективності

запропонованої методики передбачала розробку та формулювання гіпотези експерименту. Відомо, що гіпотеза експерименту допомагає економити час і зусилля, а також цілеспрямовано зібрати і згрупувати факти. В процесі формулювання гіпотези дослідник робить припущення про те, яким чином він досягне поставлених цілей (П. Лузан). На стадії формулювання гіпотези дослідження нами було проаналізовано науковий фонд з проблеми навчання професійного мовлення майбутніх фахівців, підготовки майбутніх політологів, розвитку умінь публічного мовлення, а також чинні підручники з навчання англійської мови майбутніх політологів. Аналітичний огляд джерел, бесіди з викладачами іноземних мов Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Національного університету «Одеська юридична академія», Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет» дозволили дійти таких висновків:

- навчання майбутніх фахівців публічного мовлення набуло особливої значущості у зв'язку з тим, що володіння іноземними мовами перетворюється на невід'ємний компонент практичної та інтелектуальної діяльності людини;

- навчати майбутніх політологів англійського публічного мовлення необхідно з урахуванням структурних та риторичних вимог, що ставляться до сучасної публічної промови;

- навчати майбутніх політологів англійського публічного мовлення слід з використанням автентичних текстів промов британських та американських політичних лідерів.

Відповідно до вищезазначених положень, на етапі підготовки експерименту нами було висунуто таку гіпотезу: навчання майбутніх політологів англійського публічного мовлення буде ефективним, якщо воно здійснюється на основі автентичних англійських промов політичних діячів і реалізується в три етапи: 1) лінгвоінформаційний, на якому набуваються лінгвістичні знання англійської політичної термінології, а також

здійснюється розвиток відповідних мовних навичок і мовленнєвих вмінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів; 2) змістовно-аналітичний, на якому розвивається здатність трактування змісту англійських публічних промов політичних діячів; 3) професійно-мовленнєвий, на якому розвивається здатність скласти власні публічні промови з відповідної тематики.

Окрім визначення мети, основних задач, варійованих і неварійованих умов експериментального навчання, формулювання гіпотези, а також вибору відповідного виду майбутнього експерименту, фаза організації експерименту включала також підготовку необхідних експериментальних матеріалів, завдань передекспериментального та післяекспериментального зрізів та здійснення відбору учасників експериментального навчання шляхом передекспериментального анкетування для визначення ставлення студентів до проблеми розвитку вмінь англійського публічного мовлення.

Згідно головним положенням теорії методичного експерименту, сформульованим Е. Штульманом процедура проведення експерименту передбачала реалізацію наступних етапів: 1) пошуково-розвідувальний, головною метою якого було здійснення передекспериментального анкетування; 2) констатувальний, на якому було проведено зріз з метою виявлення рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення у студентів I та II курсів; 3) формувальний, який включав власне експериментальне навчання і складався із двох частин і проміжного зрізу; 4) прикінцевий, який полягав у здійсненні післяекспериментального зрізу з метою визначення рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення учасників експерименту; обробці та інтерпретації результатів експериментального навчання.

Далі розглянемо експериментальну роботу нашого дослідження в послідовності її проведення.

На *пошуково-розвідувальному етапі* було проведено передекспериментальне анкетування студентів, метою якого було визначення

ставлення студентів до навчання англійського публічного мовлення. Анкетування проводилося у вересні 2010-2011 навчального року на базі Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова, факультету правової політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія», Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет». Всього в анкетуванні взяло участь 295 студентів. Проаналізуємо одержані результати.

Відповідаючи на перше запитання анкети (*повний текст анкети див. Додаток А*) «Яке Ваше ставлення до вивчення англійської мови?» 14 % респондентів відповіли «це мій улюблений навчальний предмет»; 30 % – «це цікавий предмет і мені подобається його вивчати»; 38 % – «це є важливий предмет, але мені він дається важко»; і 15 % – «цей предмет мені зовсім не подобається».

Відповіді на друге запитання анкети «Чи є необхідним знання англійської мови у Вашій майбутній професійній діяльності?» виявилися такими: варіант «знання англійської мови є важливим для підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності» обрало 17 % респондентів; «знання англійської мови допоможе знайти потрібну роботу» – 33 %; «англійська мова – важлива лише в процесі спілкування з іноземцями під час перебування за кордоном» – 34 %; «знання англійської мови ніяк не вплине на якість майбутньої професійної діяльності» – 16 % студентів.

На третє запитання «Яке визначення, на Вашу думку, найбільш точно описує поняття «публічне мовлення?»» правильну відповідь дали лише 12 % студентів, які обрали варіант «донесення певної інформації до слухачів з метою здійснення впливу на їхню емоційну або розумову сферу та поведінку». З-поміж інших варіантів 28 % обрали відповідь «маніпулювання свідомістю слухачів»; 35 % – «уміння робити публічні заяви»; 25 % – «уміння публічно висловлювати свої думки».

Метою наступного запитання «Яким чином, на Вашу думку, можна використати вміння англійського публічного мовлення у професійній діяльності фахівця політичної сфери?» було визначити розуміння студентами того, у яких ситуаціях їм можуть знадобитися сформовані вміння англійського публічного мовлення. Відповідь «для виступів на міжнародних конференціях, форумах, проведення лекцій закордоном» обрало 18 % респондентів; «в процесі читання англомовної професійної літератури» – 26 %; «в процесі сприйняття інформації з англомовних Інтернет та медіа ресурсів» – 28 %; «при налагодженні контактів із іноземними партнерами» – 28 %.

Відповідаючи на запитання «Які види публічного мовлення, на Ваш погляд, є найбільш актуальними в професійній діяльності політологів?» більшість студентів вважають, що найбільш актуальним є публічні виступи на конференціях (25 %). 18 % студентів віддають перевагу дискусіям та дебатам. 27 % респондентів найбільш актуальним для політологів вважають участь та організацію у виборчих кампаніях. Найменш актуальним студенти вважають коментування виступів та інших дій професійних політиків (12 %).

Аналіз відповідей на запитання «Які види вправ, Ви вважаєте ефективними для навчання англійського публічного мовлення?» засвідчив, що більшість студентів ефективним вважають розвиток умінь англійського публічного мовлення шляхом складання текстів виступів власних промов (25 %). Читання та аналіз текстів публічних промов відомих політичних діячів ефективним вважає 18 % студентів; прослуховування та перегляд публічних виступів відомих політичних діячів – 27 % майбутніх політологів. Найменш ефективним студенти вважають переказ текстів публічних промов – 12 %.

Відповідаючи на запитання «Які професійні якості притаманні успішному політичному діячеві?», варіант «політичний діяч насамперед має бути гарним оратором» обрало 24 % студентів; «він повинен мати певний політичний досвід» – 33 %; «політичний діяч має володіти засобами

маніпулювання свідомістю слухачів для досягнення власних цілей» – 32 %; «політичний діяч повинен вміти ефективно діяти у кризових ситуаціях» – 11 % студентів.

Відповіді на запитання «Якою має бути успішна публічна промова?» виявилися такими: 14 % респондентів відповіли, що публічна промова має враховувати інтереси слухачів; 22 % вважають, що успішна публічна промова насамперед має бути логічно структурованою; 34% відповіли, що публічна промова не повинна бути перевантажена складними граматичними конструкціями; 30 % наголошують на емоційності та експресивності публічної промови.

Аналіз відповідей на запитання «Як Ви оцінюєте свій рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення?» показав, що більшість студентів (42 % респондентів) вважають його низьким. 38 % оцінюють його як середній, і лише 20 % – як високий.

Відповіді на останнє запитання анкети «Які види вправ Ви вважаєте найбільш ефективними на заняттях з англійської мови?» виявилися різноманітними: 22 % майбутніх політологів вважають ефективним перегляд відео сюжетів англійською мовою; 20 % надають перевагу роботі у групах; 18 % – рольовим іграм; 17 % – роботі із англійською фаховою літературою; 12 % вважають доцільним підготовку усних виступів; 7 % – прослуховування англійських аудіо записів; 4 % – написання творів, анотацій.

Отже, анкетування майбутніх політологів продемонструвало, що студенти не повністю задоволені власним рівнем володіння англійського публічного мовлення, не всі респонденти усвідомлюють можливі сфери використання вмінь публічного мовлення, проте значна кількість із них розуміє важливість опанування англійською мовою.

Після передекспериментального анкетування проводився основний експеримент, який складався із констатувального, формуального і прикінцевого етапів. В основному експерименті взяли участь студенти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та Державного

вищого навчального закладу «Запорізьський національний університет». Всього у дослідженні взяло участь 132 студента (66 студентів в експериментальній групі – далі ЕГ і 66 студентів у контрольній групі – далі КГ) враховуючи те, що мінімальною кількістю учасників методичного експерименту, за якої його результати можна вважати достовірними, є 30-40 осіб.

Навчання загальною тривалістю 2 навчальні семестри становило 60 годин аудиторної роботи та 90 годин самостійної роботи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Експериментальне навчання відбувалося у вказаних вище навчальних закладах зі спеціальності «Політологія».

Експериментальне навчання проводилося у природних умовах на практичних аудиторних заняттях згідно з розкладом та під час виконання домашніх завдань у позааудиторний час. Структуру експериментального навчання представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Структура експериментального навчання майбутніх політологів

Етапи експерименту		Кількість аудиторних годин	Кількість експериментальних груп	Завдання етапів
Констатувальний	Передекспериментальний зріз	2 години	1 група	Визначити вихідний рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення
Формувальний	Перша серія експериментального навчання (II семестр першого року навчання)	30 годин	1 група	Впровадити експериментальну модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, перевірити її ефективність

Продовження таблиці 3.1

	Проміжний зріз	2 години	1 група	Визначити проміжний рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення
	Друга серія експериментального навчання (I семестр другого року навчання)	30 годин	1 група	Впровадити експериментальну модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів з використанням розробленої системи вправ, перевірити її ефективність; підтвердити дієвість моделі і системи вправ
Прикінцевий	Післяекспериментальний зріз	2 години	1 група	Визначити підсумковий рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення

Експериментальне навчання майбутніх політологів здійснювалося за розробленою лінгводидактичною моделлю навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів і системою вправ, які подано у параграфах 2.2. і 2.3. За його основу було взято навчальний посібник «Public Speech in Politics» [219]. Посібник включав 10 розділів, розташованих у логічній послідовності. Кожен розділ складався з трьох уроків. На першому уроці процес навчання здійснювався на основі публічної промови британського політичного діяча, а на другому – на основі публічної промови американського політичного діяча за відповідною тематикою, третій урок кожного розділу було присвячено розвитку продуктивних умінь англійського публічного мовлення з використанням вивченої англійської політичної термінології. Кожен урок було побудовано за принципом структурованої цілісності, яка включає логічно об'єднані між собою частини: 1) новий лексичний матеріал до теми; 2) комплекс вправ, призначених для формування навичок і вмінь використовувати англійську політичну

термінологію у репродуктивних видах мовленнєвої діяльності; 3) текстовий матеріал, який являв собою аутентичний текст публічної промови; британського або американського політичного лідера; 4) завдання, спрямовані на здійснення аналізу змісту та структури тексту публічної промови; 5) творчі завдання, які передбачають розвиток продуктивних умінь складати власні політичні огляди, коментарі, доповіді та промови за відповідною тематикою. Окрім цього, у посібнику представлено глосарій англійської політичної лексики та термінології. Робота з посібником розрахована на 40 годин аудиторної і 20 годин самостійної роботи. Розроблений посібник впроваджувався у навчальний процес на I-II курсах факультетів правової політології та соціології, державного управління, соціальних наук тощо.

Студенти контрольної групи навчалися за методикою, запровадженою викладачами вузів, в яких проходило навчання.

Проведення порівняльного експерименту передбачало створення однакових умов, що впливали б на процес навчання. З урахуванням умов організації та методики проведення експерименту, ми можемо охарактеризувати його, як природний, базовий, вертикально-горизонтальний, відкритий [59, с. 26]. Вертикальний характер експерименту передбачав виявлення загальної ефективності розробленої методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Горизонтальний характер полягав у тому, що порівнювалися результати навчання експериментальної та контрольної груп студентів.

Неварійованими умовами експерименту були:

- 1) кількість та склад контрольних та експериментальних груп студентів;
- 2) викладач-екзаменатор;
- 3) вихідний рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення;
- 4) час проведення експериментального навчання;

- 5) місце проведення занять;
- 6) критерії оцінювання навичок і вмінь;
- 7) однаковий навчальний матеріал – автентичні тексти публічних промов британських та американських політичних діячів;
- 8) однаковий засіб навчання.

Варійованими умовами експерименту є зміст і характер вправ, організація навчального процесу. Студенти були розподілені на експериментальну (ЕГ) і контрольну (КГ) групи у випадковому порядку, оскільки вихідний рівень їхньої іншомовної підготовки був приблизно однаковим. Тривалість експериментального навчання складала 2 семестри.

3.2. Хід і результати констатувального експерименту

Наступний етап реалізації експериментального дослідження передбачав проведення попереднього зрізу з метою визначення рівня сформованості навичок і вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Для цього студентам експериментальної та контрольної академічних груп було запропоновано виконати ряд завдань, спрямованих на виявлення знань англійської політичної лексики, здатності здійснювати аналітичне трактування публічної промови та створювати власну промову. На виконання означеного зрізу відводилося 2 академічні години. 132 студенти, які брали участь в основному експерименті було поділено на 2 підгрупи. Навчальне навантаження у всіх підгрупах було однаковим. Навчання англійського професійного мовлення здійснювалося за власними розробками викладачів.

У призначені дні студенти всіх підгруп були розміщені в різних аудиторіях і розсажені по одному студенту за стіл, оскільки для всіх був підготовлений один варіант завдання для створення рівних умов експерименту.

Присутніми на зрізі в підгрупах були викладачі іноземної мови, що працюють в них, та експериментатор.

Розглянемо хід проведення передекспериментального зрізу.

Під час розробки завдань передекспериментального зрізу постала проблема вибору *критеріїв оцінювання* рівня сформованості навичок і вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Кожен із обраних критеріїв містив декілька параметрів (показників) оцінювання і відповідав певній кількості балів. На основі аналізу наукового фонду з досліджуваної проблеми та дослідницької роботи було визначено наступні критерії оцінювання рівнів сформованості англійського публічного мовлення майбутніх політологів з відповідними показниками: 1) *лінгвістичний* критерій з показниками: рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англійської політичної термінології; рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях; мовленнєві вміння використання англійської політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах; 2) *репродуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології; здатність визначати: головну ідею тексту політичної промови; структурні елементи публічної промови; стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення; 3) *продуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ; надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ; готувати промову (доповідь) за заданою тематикою.

Для здійснення діагностики рівнів сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів було розроблено завдання на перевірку знань та вмінь за кожним із означених критеріїв. Наведемо приклади завдань.

I. Лінгвістичний критерій.

Показник: рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англійської політичної термінології.

Завдання 1. Мета: виявити обізнаність студентів з основними політичними термінами. *Інструкція:* підберіть відповідне визначення до кожного політичного терміну.

Political terms	Definitions
1. democrat 2. liberal 3. party conference 4. environmentalism 5. senate 6. liberal values	1. A person who believes in political or social equality of all people. 2. Favorable to progress or reform, as in political or religious affairs. 3. Political convention and party congress usually refer to a general meeting of a political party. 4. One of the two houses of Congress historically known as the upper house that contains two representatives from each state regardless of population. Presently there are 100 members in this body. 5. a broad philosophy, ideology and social movement regarding concerns for environmental protection and improvement of the health of the environment; 6. support for individual liberties, a free market economy which is controlled neither by the state or by a small oligarchy, fiscal responsibility, a rational defense policy, separation of church and state, and restoration of the limitations on government power;

Показник: рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях.

Завдання 2. Мета: виявити рівень сформованості рецептивних та репродуктивних навичок використання вивченої англійської політичної термінології. *Інструкція:* а) Прочитайте наступний уривок та перекладіть українською мовою; б) Складіть власні словосполучення та речення із виділеними лексичними одиницями.

In order to become a nurse, teacher, police officer, doctor, lawyer, or train driver there are definite requirements. The criteria needed for **political leadership** are not so clear if they exist at all.

Some of the best **politicians** have been mastering **politics** for their entire careers. It takes some doing.

First of all communication is vital. Leaders have to find a way to convey what they stand for. He or she must be, or become, a good speaker.

If I were asked to list the number one qualification I would suggest some background in **political battles** that help to shape the real **political giants** [301].

Показник: мовленнєві вміння використання англомовної політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах

Завдання 3. Мета: визначити здатність студентів використовувати англійську політичну лексику та термінологію в процесі створення власних мікротекстів. *Інструкція:* Надайте письмовий коментар щодо нижче наведеного висловлювання (висловіть свою згоду чи незгоду та поясніть свою точку зору).

In a crisis, a leader must be indifferent to criticism and attacks from the media.

Максимальна кількість балів за першим критерієм становила 30 балів.

II. Репродуктивно-мовленнєвий критерій.

Показник: здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології.

Завдання 4. Мета: перевірити здатність майбутніх політологів відтворювати зміст публічної промови. *Інструкція:* а) Прочитайте уривок з тексту промови Б. Обами та підкресліть ключові, з вашої точки зору, речення промови; 2) Відтворіть зміст тексту відповідно до виділених вами ключових речень.

I'm not talking about blind optimism here – the almost willful ignorance that thinks unemployment will go away if we just don't think about it, or the health care crisis will solve itself if we just ignore it. That's not what I'm talking about. I'm

talking about something more substantial. It's the hope of slaves sitting around a fire singing freedom songs. The hope of immigrants setting out for distant shores. The hope of a mill worker's son who dares to defy the odds. The hope of a skinny kid with a funny name who believes that America has a place for him too.

Hope in the face of difficulty. Hope in the face of uncertainty. The audacity of hope. In the end, that is God's greatest gift to us, the bedrock of this nation. A belief in things not seen. A belief that there are better days ahead.

I believe that we can give our middle class relief and provide working families with a road to opportunity. I believe we can provide jobs to the jobless, homes to the homeless, and reclaim young people in cities across America from violence and despair. I believe that we have a wind at our backs and that as we stand on the crossroads of history, we can make the right choices, and meet the challenges that face us. [219]

Показник: здатність визначати головну ідею тексту політичної промови.

Завдання 5. Мета: перевірити здатність студентів виявляти головну ідею тексту промови. *Інструкція:* Прочитайте текст політичної промови та надайте відповіді на запитання.

Good afternoon, everybody. Please be seated. It is a great honor to return to the National Defense University.

For over two centuries, the United States has been bound together by founding documents that defined who we are as Americans, and served as our compass through every type of change. Matters of war and peace are no different. Americans are deeply ambivalent about war, but having fought for our independence, we know a price must be paid for freedom. But our commitment to constitutional principles has weathered every war, and every war has come to an end.

Meanwhile, we strengthened our defenses – hardening targets, tightening transportation security, giving law enforcement new tools to prevent terror. Moreover, we have to recognize that these threats don't arise in a vacuum. Most, though not all, of the terrorism we faced is fueled by a common ideology – a belief

by some extremists that Islam is in conflict with the United States and the West, and that violence against Western targets, including civilians, is justified in pursuit of a larger cause. Of course, this ideology is based on a lie, for the United States is not at war with Islam. And this ideology is rejected by the vast majority of Muslims, who are the most frequent victims of terrorist attacks.

Nevertheless, this ideology persists, and in an age when ideas and images can travel the globe in an instant, our response to terrorism can't depend on military or law enforcement alone. We need all elements of national power to win a battle of wills, a battle of ideas.

I believe, however, that the use of force must be seen as part of a larger discussion we need to have about a comprehensive counterterrorism strategy – because for all the focus on the use of force, force alone cannot make us safe. We cannot use force everywhere that a radical ideology takes root; and in the absence of a strategy that reduces the wellspring of extremism, will prove self-defeating, and alter our country in troubling ways. [219]

Thank you very, everybody. God bless you.

Questions:

1. What topic is the speech dedicated to?
2. What kind of ideology is discussed in the text?
3. What is the speaker's attitude to the described ideology? Prove your point of view.

Показник: здатність визначати структурні елементи публічної промови.

Завдання 6. Мета: перевірити здатність студентів визначати основні частини публічної промови. *Інструкція:* прочитайте текст виступу Т. Блера та виділіть його структурні компоненти (вступ, основна частина, заключна частина).

I'd like to start by saying something very simple. Thank you. Thank you, the Labour government and governors for giving me the extraordinary privilege of leading you these past 12 years. I may have taken New Labour to the country but it was you that helped me take it, so thank you.

Something I don't say often enough – thank you to my family. It's usual after you thank the family, you thank your agent and yes I want to thank him and through him the wonderful people of Sedgefield.

When I went to Sedgefield to seek the nomination, I was a refugee from the London-based politics of that time. They taught me that most of politics isn't about politics in the sense of meetings, negotiations, resolutions, speeches or even parties. It starts with people, it's liberal ideology. It's about friendship, art, culture, sport. It's about being a fully paid up member of the human race before being a fully paid up member of the Labour party.

But above all else, I want to thank the British people. I stood before you for the first time and shared the country's anger at waiting for operations, of crime doubled, of homes repossessed, of pensioners living in poverty. That such a speech seems so dated today is not through the passage of time but through progress.

Today we ask: can we meet our ambitious targets on child poverty when, the idea of a child poverty target would have been laughable? We have black ministers and the first woman and then the first black woman leader of the Lords. Not enough women MPs but twice what there were. A London mayor, thankfully Labour again. Free museum entry that has seen a 50 % rise in visitors. And in 2012 it is London that will host the Olympic games. Of course, the daily coverage of politics focuses on the negative.

But take a step back and be proud: this is a changed country. Above all, it is progressive ideas which define its politics. That is the real result of a third term victory. The help for the world's poor, they cut. They fall over themselves saying how much they agree with us. Don't lose heart from that; take heart from it. We have changed the terms of political debate. This Labour government has been unique.

We faced out to the people, not in on ourselves. Their reality became our reality. Their worries, our worries. The British people today are reluctant global citizens. We must make them confident ones. But what happens? Expectations rise. People want power in their own hands. Two thirds of the country has access to the

internet. Millions of people are ordering flights or books or other goods online, they are talking to their friends online, downloading music, all of it when they want to, not when the shop or office is open. The Google generation has moved beyond the idea, closed on weekends and bank holidays. Today's technology is profoundly empowering.

Of course public services are different. Their values are different. But today people won't accept a service handed down from on high. They want to shape it to their needs, and the reality of their lives. The same global forces changing business are at work in public services too. New ways of treating. New ways of teaching. New ways of technologies.

I want change true to progressive values, prosperity, done by a fourth term Labour Government. It's not the consequence of foreign policy. It's an attack on our way of life. It's global. It has an ideology. So keep on winning. Do it with optimism. With hope in your hearts. [219]

Показник: здатність визначати стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення.

Завдання 7. Мета: перевірити здатність студентів виділяти в тексті промови стилістичні засоби виразності та визначати їх функцію. *Інструкція:* прочитайте наступний уривок з виступу Б. Обама «Yes, we can» та визначте, до яких виразних засобів належать виділенні слова та словосполучення.

When I hear that we'll never overcome the racial divide in our politics, I think about that Republican woman who used to work for Strom Thurmond, who is now devoted to educating inner city-children and who went out into the streets of South Carolina and knocked on doors for this campaign. Don't tell me we can't change.

Yes, we can. Yes, we can change. Yes, we can.

Yes, we can heal this nation. **Yes, we can seize our future.** And as we leave this great state **with a new wind at our backs** and we take this journey across this **great country**, a country we love, with the message we carry from the plains of Iowa to the hills of New Hampshire, from the Nevada desert to the South Carolina

coast, the same message we had **when we were up and when we were down**, that out of many, we are one; that while we breathe, we will hope.

And where **we are met with cynicism and doubt and fear** and those who tell us that we can't, we will respond with that **timeless creed** that sums up **the spirit of the American people** in three simple words – **yes, we can.** [219]

Максимальна кількість балів за другим критерієм становила 40 балів.

III. Продуктивно-мовленнєвий критерій.

Показник: здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ

Завдання 8. Мета: перевірити здатність майбутніх політологів готувати політичний огляд. *Інструкція:* прочитайте текст «The Globalization of Politics: American Foreign Policy for a New Century» та підготуйте короткий огляд на тему «Global politics and its influence on the domestic politics of Ukraine».

September 11 signaled the end of the age of geopolitics and the advent of a new age – the era of global politics. The challenge U.S. policy makers face today is to recognize that fundamental change in world politics and to use America's unrivaled military, economic, and political power to fashion an international environment conducive to its interests and values.

Globalization is not just an economic phenomenon, but a political, cultural, military, and environmental one as well. Nor is globalization new; networks of interdependence spanning continents were increasing rapidly in the decades before the First World War as the steam engine and the telegraph reduced the cost of transportation and information. What distinguishes globalization today is the speed and volume of cross-border contacts. [219]

Показник: надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ.

Завдання 9. Мета: перевірити здатність майбутніх політологів готувати політичний коментар. *Інструкція:* Прочитайте текст виступу члена Британського Парламенту Д. Л. Леммі та прокоментуйте виділений фрагмент.

I am delighted to be here this morning. Looking through the list of participants, I would like to say how wonderful it is, because it conveys how far we have travelled on the agenda of equality and human rights. We need to think how that can be achieved.

Everyone knows that the Commission for Equality and Human Rights will essentially be about equality. But while equality is always about dignity, dignity is not always about equality. In other words, human rights includes but goes beyond equality. Therefore, human rights need to inform and support the six equality strands. And the new body needs to be able to promote human rights whether or not there is a linked equality issue.

My slot today says that I am going to talk to you about how we are going to deliver a new approach to human rights. I am going to talk about that but, actually, the approach isn't really new at all. It's just that a lot of people weren't listening to us when we said it back in 1998 when we put through the Human Rights Act, that we're bringing rights home, that it wasn't about a litigation culture, but a human rights culture.

So, what do we mean by a human rights culture and who is to deliver it? Definition is easy, because the Joint Committee on Human Rights (JCHR) has done the job for us. They say: *«A culture of respect for human rights would exist when there was a widely-shared sense of entitlement to these rights, of personal responsibility and of respect for the rights of others, and when this influenced all our institutional policies and practices»*.

Let me put it this way. If our idea of a human rights culture is just staying on the right side of a writ then, fine, let's leave it to the lawyers. But that isn't what is going to make a difference for public services. You are not going to sue your way to a better Britain. At least, not the better Britain I want to see. Trust me on that – I'm a lawyer!

But let me also say this. The Government is clear that there is no serious gap in the human rights litigation market for the new body to fill. Its role should be complementary to access to justice. Nor, even more to the point, do I believe that

court cases are going to make the difference we so badly need. I for one don't want the new body to get bogged down or distracted in that way.

We have to get into the business of promotion. We cannot hand this one to our legal departments. We are certainly not looking at a talking shop role for the new Commission. Now that we have decided to have a Commission, Government and public authorities cannot sit back and wait. They must act now. There is a tremendous amount to be done and ground to be made up. Thank you! [219]

Показник: здатність готувати промову (доповідь) за заданою тематикою.

Завдання 10. Мета: перевірити здатність майбутніх політологів готувати власну політичну промову або доповідь. *Інструкція:* уявіть, що вам необхідно виступити на конференції з питань студентського самоврядування. Тема вашого виступу: «How to make our University more attractive». Підготуйте промову за темою конференції.

Максимальна кількість балів за означеним критерієм становила 30 балів.

Після виконання завдань були проведені відповідні обчислення, які дали змогу визначити загальний рівень сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів. У рамках кожного з критеріїв були визначені такі загальні рівні: високий, задовільний та низький. Шкала оцінювання умінь публічного мовлення майбутніх політологів подано в таблиці № 3.2.

Таблиця 3.2

Шкала оцінювання умінь публічного мовлення майбутніх політологів

№	Ознаки оцінювання умінь публічного мовлення майбутніх політологів	Максимальна кількість балів
1.	рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англomовної політичної термінології	10
2.	рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англomовної політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях	10
3.	мовленнєві вміння використання англomовної політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах	10

Продовження таблиці 3.2

4.	здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології	10
5.	здатність визначати: головну ідею тексту політичної промови	10
6.	здатність визначати структурні елементи публічної промови	10
7.	здатність визначати стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення	10
8.	здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ	10
9.	здатність надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ	10
10.	здатність готувати промову (доповідь) за заданою тематикою	10
	Всього	100

Схарактеризуємо суть рівневої характеристики сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів.

Високий рівень (100-75 балів):

- студент демонструє сформованість рецептивних та репродуктивних знань шляхом прямого та зворотного перекладу англійської політичної термінології в ізолюваному вигляді. Кількість мовних помилок – 1-2;

- студент демонструє сформованість рецептивних та репродуктивних навичок шляхом прямого та зворотного перекладу вивченої англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях. Кількість мовних помилок – 1-2;

- студент використовує вивчені лексичні одиниці у власних реченнях і мікротекстах. Кількість мовних помилок – 1-2;

- студент здатен детально відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології;

- студент досить легко визначає головну ідею політичної промови в процесі її сприйняття;

- студент безпомилково визначає структурні компоненти політичної промови в процесі її сприйняття;
- студент здатен визначати в тексті промови стилістичні засоби виразності, які посилюють її впливовість. Кількість помилок – 1-2;
- студент здатен самостійно підготувати короткий політичний огляд з відповідної тематики;
- студент здатен самостійно підготувати коментар відповідної політичної події;
- студент демонструє здатність підготувати промову на задану тему. Кількість помилок – 1-2.

Задовільний рівень (74-40 балів):

- у студента сформовані рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англійської політичної термінології. Він здатен перекладати англійську політичну термінологію в ізольованому вигляді. Кількість мовних помилок – 5-6;
- у студента наявні рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях. Він здатен здійснювати прямий та зворотній окремих словосполучень та речень, що містять вивчені лексичні одиниці. Кількість мовних помилок – 5-6;
- студент використовує вивчені лексичні одиниці у власних реченнях та мікротекстах. Кількість мовних помилок – 4-5;
- студент відтворює зміст тексту політичної промови, проте зазнає труднощів під час підбору відповідних політичних термінів, замінюючи їх на слова та словосполучення нетермінологічного характеру;
- студент під час визначення головної ідеї публічної промови в процесі її сприйняття подекуди потребує допомоги з боку викладача;
- студент володіє знаннями щодо вимог до композиційної структури публічної промови, проте припускається помилок в процесі визначення структурних компонентів промови під час її сприйняття;

- студент володіє знанням щодо сутності стилістичних засобів виразності, проте припускається помилок в процесі їх визначення в тексті промови. Кількість помилок – 4-5;

- студент не завжди здатен самостійно підготувати політичний огляд, потребуючи допомоги з боку викладача;

- студент подекуди потребує допомоги з боку викладача під час підготовки політичних коментарів;

- студент демонструє здатність підбирати матеріал для майбутньої промови відповідно до обраної тематики, проте зазнає труднощів у процесі її композиційного структурування.

- Низький рівень (39-0 балів):

- у студента відсутні рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англійської політичної термінології. Кількість мовних помилок в процесі прямого та зворотного перекладу – від 7 і більше;

- у студентів не сформовані рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях. В процесі прямого та зворотного перекладу окремих словосполучень та речень, що містять вивчені лексичні одиниці, кількість мовних помилок – від 7 і більше;

- студенти не здатні використовувати вивчені лексичні одиниці у власних реченнях і мікротекстах. Кількість мовних помилок – від 6 і більше;

- студент зазнає суттєвих труднощів під час викладу змісту тексту промови, припускаючись неточностей, Майже не використовує відповідні політичні терміни.

- студент не виявляє уміння самостійно визначати головну ідею публічної промови в процесі її сприйняття;

- у студента відсутні знання щодо композиційної структури публічної промови. Він припускається суттєвих помилок в процесі визначення структурних компонентів промови під час її сприйняття;

- студент не вміє визначати стилістичні засоби виразності та їх функцію в тексті промови під час її сприйняття. Кількість помилок – від 6 і більше;

- студент потребує постійної допомоги з боку викладача під час підготовки політичного огляду та політичних коментарів;

- студент не проявляє вміння підбирати матеріал для підготовки промови відповідно до обраної тематики, припускається суттєвих помилок в процесі композиційного структурування майбутньої промови.

В процесі виявлення рівня сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів необхідно було визначити рівні їх сформованості за кожним із критеріїв. Критерії рівнів сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів подано в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Критерії рівнів сформованості умінь публічного мовлення
майбутніх політологів**

Критерії	Показники	Оцінка в балах
Лінгвістичний критерій	рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англомовної політичної термінології	5, 4, 3, 2, 1, 0
	рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англомовної політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях	5, 4, 3, 2, 1, 0
	мовленнєві вміння використання англомовної політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах	5, 4, 3, 2, 1, 0
Репродуктивно-мовленнєвий критерій	здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології	5, 4, 3, 2, 1, 0
	здатність визначати головну ідею тексту політичної промови	5, 4, 3, 2, 1, 0
	здатність визначати структурні елементи публічної промови	5, 4, 3, 2, 1, 0
	здатність визначати стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення	5, 4, 3, 2, 1, 0

Продовження таблиці 3.3

Продуктивно-мовленнєвий критерій	здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ	5, 4, 3, 2, 1, 0
	здатність надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ	5, 4, 3, 2, 1, 0
	готувати промову (доповідь) за заданою тематикою	5, 4, 3, 2, 1, 0

Кожен студент отримував 11 оцінок, середнє арифметичне яких вираховувалося за формулою 3.1:

$$X = \frac{S_x}{N}, \text{ де}$$

X – середнє арифметичне;

S_x – сума балів за всіма показниками;

N – число оцінок.

Проілюструємо на прикладі одного експериментального протоколу процедуру обчислення рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів на початок експерименту (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Кількісні показники оцінювання рівня сформованості умінь
англійського публічного мовлення**

Критерії	Показники	Оцінка в балах	Середнє арифметичне, X
Лінгвістичний критерій	рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англійської політичної термінології	3	3
	рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англійської політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях	3	
	мовленнєві вміння використання англійської політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах	3	
О-мовленнєвий критерій	здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології	1	1,75

Продовження таблиці 3.4

здатність визначати головну ідею тексту політичної промови		2	
здатність визначати структурні елементи публічної промови		2	
здатність визначати стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення			
Продуктивно-мовленнєвий критерій	здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ	2	1,5
	здатність надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ	2	
	готувати промову (доповідь) за заданою тематикою	1	

Як засвідчує таблиця 3.4, найвищий показник сформованості умінь англійського публічного мовлення у респондента спостерігався за першим, лінгвістичним, критерієм – 3 бали, відповідний показник за другим, репродуктивно-мовленнєвим критерієм, склав 1,75 балів, а за третім, продуктивно-мовленнєвим критерієм, – лише 1,5 балів.

Експериментальне навчання проводилося протягом другого семестру першого курсу та 1-го семестру другого на факультетах соціології та управління спеціальності «Політологія» відповідно до етапів та завдань, які було розглянуто у параграфах 2.2. та 2.3. Розглянемо рівні сформованості умінь англійського публічного мовлення студентів ЕГ та КГ передекспериментального зрізу (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Рівні сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів (передекспериментальний зріз)

Рівні сформованості	Сума балів	Група (%)	
		ЕГ	КГ
Високий	100-75	5	8
Задовільний	74-40	14	18
Низький	39-0	81	74

Як засвідчує таблиця 3.5, високий рівень було виявлено в 5 % в ЕГ та 8 % студентів КГ. Задовільний рівень було виявлено у 14 % студентів ЕГ, 18 % КГ. Переважна більшість студентів знаходилася на низькому рівні: 81 % в ЕГ, 74 % в КГ.

За результатами передекспериментального зрізу було визначено **коефіцієнт рівнів сформованості** умінь англійського публічного мовлення за формулою (3.2):

$$K = \frac{\sum_{i=1}^4 \alpha_i}{\sum_{i=1}^4 b_i}, \text{ де}$$

K – коефіцієнт рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів,

a_i – кількість балів, отриманих за одним з критеріїв,

b_i – максимальна кількість балів за цим критерієм.

Кількісні дані щодо коефіцієнта рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів за всіма критеріями враховувалися за формулою (3.3):

$$K = \frac{a + b + c}{N_{\max}}, \text{ де:}$$

K – коефіцієнт рівня сформованості;

a – бал, одержаний за перший критерій;

b – бал, одержаний за другий критерій;

c – бал, одержаний за третій критерій;

$N_{\max}$ – максимально можлива сума балів.

Зведені кількісні дані подано в таблиці 3.6.

Згідно з даними, наведеними в таблиці, найвищий коефіцієнт рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення – 1,0-0,81 спостерігався у студентів ЕГ (5 %) і КГ (8 %). У 14 % студентів ЕГ та 18 % – КГ коефіцієнт склав 0,60-0,41. У значної частини випробуваних (81 % в експериментальній групі і 74 % у контрольній групі) було виявлено рівень

коефіцієнта нижче 0,40.

Таблиця 3.6

Коефіцієнт рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів (передекспериментальний зріз)

Коефіцієнт рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення	Група (%)	
	ЕГ	КГ
1,0-0,81	5	8
0,60-0,41	14	18
0,40 і нижче	81	74

Отже, як засвідчують результати експериментальної роботи з виявлення початкового рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів, у більшості студентів КГ та ЕГ спостерігався досить низький рівень. Ці дані дають підставу стверджувати про необхідність здійснення експериментального навчання, спрямованого на розвиток умінь публічного мовлення на основі промов британських та американських політичних діячів.

Наведені дані засвідчили невелику розбіжність у відсоткових показниках між експериментальними та контрольними групами. Перевіримо чи є статистично значущою ця відмінність показників засобами математичної статистики, за допомогою *критерія Фішера*. Сформулюємо гіпотези для передекспериментального зрізу:

H_0 : Частка осіб, які знаходились на високому та задовільному рівнях у експериментальній групі не більша, ніж у контрольній.

H_1 : Частка осіб, які знаходились на високому та задовільному рівнях у експериментальній групі більша, ніж у контрольній.

Побудуємо таблицю 3.7 емпіричних частот за двома значеннями ознаки. За таблицею величин кутів ϕ для різних відсоткових часток [169, 330] визначимо величини, які відповідають відсотковим часткам нашого дослідження у кожній з груп.

$$\varphi (19\%) = 0,902$$

$$\varphi (26\%) = 1,070$$

Таблиця 3.7

Таблиця для підрахунку критерію Фішера при зіставленні експериментальної та контрольної груп за відсотковою часткою сформованості рівнів на передекспериментальному етапі дослідження

Групи	Високий + Задовільний рівні		Низький рівень		Разом
	Кількість учасників	Частка	Кількість учасників	Частка	
ЕГ	13	19 %	53	81 %	66
КГ	17	26 %	49	74 %	66
Разом	30		102		132

Тепер підрахуємо емпіричне значення φ^* за формулою:

$$\varphi^* = (\varphi_1 - \varphi_2) \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}, \text{ де} \quad (3.4)$$

φ_1 – кут більшого відсотка,

φ_2 – кут меншого відсотка,

n_1 – кількість студентів у ЕГ,

n_2 – кількість студентів у КГ.

Отримуємо результат:

$$\varphi_{\text{ем}}^* = (1,070 - 0,902) \cdot \sqrt{\frac{30 \cdot 102}{30 + 102}} = 0,168 \cdot \sqrt{23,18} = 0,808$$

У психолого-педагогічних дослідженнях рівню статистичної значущості відповідають такі критичні значення $\varphi^*_{\text{крит}}$:

$$\varphi^*_{\text{крит}} = \begin{cases} 1,64 (p \leq 0,05) \\ 2,31 (p \leq 0,01) \end{cases}$$

За результатами підрахунку у нашому випадку $\varphi^*_{\text{ем}} = 0,808$. Отже,

$$\varphi^*_{\text{ем}} < \varphi^*_{\text{крит}}$$

Побудуємо «вісь значущості»:

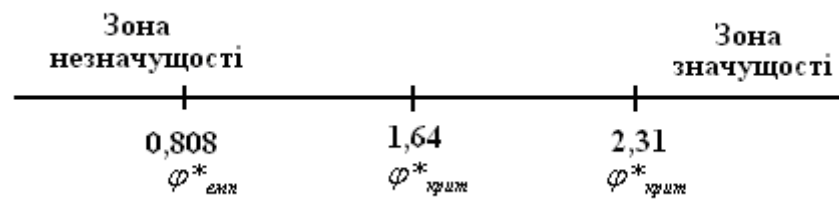

Рис. 3.1. Вісь значень для величин кутів φ

На малюнку наочно можна побачити, що отримане нами значення знаходиться в зоні незначущості. Це означає – розбіжності немає, отже, приймається гіпотеза H_0 : Частка осіб, які знаходяться на високому та задовільному рівнях у експериментальній групі не більша, ніж у контрольній.

Це означає, що результати статистично рівнозначні, тобто рівні сформованості англійського публічного мовлення експериментальній та контрольній групах під час передекспериментального зрізу статистично рівнозначні. Можна зробити висновок, що експериментальна робота починалась у статистично однакових умовах.

Після першої частини експериментального навчання студентам було запропоновано виконати завдання проміжного зрізу з метою визначення рівнів сформованості умінь англійського публічного мовлення у студентів ЕГ та КГ. Тестові завдання були аналогічні завданням констатувального етапу експерименту.

Порівняльні рівні сформованості умінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів за результатами передекспериментального та проміжного зрізів подано в таблиці 3.8.

За даними таблиці 3.8, в експериментальній групі спостерігалися суттєві позитивні зміни. Було зафіксовано кількість студентів з високим рівнем сформованості умінь англійського публічного мовлення – 13 %. На задовільному рівні кількість студентів підвищилася на 33 % (з 14 % до 47 %). На низькому рівні кількість студентів зменшилася на 41 % (з 81 % до 40 %).

Таблиця 3.8

Порівняльні кількісні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп (у %) (передекспериментальний і проміжний зрізи)

Рівні сформованості вмінь англійського публічного мовлення	Група			
	ЕГ		КГ	
	Передекспериментальний	Проміжний	Передекспериментальний	Проміжний
Високий	5	13	8	10
Задовільний	14	47	18	22
Низький	81	40	74	68

Результати проміжного зрізу в контрольній групі засвідчили, що суттєвих змін не відбулося. Кількість студентів із високим рівнем сформованості вмінь англійського публічного мовлення збільшилася на 2 % (з 8 % до 10 %). На задовільному рівні кількість студентів збільшилася на 4 % (з 18 % до 22 %). На низькому рівні кількість студентів зменшилася на 6 % (з 74 % до 68 %).

Таблиця 3.9

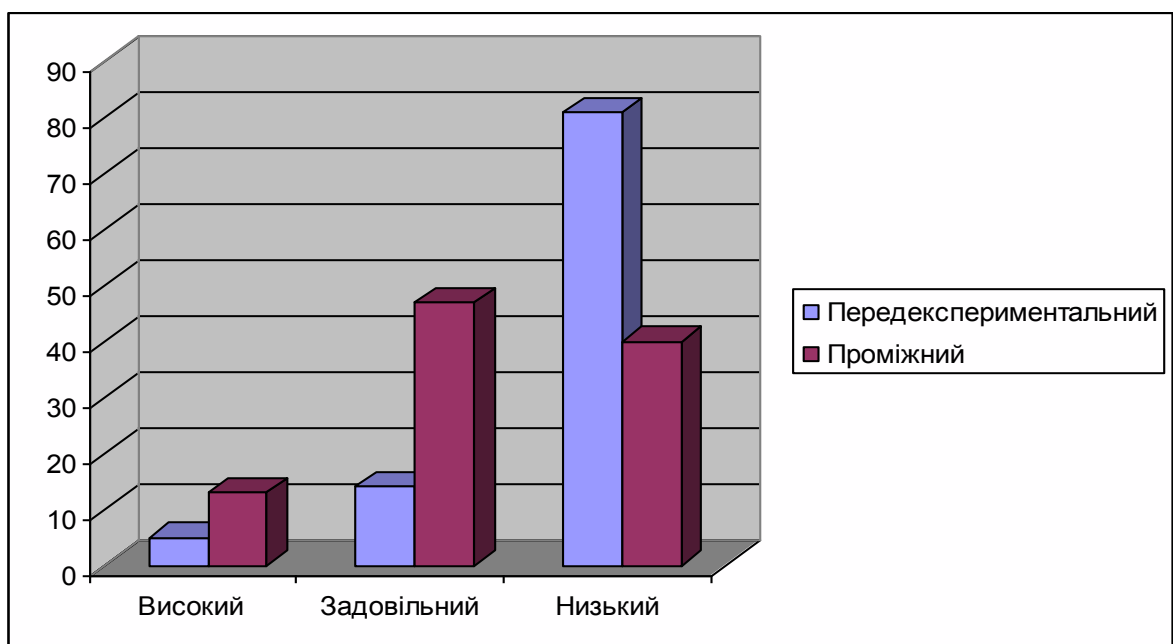
Коефіцієнт рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів (проміжний зріз)

Коефіцієнт рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення	Група (%)	
	ЕГ	КГ
0,9-0,79	13	10
0,70-0,41	47	22
0,40 і нижче	40	68

Як засвідчує таблиця 3.9, коефіцієнт рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення дорівнював 0,9-0,79 у 13% студентів експериментальної та 10% студентів контрольної групи. Коефіцієнт рівня

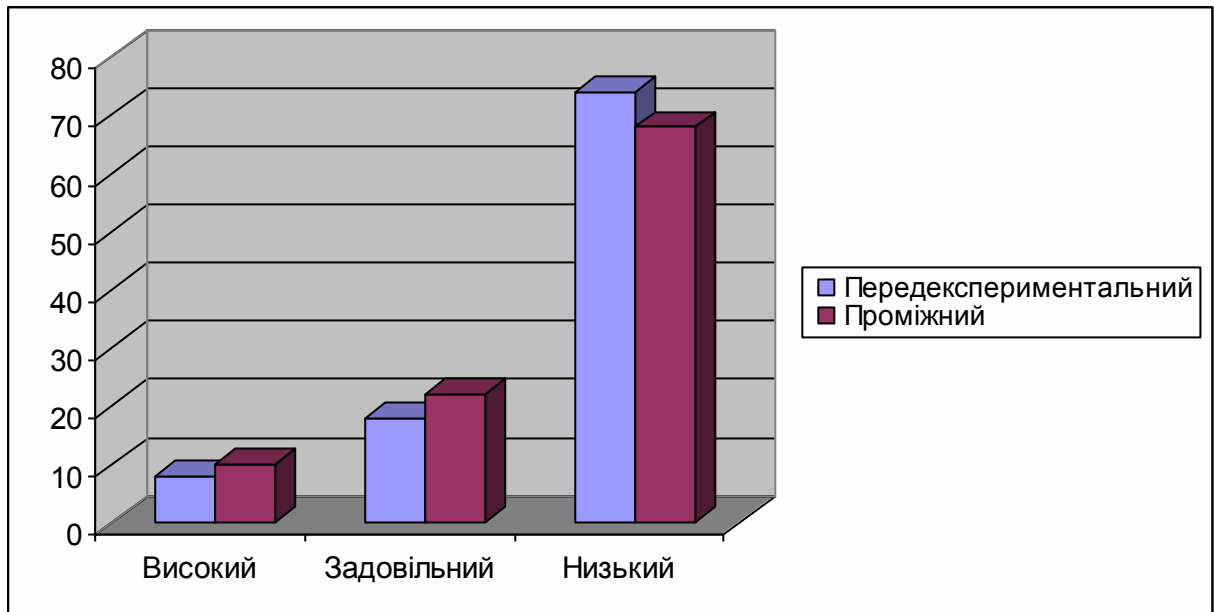
сформованості вмінь англійського публічного мовлення складав 0,70-0,41 у 47% піддослідних експериментальної та 22% піддослідних контрольної групи. Рівень коефіцієнта рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення 0,40 і нижче продемонстрували 40% респондентів експериментальної та 68% респондентів контрольної групи під час проміжного зрізу.

Порівняльні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів експериментальної та контрольної груп за результатами передекспериментального та проміжного зрізів представлено на рис. 3.2, 3.3.

Рис. 3.2. Порівняльні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів ЕГ (передекспериментальний та проміжний зрізи).

Рисунок 3.2 демонструє, що в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни – суттєво збільшилася кількість студентів, які перебували на високому та задовільному рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення. Натомість кількість студентів, у яких було виявлено низький рівень сформованості означених умінь зменшилася практично вдвічі.

Рис. 3.3. Порівняльні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів КГ (передекспериментальний та проміжний зрізи).

Рисунок 3.3 не демонструє суттєвих змін у рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів контрольної групи. Так, очевидно, що кількість респондентів, у яких було виявлено високий та задовільний рівні, лише несуттєво зросла. Більшість студентів КГ залишилась на низькому рівні.

Враховуючи отримані дані, можна зробити висновок про ефективність розробленої експериментальної моделі формування умінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів.

3.3. Формувальний експеримент і аналіз його результатів

Друга частина експериментального навчання проводилася відповідно до розробленої методики на 2 курсі протягом 1 семестру. Наприкінці експериментального навчання було проведено прикінцевий зріз знань з метою визначення рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Студентам, які навчалися в експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) було запропоновано виконати завдання, які були аналогічні тим, що пропонувалися під час передекспериментального та проміжного зрізів (див. додаток Б).

Згідно отриманих результатів, при визначенні рівнів сформованості умінь англійського публічного мовлення у студентів експериментальної групи були відзначені істотні позитивні зміни.

Таблиця 3.10

Порівняльні кількісні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів експериментальних (ЕГ) та контрольної (КГ) груп (у%) (передекспериментальний та прикінцевий зрізи)

Рівні сформованості умінь англійського публічного мовлення	Група			
	ЕГ		КГ	
	Перед-експериментальний	Прикінцевий	Перед-експериментальний	Прикінцевий
Високий	5	27	8	12
Задовільний	14	61	18	32
Низький	81	12	74	56

Як засвідчують дані таблиці 3.10, після проведеної експериментальної роботи кількість студентів високого рівня в ЕГ становила 27 % (було 5%). Також на 47 % збільшилася кількість студентів ЕГ, у яких було виявлено задовільний рівень (з 14 % до 61 %). Значно знизилися показники кількості студентів, що знаходилися на низькому рівні: з 81 % до 12 %.

Щодо результатів прикінцевого діагностування студентів контрольної групи, то там не спостерігалось значних змін у рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення. Високий рівень сформованості означених умінь збільшився лише на 4 % (з 8 % до 12 %). Кількість респондентів, у яких виявлено задовільний рівень, збільшилася на 14 % (з 18 % до 32 %) респондентів. Більшість студентів КГ (56 %), як і раніше, залишилася на низькому рівні. Отже, можна зазначити, що в контрольній групі не було виявлено істотних позитивних змін.

Згідно з даними, наведеними у таблиці 3.11, коефіцієнт рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення, який дорівнював 0,81 – 1,0, виявлено у 27% студентів ЕГ та 12% студентів КГ. Коефіцієнт

рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення складав 0,74-0,41 у 61% піддослідних ЕГ та 32% піддослідних КГ. Рівень коефіцієнта рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення 0,40 і нижче продемонстрували 12% респондентів ЕГ та 56% респондентів КГ під час проведення прикінцевого зрізу.

Таблиця 3.11

Коефіцієнт рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів (прикінцевий зріз)

Коефіцієнт рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення	Група (%)	
	ЕГ	КГ
1,0-0,81	27	12
0,74-0,41	61	32
0,40 і нижче	12	56

Для статистичного порівняння показників у вибірках студентів контрольних та експериментальних груп на початку та наприкінці експерименту обчислимо математичне очікування для кожної групи.

На початку статистичної обробки визначимо середнє арифметичне рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення до впровадження моделі в експериментальних та контрольних групах за формулою:

$$M(x) = \sum_{i=1}^k x_k \cdot \frac{n_k}{N}, \text{ де} \quad (3.5)$$

$M(x)$ – середнє арифметичне рівня,

K – кількість рівнів,

n_k – значення i – го рівня

x_k – кількість студентів на рівні i

N – загальна кількість студентів

Розподіл показників за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення під час проведення передекспериментального зрізу в ЕГ наведено в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Розподіл студентів
за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення в
експериментальній групі на початку експериментальної роботи**

	Рівні		
	Високий	Задовільний	Низький
Кількість студентів	4	9	53
%	5	14	81

З таблиці видно, що на високому рівні на початку експериментальної роботи знаходилося 4 студента ЕГ, що становило 5 %, на задовільному – 10 студентів, що дорівнювало 14 %. На низькому рівні було виявлено 53 студенти ЕГ або 81 %.

Підрахуємо середнє арифметичне початкового рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення в експериментальній групі під час проведення передекспериментального зрізу за формулою 3.6.

$$\bar{i}_{\text{АГ}} = \frac{53 \cdot 1 + 9 \cdot 2 + 4 \cdot 3}{66} = 1,25$$

Розподіл студентів за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення у контрольній групі під час проведення передекспериментального зрізу наведено у таблиці 3.13.

Таблиця 3.13

**Розподіл студентів за рівнями сформованості вмінь англійського
публічного мовлення в контрольній групі на початку експериментальної
роботи**

	Рівні		
	Високий	Задовільний	Низький
Кількість студентів	5	12	49
%	8	18	74

За даними таблиці 3.13, високий рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення було виявлено у 5 студентів КГ, що дорівнювало 8 %, задовільний рівень – у 12 студентів, що складало 18 %. Низький рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення продемонструвало 49 студентів КГ, що становило 74 %.

Середнє арифметичне початкового рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення у контрольній групі на початку проведення експериментальної роботи підраховуємо за формулою 3.6.

$$\dot{I}_{\text{ЕГ}} = \frac{49 \cdot 1 + 12 \cdot 2 + 5 \cdot 3}{66} = 1,33$$

Наприкінці експериментального навчання були отримані такі показники рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення:

Таблиця 3.14

Розподіл студентів за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення в експериментальній групі наприкінці експериментального навчання

	Рівні		
	Високий	Задовільний	Низький
Кількість студентів	18	40	8
%	27	61	12

Як засвідчує таблиця 3.14, наприкінці експериментального навчання на високому рівні сформованості вмінь англійського публічного мовлення було виявлено 18 (27 %) студентів ЕГ. Задовільний рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення продемонструвало 40 студентів ЕГ, що становило 61 %. На низькому рівні залишились 8 студентів ЕГ (12 %).

Підраховуємо середнє арифметичне рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення в експериментальній групі наприкінці роботи з моделлю.

$$\dot{I}_{\text{АЕ}} = \frac{8 \cdot 1 + 40 \cdot 2 + 18 \cdot 3}{66} = 2,15$$

Розподіл студентів за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення у контрольній групі наприкінці експериментальної роботи представлений в таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Розподіл студентів за рівнями сформованості вмінь англійського публічного мовлення у контрольній групі наприкінці експериментальної роботи

	Рівні		
	Високий	Задовільний	Низький
Кількість студентів	8	21	37
%	12	32	56

Так, за даними таблиці 3.15, у контрольній групі наприкінці експерименту на високому рівні сформованості вмінь англійського публічного мовлення знаходилось 8 студентів КГ (2 %), на задовільному – 21 студент КГ (32 %). Низький рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення продемонструвало 37 (56 %) студентів КГ.

Підрахуємо середнє арифметичне рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення у контрольній групі наприкінці експерименту за формулою 3.6.

$$\bar{I}_{\text{ср}} = \frac{37 \cdot 1 + 21 \cdot 2 + 8 \cdot 3}{66} = 1,56$$

Середній рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення у контрольній групі на початку експериментальної роботи – 1,33, наприкінці – 1,56. В експериментальній групі показник середнього рівня на початку експериментальної роботи складав 1,14, наприкінці експериментальної роботи – 2,2. Тобто, середній рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення в експериментальній групі збільшився.

Значення цього збільшення ми обчислимо за допомогою математичного очікування.

Відносну зміну рівнів сформованості алгоритмічної діяльності знайдемо за формулою:

$$\Delta = \frac{M_2 - M_1}{M_1} \cdot 100\% \quad (3.7)$$

Для експериментальних груп ця формула буде мати такий вигляд:

$$\Delta_E = \frac{M_{EK} - M_{EP}}{M_{EP}} \cdot 100\%$$

Обчислимо математичне очікування для експериментальної групи:

$$\Delta_A = \frac{2,15 - 1,25}{1,25} \cdot 100\% = 72\%$$

Для контрольних груп формула (3.3) буде мати такий вигляд:

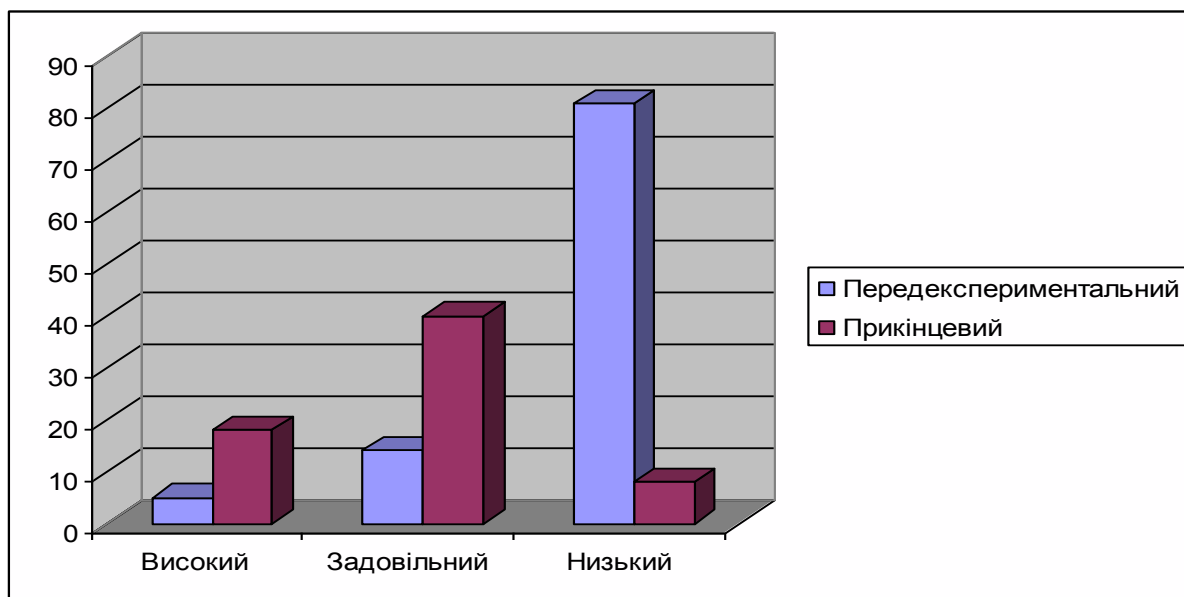
$$\Delta_K = \frac{M_{KK} - M_{KP}}{M_{KP}} \cdot 100\%$$

Обчислимо математичне очікування для контрольної групи:

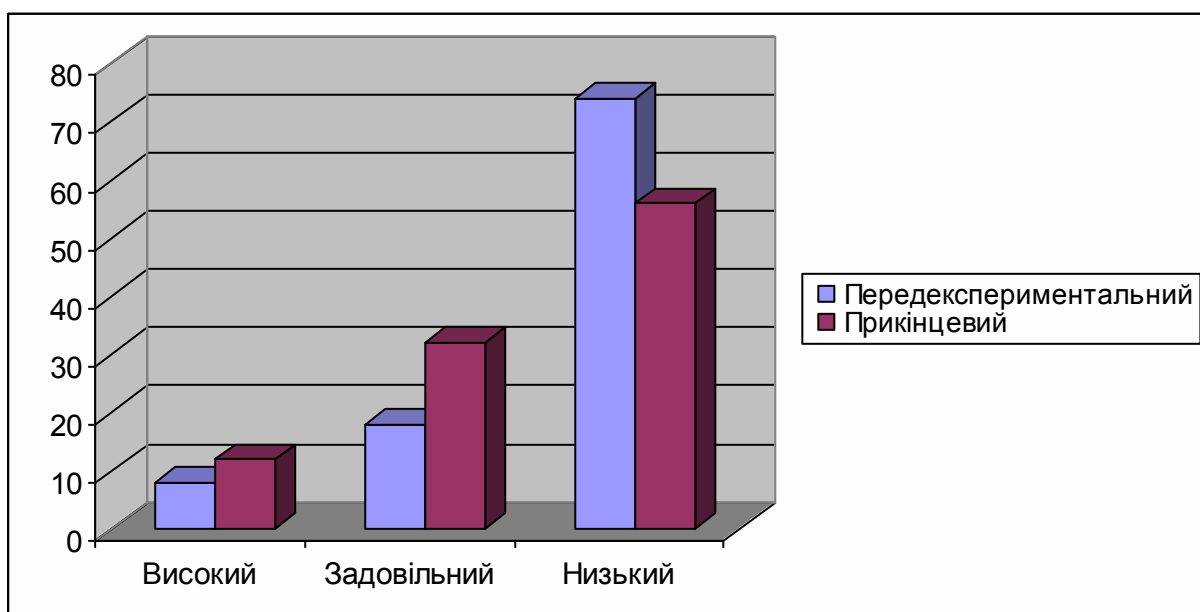
$$\Delta_E = \frac{1,56 - 1,33}{1,33} \cdot 100\% = 17,29\%$$

Отримані дані засвідчують значне підвищення рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення в експериментальній групі (72%), порівняно з контрольною (17,29%). Така ситуація може бути обумовлена проведенням відповідної експериментальної роботи. Порівняльні дані рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів ЕГ та КГ за результатами передекспериментального та прикінцевого зрізів представлено на рис. 3.4, 3.5.

Рисунок 3.4 демонструє, що в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни – кількість студентів, які перебували на високому та задовільному рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення суттєво збільшилася. При цьому кількість студентів, у яких було виявлено низький рівень сформованості означених умінь, значно зменшилася.

Рис. 3.4. Порівняльні дані рівнів сформованості умінь англійського публічного мовлення студентів ЕГ (передекспериментальний та прикінцевий зрізи)

Рис. 3.5. Порівняльні дані рівнів сформованості умінь англійського публічного мовлення студентів КГ (передекспериментальний та прикінцевий зрізи).

Рисунок 3.5 демонструє, що у рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення студентів контрольної групи не відбулося суттєвих позитивних змін. Так, очевидно, що кількість респондентів, у яких було

виявлено високий та задовільний рівні, лише несуттєво зросла. Більшість студентів КГ, як і раніше, залишилась на низькому рівні.

Статистичну значущість розбіжності між показниками в експериментальній та контрольній групах наприкінці роботи моделі доведемо за допомогою критерію Фішера.

Сформулюємо гіпотези:

H_0 : Частка осіб, яка знаходилась на високому та задовільному рівнях в експериментальній групі наприкінці експериментальної роботи значно не відрізняється від показників у контрольній групі.

H_1 : Частка осіб, яка знаходилась на високому та задовільному рівнях в експериментальній групі наприкінці експериментальної роботи значно більша, ніж у контрольній групі.

Побудуємо таблицю 3.16 емпіричних частот за відповідними значеннями ознаки.

За таблицею величин кутів φ для різних відсоткових часток [124, 330] визначимо величини, які відповідають відсотковим часткам у кожній з груп.

$$\varphi(88\%) = 2,434$$

$$\varphi(44\%) = 1,451$$

Таблиця 3.16

Таблиця для підрахунку критерію Фішера при зіставленні експериментальної та контрольної груп за відсотковою часткою сформованості рівнів наприкінці експериментальної роботи

Групи	Високий + Задовільний рівні		Низький рівень		Разом
	Кількість учасників	Частка	Кількість учасників	Частка	
ЕГ	58	88 %	8	12 %	66
КГ	29	44 %	37	56 %	66
Разом	87		45		132

Підрахуємо емпіричне значення φ^* за формулою (3.4):

$$\varphi^*_{\text{дт}} = (2,434 - 1,451) \cdot \sqrt{\frac{87 \cdot 45}{87 + 45}} = 0,983 \cdot \sqrt{29,659} = 5,35$$

Отримуємо $\varphi^*_{\text{емт}} = 5,35$. Отже, $\varphi^*_{\text{емт}} > \varphi^*_{\text{крит}}$.

Побудуємо «вісь значущості»:

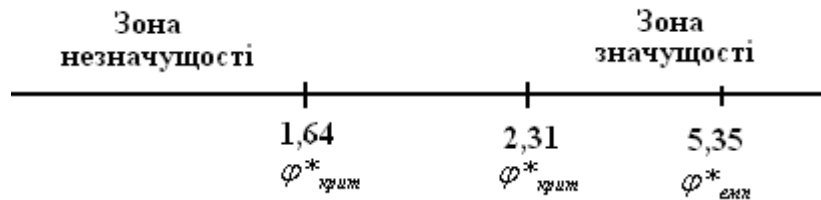

Рис. 3.6. Вісь значень для величин кутів φ .

Отриманий нами результат знаходиться в зоні значущості.

Отже, існує суттєва статистична розбіжність між показниками експериментальної та контрольної групи наприкінці роботи моделі і приймається гіпотеза H_1 : Частка осіб, яка знаходилася на високому та задовільному рівнях в експериментальній групі наприкінці експериментальної роботи значно більша, ніж у контрольній групі.

Враховуючи отримані результати та статистичні підрахунки, можна зробити висновок про ефективність розробленої експериментальної лінгводидактичної моделі навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

3.4. Методичні рекомендації щодо організації навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів

Результати здійсненого нами теоретичного дослідження психологічних та лінгвістичних особливостей англійського публічного мовлення, визначення його структурних компонентів, а також укладена на їх основі система вправ дозволяють сформулювати методичні рекомендації щодо організації навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів.

Англійське публічне мовлення майбутніх політологів розуміємо як мовленнєву діяльність спеціалістів у галузі політології, яка представляє аналіз і оцінювання політичних подій та явищ, що відбуваються як у нашій країні, так і за кордоном, прогнозування можливих соціально-політичних подій та конфліктів засобами англійської мови в риторико-емоційній формі (чітко, доречно, логічно, переконливо) і спрямована на здійснення впливу на інтелектуальну, поведінкову і емоційну сферу слухачів і створення в них певних стереотипів.

Для впровадження розробленої методики у навчальний процес вищих навчальних закладів України в межах предмета «Іноземна мова професійного спрямування» для майбутніх політологів нами була підготовлена система вправ і був розроблений експериментальний навчально-методичний посібник «Public Speech in Politics». Навчальний курс розрахований на 40 годин аудиторної та 20 годин самостійної роботи студентів.

Шляхом педагогічного моделювання було визначено етапи процесу навчання, цілі навчання, компоненти його змісту, методи та контроль.

Основною метою розвитку умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів є навчити їх сприймати й розпізнавати суспільно-політичну лексику та термінологію; аналізувати тексти публічних промов британських та американських політичних діячів, визначаючи при цьому задум (концепцію) мовця, структурні компоненти промови, стилістичні засоби виразності, які посилюють впливовість мовлення; створювати тексти власних публічних висловлювань (політичних оглядів, коментарів, доповідей та промов) на основі наявних знань суспільно-політичної лексики та термінології, композиційної структури публічної промови, стилістичних засобів виразності для посилення впливовості мовлення; усно представляти підготовлений текст і відповідати на спонтанні питання слухачів.

Для забезпечення максимального оволодіння вміннями англійського публічного мовлення необхідне поетапне виконання студентами пропонованих нами вправ. Такими вміннями є наступні:

1) уміння розуміти англомовну політичну термінологію в процесі сприйняття публічної промови;

2) уміння використовувати вивчену англійську політичну термінологію в процесі підготовки та продукування власних речень та мікротекстів;

3) уміння аналізувати аутентичні публічні промови англійських та американських політичних діячів, визначаючи задум (концепцію) мовця, структурні компоненти промови, стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення;

4) уміння створювати текст власного публічного висловлювання (політичного огляду, коментаря, доповіді, промови), використовуючи вичену англійську політичну термінологію, а також такі стилістичні засоби виразності, які відповідають задуму (концепції) мовця та посилюють впливовість його публічного мовлення.

Пропоновані нами вправи реалізуються у три етапи: лінгвоінформаційному, змістовно-аналітичному, професійно-мовленнєвому.

Перший – лінгвоінформаційний етап навчання передбачав озброєння студентів лексичними знаннями англомовної політичної термінології для подальшого її застосування у власних реченнях та мікротекстах. При цьому нами було враховано кваліфікаційні вимоги, які ставляться до підготовки майбутніх політологів. Студентам пропонувалися лексичні одиниці відповідно до тематики, що вивчалася в процесі засвоєння основних дисциплін, а саме:

1. Elections and Voting (Вибори і голосування).
2. Political Leadership (Політичне лідерство).
3. Political Ideologies (Політичні ідеології).
4. Political Parties (Політичні партії).
5. Global Politics (Глобальна політика).
6. Human Rights (Права людини).
7. Political Challenges at the Beginning of the 21st Century (Політичні проблеми початку 21 століття).

8. The USA and the UK – Political Giants of the Modern World (Сполучені Штати Америки та Об'єднане Королівство – політичні гіганти сучасності).

9. Geopolitics (Геополітика).

10. Political Communication (Політична комунікація).

Першим кроком було ознайомлення студентів з новим для них лексичним матеріалом (англійською політичною термінологією), що використовувались у тексті публічної промови, тематика якої відповідала тематиці циклу. Новий лексичний матеріал спочатку представляється в ізольованому вигляді з перекладом українською мовою. Студентам пропонувалося виконання наступних дій:

- запис нових лексичних одиниць англійською мовою в лівій частині сторінки, а в правій частині – їх відповідний переклад українською мовою;
- читання нових лексичних одиниць англійською мовою та їх переклад;
- прослуховування зразкового читання означених лексичних одиниць викладачем. При цьому студенти можуть повторювати за викладачем слова, що читаються, для покращення навичок вимови і кращого запам'ятовування;
- перевірка запам'ятовування нових лексичних одиниць на рецептивному рівні (для цього необхідно закрити праву частину сторінки і, дивлячись в англійський варіант, перекласти ці слова українською мовою);
- перевірка запам'ятовування слів на репродуктивному рівні (для цього необхідно закрити ліву частину сторінки і, дивлячись в український варіант, перекласти ці слова англійською мовою).

Наступним кроком першого етапу навчання була активізація нового лексичного матеріалу. Для цього студентам рекомендується виконати ряд вправ. Спочатку студентам пропонується скласти словосполучення та речення зі словами, що вивчаються, у поєднанні з раніше вивченими. Після цього студенти виконують вправи, які передбачають 1) поєднання терміну із відповідним визначенням, після чого студенти повинні надати власне визначення означеного терміну; 2) заповнення пропусків у реченнях

відповідним політичним терміном та запис означених речень; 3) переклад словосполучень та речень з української мови на англійську із використанням вивченої лексики. Ці дії є необхідними для подальшої роботи над текстом майбутньої публічної промови.

На другому – змістовно-аналітичному етапі передбачається робота з аутентичними текстами публічних промов британських та американських політичних діячів. Для цього студентам пропонується прочитати текст промови, визначити ключові речення даної промови, відтворити її зміст з опорою на означені ключові речення, написати аналіз промови за наступним планом:

1. What topic is the speech dedicated to? (Якій тематиці присвячено промову?)

2. How does the speaker begin her (his) speech? Does she (he) manage to grab the attention of the audience? (Як мовець розпочинає свій виступ? Чи вдається їй (йому) привернути увагу слухачів?)

3. What idea is expressed in the main part of the speech? What kind of language units (lexical, grammatical, stylistic) are used by the speaker to reflect the idea? (Яку ідею виражено у головній частині промови? Які мовні засоби (лексичні, граматичні, стилістичні) застосовано мовцем для вираження ідеї?)

4. How does the speaker conclude the speech? (Як мовець завершує промову?)

5. Is the speech emotional? Find the words (word combinations) that are used by the author to express the corresponding emotions. (Чи є виступ емоційним? Знайдіть слова (словосполучення), які застосовано автором для вираження відповідних емоцій.

6. Point out the corresponding stylistic devices which help the speaker render the main idea of the speech. (Вкажіть відповідні стилістичні засоби, що допомагають мовцю передати головну ідею промови).

6. To what kind of audience is the speech directed? Prove your point. (На який тип аудиторії слухачів спрямовано промову? Доведіть свою точку зору).

Отже, трактування промови передбачає, по-перше, її змістовний аналіз з визначенням основної ідеї (задуму) мовця, по-друге, структурний аналіз з визначенням основних композиційних компонентів (вступ, основна частина, висновки) і, по-третє, виявлення в тексті промови стилістичних засобів виразності, що посилюють її емоційність, дієвість та впливовість.

Після написання аналізу промови студентам пропонувалися групові види завдань, під час яких майбутні політологи порівнювали свій аналіз промови з аналізом, виконаним іншими студентами. Цей вид роботи, на наш погляд, сприяв розвитку критичного мислення студентів, оскільки передбачав виявлення недоліків виконаної письмової роботи на основі таких мислительних операцій, як аналіз та синтез.

На третьому – професійно-мовленнєвому етапі передбачається розвиток умінь складати власну публічну промову. При цьому виконання завдань передбачало формування вмінь різних форм публічного мовлення, характерних для професійної діяльності політологів – підготовка політичного огляду, коментування, доповіді, промови для участі у конференціях, дискусіях, круглих столах і т. ін. Формування означених умінь відбувалося на основі попереднього аналізу політичних оглядів та коментарів, підготовлених британськими та американськими політологами. Наприклад:

Вправа. Тип: умовно-комунікативна, продуктивна. Мета: розвинути вміння інтерпретувати політичний огляд. Інструкція: a) Read the political review by James Carden “*A Peaceful Path Forward for Ukraine*” and translate it into Ukrainian; b) Express your agreement or disagreement as to position of the author about the West’s policy on the ongoing Ukrainian crisis; c) Comment on the expression used by the author: “*opinion governs the world.*”

Вправа. Тип: комунікативна, продуктивна. Мета: розвинути вміння готувати власний політичний огляд. Інструкція: Search the Internet resources for the information of the topic “*Normandy 4 Ukraine peace talks in Minsk*” and prepare a brief review on the topic.

Викладач контролює, щоб форма викладу інформації відповідала вимогам стосовно композиційної структури публічних промов. За необхідності він вносить корективи у тексти студентів і дає поради щодо їх виголошення. Контроль якості виконання вищеописаних завдань передбачає застосування різних видів контролю: індивідуального, групового, фронтального, взаємного.

Варто відзначити, що викладач на перших етапах навчання займає контролюючу позицію стосовно навчальної діяльності студентів. На третьому етапі навчання його роль зводиться до консультативної допомоги за необхідності.

Таким чином, запропоновані методичні рекомендації показали можливий шлях організації навчального процесу, спрямованого на розвиток умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Теоретичні дослідження й практичні результати підтвердили доцільність та ефективність використання розробленої нами методики.

Висновки з третього розділу

У процесі проведення експериментальної апробації методики навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі промов американських та британських політичних діячів було встановлено наступне: передекспериментальне анкетування майбутніх політологів продемонструвало, що студенти не повністю задоволені власним рівнем володіння вміннями англомовного публічного мовлення, не всі респонденти усвідомлюють можливі сфери використання умінь публічного мовлення, проте значна кількість із них розуміє важливість опанування англійською мовою. Після передекспериментального анкетування проводився основний експеримент, який складався із констатувального, формувального і прикінцевого етапів. В основному експерименті взяли участь студенти Одеського національного університету імені І. І. Мечникова та Державного вищого навчального закладу «Запорізький національний університет». Всього у дослідженні взяло участь 295 студентів.

Експериментальне навчання майбутніх політологів, в основу якого було покладено навчальний посібник «Public Speech in Politics», здійснювалося за розробленою лінгводидактичною моделлю і відповідною системою вправ.

Умови організації та методики проведення експерименту дозволяють охарактеризувати його як природний, базовий, вертикально-горизонтальний, відкритий. Неварійованими величинами експерименту були: 1) кількість та склад контрольних та експериментальних груп студентів; 2) викладач-екзаменатор; 3) вихідний рівень сформованості умінь англійського публічного мовлення; 4) час проведення експериментального навчання; 5) місце проведення занять; 6) критерії оцінювання навичок і вмінь; 7) однаковий навчальний матеріал – автентичні тексти публічних промов британських та американських політичних діячів; 8) однаковий засіб навчання. Варійованими умовами експерименту є зміст і характер вправ, організація навчального процесу.

Було визначено критерії та показники оцінювання рівнів сформованості вмінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів: 1) *лінгвістичний* критерій з показниками: рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англомовної політичної термінології; рецептивні та репродуктивні мовні навички використання англомовної політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях; мовленнєві вміння використання англомовної політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах; 2) *репродуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої політичної термінології; здатність визначати: головну ідею тексту політичної промови; структурні елементи публічної промови; стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення; 3) *продуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ; надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ; готувати промову (доповідь) за заданою тематикою.

Результати експериментальної роботи з виявлення початкового рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення у майбутніх політологів показали, що у більшості студентів КГ та ЕГ спостерігався досить низький рівень, оскільки значної частини випробуваних (81 % в експериментальній групі і 74 % у контрольній групі) було виявлено рівень коефіцієнта рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення нижче 0,40. Наприкінці експериментального навчання було проведено прикінцевий зріз знань з метою визначення рівня сформованості умінь англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Студентам, які навчалися в експериментальній (ЕГ) та контрольній групах (КГ) було запропоновано виконати завдання, які були аналогічні тим, що пропонувалися під час передекспериментального та проміжного зрізів.

Згідно отриманих результатів, при визначенні рівнів сформованості умінь англійського публічного мовлення у студентів експериментальної групи були відзначені істотні позитивні зміни. Кількість студентів високого рівня в ЕГ становила 27 %. На задовільному – 61 % (було 14 %), на низькому – 12 % (було 81 %). У контрольній групі не спостерігалось значних змін у рівнях сформованості умінь англійського публічного мовлення. Так, високий рівень сформованості означених умінь збільшився на 4 % (з 8 % до 12 %). Задовільний рівень збільшився на 14 % (з 18 % до 32 %) респондентів. Більшість студентів КГ (74 %), як і раніше, залишилася на низькому рівні (56 %).

Отже, аналіз результатів діагностики рівня навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських та американських політичних діячів, проведеної на заключному етапі дослідно-експериментальної роботи, виявив позитивну динаміку змін у студентів експериментальної групи, який дозволив дійти висновку, що запропонована методика навчання англійського публічного мовлення з метою підготовки майбутніх політологів є відносно ефективною і технологічною. Основні результати цього розділу дисертаційного дослідження відображені в наступних публікаціях автора [160], [219].

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено теоретичні засади навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів на основі виступів британських і американських політичних діячів; спроектовано відповідну лінгводидактичну модель, розроблено методику і систему вправ із навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, здійснено їх апробацію.

1. Схарактеризовано сутність поняття «англійське публічне мовлення майбутніх політологів», яке розуміємо як мовленнєву діяльність спеціалістів у галузі політології, яка представляє аналіз і оцінювання політичних подій та явищ, що відбуваються як у нашій країні, так і закордоном, прогнозування можливих соціально-політичних подій та конфліктів засобами англійської мови в риторико-емоційній формі (чітко, доречно, логічно, переконливо), спрямована на здійснення впливу на інтелектуальну, поведінкову й емоційну сферу слухачів і створення в них певних стереотипів.

Визначено лінгвістичні особливості англійського публічного мовлення, до яких належать *фонетичні*: використання публіцистичного інтонаційного стилю або системи взаємопов'язаних інтонаційних засобів (мелодика мовлення, фразовий наголос, ритм, гучність, темп, паузи і тембр); *лексичні*: використання суспільно-політичної лексики (слова, пов'язані з суспільно-політичним ладом та ідеологією держави і суспільства) та суспільно-політичної термінології (пласт лексичних одиниць, зміст яких зрозумілий лише фахівцям); *граматичні*: використання особових займенників, наказових форм дієслова, теперішнього часу дієслова для повідомлення про майбутні події, минулого часу для повідомлення про дії у минулому, неособових форм дієслова, окличних речень, синтаксичного паралелізму, парцеляції, однорідних членів речення, імперативних конструкцій; переважання простих і складносурядних речень; *стилістичні*: використання алітерації, асонансу (фоно-стилістичні прийоми); антитези, метафори, метонімії, літоти, гіперболи, епітетів, іронії, порівняння (лексико-стилістичні прийоми);

риторичних запитань, інверсійного порядку слів, анафори, епіфори, хіазму, паралелізму (синтактико-стилістичні прийоми).

2. Ретроспективний аналіз методів навчання професійного іномовлення майбутніх політологів дозволив виявити наступне: недостатньо розкритими є важливі проблеми, пов'язані зі специфікою навчання іншомовного публічного мовлення на основі інформації, одержаної із професійно-орієнтованих джерел; психологічні механізми породження та відтворення англійського публічного мовлення; можливість використання автентичних текстів публічних промов політичних діячів як засобів іншомовної професійної підготовки майбутніх політологів.

3. Виявлено, що психологічні механізми породження і відтворення англійського публічного мовлення ґрунтуються на взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього мовлення. На початку побудови публічного висловлювання в процесі визначення задуму майбутнього публічного висловлювання, відбору тематичної фахової інформації та створення на її основі первинного тексту внутрішнє мовлення майбутніх політологів є розгорнутим і здійснюється шляхом повного внутрішнього промовляння висловлювання за зразком зовнішнього мовлення. На наступному етапі аналізу та критичного осмислення змісту вибраної тематичної інформації та створення на її основі вторинного тексту внутрішнє мовлення студентів частково скорочується, що забезпечує тренувальний виклад тексту промови у зовнішньому мовленні. Після засвоєння студентами вторинного тексту, введення до його змісту стилістичних засобів виразності внутрішнє мовлення майбутніх політологів характеризується відносно повним згортанням, що забезпечує готовність мовця до викладу публічної промови перед аудиторією слухачів.

4. Визначено структуру змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів. Структурними компонентами змісту навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів є: 1)

професійні знання та вміння; 2) риторичні знання та вміння; 3) англomовні лінгвомовленнєві знання та вміння.

5. Розроблено лінгводидактичну модель навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів, яка обіймала три етапи: 1) *лінгвоінформаційний*, спрямований на формування у майбутніх політологів лінгвістичних знань англійської політичної термінології, а також розвиток відповідних мовних навичок і мовленнєвих вмінь її використання в процесі продукування власних речень та мікротекстів; 2) *змістовно-аналітичний*, спрямований на розвиток у майбутніх політологів здатності трактування змісту англomовних публічних промов політичних діячів; 3) *професійно-мовленнєвий*, спрямований на розвиток у майбутніх політологів здатності складати власні публічні виступи з відповідної тематики.

Досягненню цілей кожного з трьох етапів навчання сприяло виконання відповідної системи вправ. Вправи *лінгвоінформаційного етапу* навчання були спрямовані на формування лінгвістичних знань англійської політичної термінології, навичок її вживання у передмовленнєвій практиці та розвиток лінгвістичних умінь вживання англійської політичної термінології. Вправи *змістовно-аналітичного етапу* були спрямовані на розвиток у майбутніх політологів наступних умінь: виявляти в тексті публічної промови стилістичні засоби виразності, які використовуються з метою посилення впливовості мовлення; визначати головну ідею публічної промови; визначати композиційну структуру тексту публічної промови (доповіді). Вправи, що використовувалися на *професійно-мовленнєвому етапі* навчання, були спрямовані на розвиток у майбутніх політологів умінь здійснювати політичний огляд та надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ, а також умінь аналізувати сутність причин та наслідків політичних подій та явищ, прогнозувати можливі соціально-політичні ситуації та надавати оцінку рішенням органів влади, політичних лідерів під час політичної доповіді (промови).

6. Ефективність розробленої методики навчання англійського публічного мовлення визначено за такими критеріями та показниками: 1) *лінгвістичний* критерій з показниками: рецептивні та репродуктивні лінгвістичні знання англомовної політичної термінології; рецептивні та репродуктивні навички використання англомовної політичної термінології в окремих словосполученнях та реченнях; мовленнєві вміння використання англомовної політичної термінології у власних реченнях та мікротекстах; 2) *репродуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність відтворювати інформацію, що міститься у тексті промови, з використанням вивченої термінології; здатність визначати: головну ідею тексту; структурні елементи публічної промови; стилістичні засоби виразності, що посилюють впливовість мовлення; 3) *продуктивно-мовленнєвий* критерій з показниками: здатність здійснювати політичний огляд подій та явищ; надавати професійний коментар щодо політичних подій та явищ; готувати власну промову (доповідь) за заданою тематикою

Показником результативності навчання стало значне підвищення рівня сформованості англійського публічного мовлення у студентів ЕГ порівняно зі студентами КГ. Кількість студентів, які досягли високого рівня сформованості вмінь англійського публічного мовлення, зросла на 22 %, задовільного – на 47 %. На низькому рівні залишилося 12 % піддослідних.

У контрольній групі не спостерігалось значних змін у рівнях сформованості вмінь англійського публічного мовлення. Кількість студентів, які досягли високого рівня сформованості означених умінь, збільшилася на 4 %, задовільного – на 14 %. Більшість студентів КГ (56 %) залишилася на низькому рівні.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективним напрямом може стати навчання іншомовного публічного мовлення студентів інших спеціальностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э.Г., А.Н. Щукин. Новый словарь методических терминов и понятий / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: ИКАР, 2009. – 448с.
2. Антонова И. А. Английский язык в публичной речи и дебатах / И. А. Антонова. Учебник // English for Public Speaking & Debating. – М. РГТУ, 2013. – 200 с.
3. Апель К.-О. Трансформация философии /К.-О. Апель. М: «Логос», 2001. - 344 с.
4. Аристотель Риторика / Аристотель. Поэтика [Текст]; пер. с древнегреч. О. П. Цыбенко, В. Г. Аппельрот. – М. : Лабиринт, 2000. – 224 с.
5. Артемов В.А. Культура речи. / В.А. Артемов. – М., „Знание”, 1966. – 79с.
6. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов./ И.В. Арнольд., 4-е изд., испр. и доп., М.: Флинта: Наука, 2002. – 384с.
7. Ахманова О.С., Бельчиков Ю.А., Веселитский В.В. К вопросу о „правильности” речи. // Вопросы языкознания, 1960, №2 - С.35-42.
8. Ахмед Гулала-Нурі. Навчання англійського професійного мовлення майбутніх журналістів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови) / Ахмед Гулала-Нурі. – Одеса, 2014. – 21с.
9. Бабич Н.Д. Основы культуры мовлення./ Н.Д. Бабич., Львів: Світ, 1990. – 232с.
10. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику: Учеб. пособие / А.Н. Баранов. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 360с.
11. Беличенко Л. Г. Прагматическая функция просодии в некоторых видах реализации информационно-публицистического текста / Л. Г. Беличенко // Просодические средства организации стилистически различных текстов в современном английском языке (сб. науч. трудов). – М.: МГПИИЯ им. В. И. Ленина, 1983. – С. 44.

12. Беняминава В. Н. Специфика организации английского научного текста (композиционно – речевые формы) : автореф. дис. канд. филол. наук. ступеня кандидата : 10.02.01 / В. Н. Беняминава. – Киев, 1985. – 24 с.
13. Берман И.М., Бухбиндер В.А., Плахотник В.М., Поль Л., Штраусс В. Основы методики преподавания иностранным языков. (Под редакцией В.А. Бухбиндера, В. Штраусса). – К.: „Вища школа”, 1986. – 336с.
14. Бернштейн С. И. Устная публичная речь и проблемы ораторской радио речи / Бернштейн // Речевое воздействие. Проблемы прикладной психолингвистики. – М.: Наука, 1972.
15. Беспалько В. И. Опыт разработки и использования критериев качества усвоения знаний / В. И. Беспалько // Советская педагогика. – 1968. – № 4. – С. 52-69.
16. Бігич О. Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземної мови початкової школи / О. Б. Бігич. – К. : Ленвіт, 2006. – 200 с.
17. Биконя О. П. Навчання майбутніх економістів ділових усних та писемних переговорів англійською мовою : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / О. П. Биконя. – К., 2006. – 21 с.
18. Бим И. Л. Подход к проблеме упражнений с позиции иерархии целей и задач / И. Л. Бим // Общая методика обучения иностранных языков: хрестоматия; сост. А. А. Леонтьев. – М.: Русский язык, 1991. – С. 99-111.
19. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти / Р. М. Блакар // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М., 1987.
20. Богатырев А. И. Теоретические основы педагогического моделирования (сущность и эффективность) [Электронный ресурс] / А. И. Богатырев // Издательский дом «Образование и наука». – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/2_bogatyrev%20a.i..doc.htm
21. Богоявленский Н. Д., Менчинская Н. А. Психология усвоения знаний в школе / Р. Д. Богоявленский, Н. А. Менчинская. – М.: Изд-во Академии педагог. наук РСФСР, 1959. – 345 с.

22. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. / Упорядник Богуш А. М. Частина I та II. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 720 с.
23. Боднар С. В. Формування міжкультурної компетентності студентів немовних вузів у процесі автономного навчання іноземної мови / С. В. Боднар // Наука і освіта : зб. наукових праць. – Одеса, 2012. – №7. – С. 29-33.
24. Бокмельдер Д. А. Стратегии убеждения в политике : анализ дискурса на материале современного английского языка : автореф. дисс. канд. филол. наук., спец. : 10.02.01 / Д. А. Бокмельдер. – Иркутск, 2000. – 21 с.
25. Бориско Н. Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка / Н. Ф. Бориско. – К.: КГЛУ, 1999. – 268 с.
26. Бориско Н. Ф. Общевропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов / Н. Ф. Бориско // Иноземні мови. – 2005. № 1. – С. 8-14.
27. Будаев Э. В. Риторическое направление в исследовании политической метафоры / Э. В. Будаев, А. П. Чудинов // *Respectus Philologicus*. 2006. – № 9 (14).
28. Буравцова А.Н., Чопорова Е.И. Компрессия текста как вспомогательно средство в информационной деятельности человека./А.Н. Буравцова, Е.И. Чопорова. – Режим доступа . <http://www.scienceforum.ru/2015/1020/10999>
29. Бурмістенко Т. В. Мовленнєвий жанр офіційної промови у прагмалінгвістичному висвітленні (на матеріалі французької мови) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2011_36/15
30. Вацковская И. С. Типы, функции и роль резонансной информации в политическом дискурсе [Электронный ресурс]. – Вестник Новгородского государственного университета, 2008, №49. – С.52-54. Режим доступа: <http://www.novsu.ru/file/142253>

31. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
32. Виноградов В. В. Избранные труды: О языке художественной прозы / В. В. Виноградов. – М., 1980.
33. Винокур Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения./ Т.Г. Винокур – М.: Наука, 1993. – 172с.
34. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. та ін. Мова і культура./ І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. К.: Наукова думка. – 1986. – 184с.
35. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139с.
36. Выготский Л. С. Проблемы общей психологии / Л. С. Выготский. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с.
37. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский // – Собр. соч. в 6 тт. М., 1982. Т. 3. – С. 295-361.
38. В поисках гражданского общества ; НовГУ имени Ярослава Мудрого. – Великий Новгород, 2008. – 400 с.
39. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну. /Ю. Габермас. - Київ: Четверта хвиля, 2001. - 424 с.
40. Гаврилова М.Р. Методы и методики исследования политической коммуникации: Учеб. пособие / М. Р. Гаврилова. – СПб. : Изд-во Невск. ин-та яз. и культуры, 2008. – 92с.
41. Гавронек Б. Задачи литературного языка и его культура. /Б. Гавронек // Пражский лингвистический кружок (сборник статей). – М., „Прогресс”, 1967. – С.338-377.
42. Гайкова О. В. Предвыборный дискурс как жанр политической коммуникации (на материале английского языка) : автореф. дисс. канд. филол. наук., спец. : 10.02.01 / О. В. Гайкова. – Волгоград, 2003. – 20 с.
43. Гальперин П. Я. О методе поэтапного формирования умственных действий // «Вопросы психологии». – М., 1969, № 1.

44. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя / Н. Д. Гальскова. – М.: АРКТИ, 2003. – С.153-162.
45. Гамрецький І. С. Формування культури публіцистичного мовлення в учнів загальноосвітньої школи : автореф. дис. канд. пед. наук, спец. : 13.00.02 / І. С. Гамрецький ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 26 с.
46. Гейко Н.Р. Общественно-политическая лексика в публицистическом дискурсе /Н.Р. Гейко// Вестник Челябинского государственного университета, 2013, №1 (292).Филология. Искусствоведение. Вып. 73, С. 194-197. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschestvenno-politicheskaya-leksika-v-publitsisticheskom-diskurse/>
47. Гембарук А.С. Дидактичне моделювання змісту навчання іноземної мови як загальноосвітнього предмета для педагогічних навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09/ А.С. Гембарук; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005. – 178с.
48. Герасименко Н.А. Информация и фасцинация в политическом дискурсе / К вопросу о функционировании бисубстантивных предложений // Политический дискурс в России. – 2: Материалы раб. совещ. (Москва, 29 марта, 1998 года). Под ред. Ю.А. Сорокина и В.П. Базылева. – М.: Диалог. – МГУ, 1998. – С.20-23.
49. Головин Б.Н. Основы культуры речи: Учеб. для вузов по спец. „Рус. яз. и лит.“ / Б.Н. Головин. – 2-е изд., испр. – Высш. шк., 1988. – 320с.
50. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
51. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации / И. Н. Горелов. – М.: Наука, 1980. – 91 с.
52. Горобец Л. Н. Формирование риторической компетенции студентов-нефилологов в системе профессиональной подготовки в педагогическом вузе. // Автореферат доктора пед. наук. – СПб, 2008. – 38 с.

53. Горпініч Т.І. Методика формування професійної англомовної компетентності у читанні у майбутніх фармацевтів з урахуванням індивідуально-когнітивних стилів навчання. : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Т.І. Горпініч. – Одеса, 2014. – 21с.
54. Григорьева О. Н. Стилистика русского языка / О. Н. Григорьева. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. – С. 105.
55. Гринько О.В. Навчальна програма дисципліни «Іноземна ділова мова (англійська)» (для спеціалістів спеціальності «Політологія»). – К.: МАУП, 2006. – 19с.
56. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення / Т. Б. Гриценко. – К.: Нова книга, 2003. – 536 с.
57. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию: пер. с нем. / Общ. ред. Г. В. Рамишвили; Послесл. А. Г. Гулыги и В. А. Звегинцева. – М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. – 400 с.
58. Гурвич П. Б. Основы обучения устной речи на языковых факультетах / П. Б. Гурвич // Курс лекций. Ч. 1. – Владимир, 1972. – 156 с.
59. Гурвич П. Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранного языка / П. Б. Гурвич. – Владимир: ВГПИ, 1980. – 103 с.
60. Гурвич С. С. и др. Основы риторики: Учеб. пособие / С. С. Гурвич, В. Ф. Погорелко, М. А. Герман. – К.: Выща школа. Головное изд-во, 1988. – 248 с.
61. Гусинский Е.Н. Современные образовательные теории: Учеб.-метод. пособие для вузов/Е.Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова. – М.: Литературное агентство. «Университетская книга», 2004. – 256с.
62. Гуськова Т.И., Городкова Е.А. Английский для политологов: Учеб. пособие / Т.И. Гуськова, Е.А. Городкова. – М.: Московский государственный университет международных отношений (Университет); «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2001. – 320с.

63. Давыдов А. П. Механизм смыслообразования как предмет философского анализа / А. П. Давыдов // Мир психологии. 2001. № 2. – С. 34-35.
64. Данилина В. В. Политическая ораторская речь в ритмико-текстологическом аспекте, (на материале английского языка) : автореф. дис. канд. филол. наук., спец.: 10.02.01 / В. В. Данилина. – М., 2002. – 22 с.
65. Данилов М. А. К вопросу о методах обучения в советской школе / М. А. Данилов // Советская педагогика. 1956. – № 10.
66. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование [Текст] : монография / А. Н. Дахин. – Новосибирск : изд-во НИПК и ПРО, 2005. – 230 с.
67. Дедушкина Т. А. Жанровое пространство политического дискурса / Т. А. Дедушкина // Studia Linguistica. – Вып. 5, 2011. – С. 472-477.
68. Делимова Ю. О. Моделирование в педагогике и дидактике. // Режим доступа <http://shgpi.edu.ru/files/nauka/vestnik/2013/2013-3-7.pdf>
69. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 32-43. – Режим доступа: <http://www.infolex.ru>.
70. Денищич Т. А. Формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців з політології [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2011/158-146-19.pdf>
71. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>
72. Дидактические проблемы построения базового содержания образования: Сб. науч. тр. / Под ред. И. Я. Лернера, И. К. Журавлева. М.: Изд-во ИТП и МИО РАО, 1993. – 210 с.
73. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця 20 століття) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / М. О. Діденко ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2001. – 19 с.

- 74.Добровольська Л. С. Формування лексичної компетенції на старшому ступені навчання з використанням відео презентації./Л.С. Добровольська// Наукові записки. – Серія: Педагогічні науки. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя. – 2014. – К.1 – С. 62–67.
75. Дорофєєва М. С. Категорія суб'єкта в політичній промові (на матеріалі виступів федеральних канцлерів ФРН повоєнного періоду) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04 / М. С. Дорофєєва; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2002. – 20 с.
76. Драб Н. Л. Навчання майбутніх економістів іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення (монологу-презентації німецькою мовою) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Н. Л. Драб ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2005. – 21 с.
- 77.Дроздов Р. К. Формирование навыков публичной речи в процессе обучения русскому языку : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рязан. гос. пед. ун-т им. С.А. Есенина. – Рязань, 2005. – 20с.
78. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов : Изд. 5-е, испр-е и дополн. – Назрань : Изд-во «Пилигрим». Т. В. Жеребило. 2010. – 486 с.
79. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. И. Жинкин. – М., 1958. – 370 с.
80. Жинкин Н. И. О кодовых переходах во внутренней речи / Н. И. Жинкин // Вопросы языкознания. 1964. № 6. С. 26-38.
81. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. – М.: Наука, 1982. – 273 с.
82. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання : пер. с англ. / Наук. ред. С. Ю. Ніколаєва; Пер. О. М. Шерстюк. – К. : Ленвіт, 2003. – 261 с.
- 83.Задорожна І. П. Оволодіння майбутніми вчителями англomовною компетентністю в читанні в процесі самостійної роботи / І. П. Задорожна // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2013. – № 3 (21). – С. 219-228.

84. Задорожна І. П. Ефективні методи і технології самостійної роботи майбутніх учителів іноземних мов / І. П. Задорожна // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 121. – Ч. 1. – С. 189–194.
85. Закон України "Про вищу освіту".
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
86. Залевская А. А. Информационный тезаурус человека как база речемыслительной деятельности / А. А. Залевская // Исследования речевого мышления в психолингвистике. М., 1985. – С. 150-177.
87. Зарецкая Е. Н. Риторика: теория и практика речевой коммуникации. 2-е изд. / Е. Н. Зарецкая. – М.: Дело, 1999. – 480 с.
88. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. / И. А. Зимняя. – М.: Издательская корпорация «Логос», 1999. – 384 с.
89. Иванова С.Ф. Специфика публичной речи. / С.Ф. Иванова. – М.: Дело, 2007. – 124с.
90. Івкова Н. М. Структурно-семантичні різновиди лексичного повтору в публіцистичному тексті [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://litmisto.org.ua/?cat=40>
91. Каменська І.Б. Формування англомовної лінгвістичної компетенції в усному мовленні майбутніх менеджерів: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / І. Б. Каменська — Одеса, 2010. — 21 с.
92. Каніболоцька О. Методичні засади використання мовного портфеля у процесі навчання іноземної мови студентів-філологів. // Наукові записки. Серія: філологічні науки. Вип. 89 (2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/NZ/89_2/statti/49.pdf
93. Карасик В.И. Типы вторичных текстов/ В.И. Карасик //Языковая личность: проблемы обозначения и понимания: Тезисы докл. науч. конф.

- Волгоград, 5-7 февраля, 1997г./ВГПУ.– Волгоград: Изд-во Волгоградского педагогического университета «Перемена». – 1997. – 69-70.
94. Карина А. И. Понятие и особенности политического дискурса [Электронный ресурс].. – Режим доступа: <http://www.sibac.info>.
95. Кашей Н.А. Воля к власти как риторическое самоутверждение. / Н.А. Кашей. – Вестник Новгородского государственного университета, №27, 2004. – С.16-21.
96. Кіржнер С. Е. Навчання майбутніх юристів усного професійного спрямованого англійського монологічного мовлення з використанням автентичної відеофонограми : автореф. дис. ... канд. пед. наук, спец.: 13.00.02 / С. Е. Кіржнер ; Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2009. – 23 с.
97. Климентенко А.Д. Содержание обучение иностранным языкам в средней школе: Организация речевой деятельности. /А.Д. Климентенко. – М., 1984. – 144с.
98. Ключев Е. В. Речевая коммуникация: Учебное пособие для университетов и институтов / Е. В. Ключев. – М.: Рипол Классик, 2002. – 320 с.
99. Коваль А. П. Ділове спілкування / А. П. Коваль. – К.: Либідь, 1992. – 280 с.
100. Коваль Н. О. Просодичні іміджеві характеристики політичної ораторської промови (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. канд. філол. наук, спец. : 10.02.04 / Н. О. Коваль; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 2010. – 18 с.
101. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 176 с.
102. Копилов В. С., Лучак М. М., Пеліховський Ю. В., Тулюлюк К. В. Англійська мова для істориків і політологів: навчальний посібник. – Чернівці: книги – XXI, 2012. – 164 с.
103. Костомаров В.Г. Культура речи и стиль./ В.Г. Костомаров. – М., Изд-во ВПШ и АОН при ЦК КПСС, 1960. – 72с.

104. Краевский В. В. Дидактический подход к построению теории содержания образования / В. В. Краевский // Сов. педагогика. 1982. – № 3. – С. 34-39.
105. Крючкова Т.Б. Особенности формирования и развития общественно-политической лексики и терминологии / Т.Б. Крючкова. – М., 1989. – 152с.
106. Кубрякова Е.С. О понятии дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике (Обзор) /Е.С. Кубрякова// Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты. М.: ИНИОН РАН, 2000. – С.7-25.
107. Кубрякова Е. С., Шахнарович А. М., Сахарный Л. В. Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи / АН СССР. Ин-т языкознания; Отв. ред. Е. С. Кубрякова. — М.: Наука, 1991. — 239 с.
108. Кубышкина Е. В. Американский политический дискурс при Дж. Буше – мл. : эволюция метафор / Е. В. Кубышкина // Полис. – 2012. – № 1. – С. 100-112.
109. Кудикіна Н.В.Методологічні аспекти формування змісту професійно-технічної освіти : научное издание / Н.В. Кудикіна // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. - Тернопіль : ТНПУ, 2007. - № 2'2007. - С. 161-165.
110. Кульминский А. А. Общаться – значит убеждать / А. А. Кульминский, Г. И. Прокопенко. – М. : ЭКСМО, 2005. – 384 с.
111. Культура русской речи. Учебник для вузов. Под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. – М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА М, 1999. – 560 с.
112. Купина Н.А. Языковое сопротивление в контексте тоталитарной культуры./ Н.А. Купина. Екатеринбург, 1998.
113. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності: [учбовий посібник] / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.

114. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256с.
115. Левенкова Е. Р. Концептосфера политического дискурса Великобритании на рубеже XX-XXI веков. / Е. Р. Левенкова // Известия Самарского научного центра Российской академии наук, т.11, 4. – 2009. – С. 226-231.
116. Левкова Л.Ю. Обучение созданию вторичных текстов на занятиях по русскому языку. /Л.Ю. Левкова// - М.:СПО, №7. – С.25-27
117. Левчик І.Ю. Формування професійно орієнтованої англомовної компетентності у говорінні майбутніх психологів. : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / І.Ю. Левчик. – Одеса, 2014. – 21с.
118. Леонтьев А. А. Лекция как общение / А.А. Леонтьев. – М.: Знание, 1974. – 40с.
119. Леонтьев А. А. Некоторые проблемы обучения русскому языку как иностранному. (Психологические очерки) / А. А. Леонтьев. – М.: Изд-во Московского университета, 1970. – 88 с.
120. Леонтьев А. А. Психологические единицы и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтьев. – М., «Наука», 1969. – 307 с.
121. Леонтьев А. А. Психологические механизмы и пути воспитания умений публичной речи / А. А. Леонтьев. – М., 1972. – 38 с.
122. Леонтьев А. А. Психология общения. 2-е изд., испр. и доп. / А. А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1997. – 365 с.
123. Леонтьев А. А. Психологические особенности деятельности лектора / А. А. Леонтьев. – М.: Знание, 1981. – 30 с.
124. Леонтьев А. А. Речь и общение / А. А. Леонтьев // Иностранные языки в школе, 1974, № 6, С. 80-85.
125. Леонтьев А. А. Слово в речевой деятельности / А. А. Леонтьев. – М.: Наука, 1965. – 244 с.

126. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М.: «Просвещение», 1969. – 214 с.
127. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
128. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
129. Лернер И. Я. Элементы процесса обучения / И. Я. Лернер // Теоретические основы процесса обучения в советской школе / Под ред. В. В. Краевского, И. Я. Лернера. М.: Педагогика, 1989. – С. 53-73.
130. Линдсей П., Норман Д. Переработка информации у человека: введение в психологию: Пер. с англ / П. Линдсей, Д. Норман. – М.: 1974. – 240 с.
131. Лурия А. Р. Язык и сознание. / Лурия. – М.: Изд-во МГУ, 1979. – 319 с.
132. Львов М. Р. Основы теории речи / М. Р. Львов. – М.: Изд. центр «Академия», 2000. – 248 с.
133. Люлька Л.А. Навчальна програма дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська) для бакалаврів нефілологічних спеціальностей. –К.:МАУП, 2008. – 44с.
134. Лямзіна Н. К. Методика навчання майбутніх економістів професійно орієнтованого англійського монологічного мовлення з використанням інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дисертації на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук зі спец. : 13.00.02 / Н. К. Лямзіна. – Одеса, 2015. – 20 с.
135. Маник С.А. Общее описание терминологии общественно-политической жизни. /С.А. Манник// Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), №1(21), 2013. Режим доступа: www.sisp.nkras.ru
136. Мартынова Р. Ю. Методологические основы презентации как вида речевой деятельности / Р. Ю. Мартынова. – Одеса: Издательство ООО «Лерадрук», 2012. – 99 с.

137. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов: [Монографія]. – К.: Вища шк., 2004. – 454 с.
138. Матвеева Н. В. Механизмы смыслообразования исходного текста при порождении вторичного текста // Актуальные проблемы социогуманитарного знания. Сборник научных трудов кафедры философии МПГУ. Выпуск XXI. М. : ГНО Издательство «Прометей» МПГУ, 2003. – С. 129-131.
139. Матвеева Н. В. Экспериментальное исследование механизмов формирования смысла и содержания текста в процессе его понимания (этап второй) // Вопросы обучения иностранным языкам: методика, лингвистика, психология. Уфа: УГАТУ, 2004. – 205 с.
140. Мацько І. Г., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: Навчальний посібник / І. Г. Мацько, Л. В. Кравець // – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
141. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб./ Л.І. Мацько, О.М. Мацько// - К.: Вища шк., 2003. – 311с.
142. Менчинская Н. А. О концепции формирования умственных действий / Н. А. Менчинская // Вопросы психологии, 1960, № 1. – С. 157-164.
143. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
144. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К.: Академія, 2010. – 328 с.
145. Миролубов А.А. Теоретические основы методики обучения иностранным языкам в средней школе. / А.А. Миролубов. – М., 1981. – 456с.
146. Митник М. М. Навчання іншомовної професійної презентації майбутніх фахівців сфери туризму : автореф. на дис. здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук зі спец. 13.00.02 – «теорія та методика навчання (германські мови)» / М. М. Митник. – Одеса, 2014. – 21 с.

147. Михалева О.Л. Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия / О.Л. Михалева. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2008. – 256с.
148. Михальская А. К. Педагогическая риторика: история и теория: Учеб. пособие для студ. пед. университетов и институтов / А. К. Михальская. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 432 с.
149. Морська Л.І. Стратегічна компетенція у навчанні іноземних мов: теоретичні та методичні аспекти: Монографія. – Тернопіль : Вектор, 2012. – 263 с.
150. Москалюк О. В. До питання про сутність стилістичної культури англійської мови / О. В. Москалюк // VII Міжнар. наук.-практична конф. Дніпропетровськ, 2011. – Т. 4. – С. 22-24.
151. Москалюк Е. В. К вопросу формирования культуры мышления будущих политологов / Е. В. Москалюк // Научно-практический журнал Південного наукового центру НАПН України «Наука і освіта», № 5, Одеса, 2013 р., С. 13-15.
152. Москалюк Е. В. К вопросу об определении психологических особенностей развития англоязычной профессиональной речи / Е. В. Москалюк // Научно-практический журнал Південного наукового центру НАПН України «Наука і освіта», № 6, Одеса, 2013 р., С. 41-44.
153. Москалюк Е. В. К вопросу о развитии публичной речи будущих специалистов / Е. В. Москалюк // Материалы межд. научн. конф. [«Управление качеством образования в ВУЗе : проблемы, перспективные идеи и технологии»], (Казахстан, 2013 г.). – Казахстан, Алматы : Университет «Туран», 2013. – Ч. 1. – С. 174-177.
154. Москалюк Е. В. К. Д. Ушинский о значимости формирования мировоззрения учащихся. Міжнародна наук.-практична конферен., присвячена 190-річчю з дня народження К. Д. Ушинського / Е. В. Москалюк // Збірник наукових праць «Науковий вісник». Спецвипуск, 2013, С. 160-165.

155. Москалюк Е. В. Лингводидактическая модель обучения английской публичной речи будущих политологов / Е. В. Москалюк // Scientific and practical edition : Austria, 20 Feb. 2015. Publishing center of The International Scientific Association «Science & Genesis», Prague, Czech Republic, 2015, Volume 2, P. 26-29.
156. Москалюк Е. В. Психолого-педагогические условия обучения англоязычной публичной речи будущих специалистов / Е. В. Москалюк // Науково-практичний журнал Південного наукового центру НАПН України «Наука і освіта», Одеса, 2014 р., С. 39-44.
157. Москалюк О. В. Система вправ з навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів / О. В. Москалюк // Наука і освіта : науково-практичний журнал. – Одеса : Південний науковий центр НАПН України, 2015. – Вип. № 5 / СХХХІV. – С. 58-63.
158. Москалюк Е. В. Структурные компоненты обучения англоязычной публичной речи / Е. В. Москалюк // Матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. [«Проблеми та перспективи розвитку науки на початку 3-го тисячоліття у країнах СНД»], (Переяслав-Хмельницький, 30-31 березня 2014 р.). – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди, 2014. – С. 200-203.
159. Москалюк О. В. Сутність поняття «стилістична культура мовлення» : / О. В. Москалюк // Матеріали ІІІ всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. [«Проблеми та перспективи розвитку української науки на початку третього тисячоліття»], (Переяслав-Хмельницький, 14-16 грудня 2011 р.). – Переяслав-Хмельницький : Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди, 2011. – С. 161-163.
160. Москалюк О. В. Методичні рекомендації щодо виконання розробленої системи вправ для навчання англійського публічного мовлення майбутніх політологів / О. В. Москалюк // Матеріали VI всеукр. наук.-практ. конф. [«Актуальні проблеми викладання іноземних мов для професійного

- спілкування»], (Дніпропетровськ, 2015 р.). – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2015. – С. 47-49.
161. Наер В.Л. Функциональные стили английского языка: Анализ. [Сост. В. Л. Наер]. – М. МГПИИЯ 198 – 122 с.
162. Назарчук А. В. Трансцендентальная прагматика и лингвистические теории коммуникации / Назарчук А. В. // Философия языка. Функциональная семиотика. Лингвопоэтика : Сборник научных статей. Под ред. А. А. Липгарта и М. Э. Конурбаева. М., 2001.
163. Насталовська І.В. Учбові вторинні тексти /І.В. Насталовська// Записки з романо-германської філології.- Вип. 27. – 2011. – С.157-163.
164. Національна рамка кваліфікацій.
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>
165. Немов Р. С. Психология: словарь-справочник : в 2-х ч./ Р.С. Немов – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – Ч. 2. – 352 с.
166. Ніколаєва С. Ю. Мовний портфель : призначення, структура, види, укладання (посібник) / С. Ю. Ніколаєва, Н. В. Ягельська // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». – К. : Ленвіт, 2005. – №4. – 64 с.
167. Ніколаєва С.Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах /С.Ю. Ніколаєва// Іноземні мови, №3, 2010. – С.3-10.
Режим доступу:
<http://www.inozemnimovu.org/Ukraine/journal/310/Nikolayeva.pdf>
168. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). – М. : Издательство ИКАР. Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. 2009.
169. Образцов П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов: Учебное пособие / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова // Под ред. П. И. Образцова. – Орел: ОГУ, 2005. – 114 с.
170. Ожегов С. И. Словарь русского языка – [22-ое изд. Стереотипное] / Ожегов С. И. – М. : Рус. яз., 1990. – 921 с.

171. Олексієвець Л. С. Жанрова диференціація сучасного публічного мовлення [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2009/Philologia/41857.doc.htm
172. Онищук В. О. Активізація навчання старшокласників / В. О. Онищук. – К. «Рад. школа», 1978. – 128 с.
173. Онищук В.А. Дидактика современной школы: Пособие для учителей. / В.А. Онищук. – К., 1987. – 351с.
174. Онощенко А. О. Формування лексичної компетенції майбутніх політологів (на матеріалі навчання термінологічної лексики) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2011/158-146-19.pdf>
175. Онуфрив С. Т. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / С. Т. Онуфрив; Київ нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – 20 с.
176. Онуфрієнко Г. Термін комунікація в поняттєвому вимірі й лінгвістичному контексті / Галина Онуфрієнко, Анастасія Черневич // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 675. – С. 154–160.
177. Освітньо-кваліфікаційна програма напряму «Політологія». – Чернівецький національний університете імені Ю. Федьковича. – Чернівці, 2012 – 57с.
178. Павловская Г. А. Педагогические условия формирования социокультурных умений публичной речи студентов в учебном процессе вуза : автореферат дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 / Павловская Г. А. – Воронеж, 2011. – 21с.
179. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е. И. Пассов. – Изд.-е 2-е. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
180. Паустовська М. В. Навчання майбутніх учителів німецької мови усного монологічного висловлювання засобами театральної педагогіки : автореф.

- дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / М. В. Паустовська ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2010. – 23 с.
181. Пащук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / В. С. Пащук ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2002. – 21 с.
182. Пентилюк М.І. Мова і стилістика: Пробний підруч. Для гімназій гуманіт. профілю. / М.І. Пентилюк – К.: Вежа, 1994. – 240с.
183. Платон «Диалоги» Платон. – Ростов-на-Дону: издательство «Феникс», 1998. – 512 с.
184. Плахотник В. Категоріальний підхід у лінгводидактичних дослідженнях [Текст] / В. Плахотник // Українська мова і література в школі. – 2013. – №7. – 64 с. – С. 45–48.
185. Плахотник В.М. Система навчання в контексті загальної теорії систем / В.М. Плахотник // Педагогічна і психологічна наука в Україні. Збірник наукових праць: в 5 т. Т. 3. Загальна середня освіта. – К: Пед. думка, 2012. — С. 20-35.
186. Поливанов Е.Д. Статьи по общему языкознанию (составитель А.А. Леонтьев). – М.: Наука, 1968. – 376с.
187. Потебня А.А. Слово и миф. / А.А. Потебня. – М.: Правда, 1989. – 622с
188. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. / Г.Г. Почепцов. – М.: „Рефл-бук”, К.: „Ваклер”. – 2001. – 656с.
189. Прибрам К. Языки мозга: экспериментальные парадоксы и принципы ннейропсихологии / К. Прибрам. – М.: Прогресс, 1975. – 464 с.
190. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
191. Рахманов И.В. Обучение устной речи на иностранном языке: Учеб. пособие. /И.В. Рахманов. – М.: Высш. школа, 1980. – 120с.

192. Розенталь Д.Э. Культура речи. / Д.Э. Розенталь. – М., Изд-во МГУ, 1964. – 140с.
193. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. Изд. 2. Отв. ред. Е. В. Шорохова. М., «Педагогика», 1976. – 416 с.
194. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2004. – 713 с.
195. Русалкіна Л. Г. Формування вмінь англомовного ділового спілкування у майбутніх лікарів. ис. ... канд. пед. наук / О. Г. Русалкіна. – Одеса, 2014. – 336 с.
196. Савченко Г.О. Формування готовності майбутніх фахівців банківської справи до аналітичної діяльності засобами моделювання: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Г.О. Савченко ; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2006. — 20 с. — укр.
197. Савченко О. Я. Принципи організації виховного процесу / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2008. – № 6.
198. Сагач Г. М. Риторика: Навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 568 с.
199. Сафаров Ж. Ш. Структура дипломатического дискурса и его лексико-фразеологический состав : автореф. дисс. канд. филол. наук, спец: 10.02.04 / Сафаров. – Ташкент, 2000. – 21 с.
200. Свиридюк Т. В. Ідіоматика англомовного публічного виступу в епоху глобалізації: лінгвориторичний аспект (на матеріалі промов британських прем'єр-міністрів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Т. В. Свиридюк; Донец. нац. ун-т. – Донецьк., 2011. – 20 с.
201. Седина И. В. Единство просодии и синтаксического построения текста в передаче его экспрессивно-эмоционального содержания (на материале публичных выступлений английских и американских ораторов) : дисс. канд. филол. наук. / И. В. Седина. – М., 1997. – 275 с.

202. Семенов О.М. Читання і компресія наукового тексту у професійній діяльності педагогічних працівників. /О.М. Семенов. – Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія «Педагогіка», 2010. – Режим доступу: <http://www.lib.mdpu.org.ua/nvsp/articles/2010/.pdf>
203. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. / Е. В. Сидоренко. – СПб. : ООО «Речь», 2003. – 350 с.
204. Сікорська З. С. Мова -душа народу: Регіон. компонент у навчанні мови (10-11 кл) /Сікорська З. С. та ін. — -Луганськ, 1997. — 170 с.
205. Синельникова Л.Н. Слоган как вид современного политического дискурса / Л.Н, Синельникова // Социоллингвистика: XXI век. – Луганск: Знание, 2002. – С.144-147.
206. Синеокая Н. А. Характеристика политического дискурса / Н. А. Синеокая. – М., 1993. – 234 с.
207. Сеница И.Е. Психология письменной речи учащихся 5-8 классов. / И.Е. Сеница. – К., 1965. – 315с.
208. Сисоєва С.О. Педагогічні технології у сучасному педагогічному просторі / С.О. Сисоєва// Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002: Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Х., 2002. – Ч.2. – С.311-325.
209. Скалкин В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке: [пособие для учителя] / В. Л. Скалкин. – М.: Просвещение, 1983. – 128 с.
210. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. 2-е изд. – М.: Педагогика, 1984. – 96 с.
211. Склярєнко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н. К. Склярєнко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3-7.
212. Сніговська О. Б. Роль іноземної мови в контексті сучасних вимог до професійної підготовки фахівців із міжнародних відносин в умовах

- інтеграційних світових процесів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2014/2/47.pdf
213. Современный философский словарь. Под общей ред. проф. В. Е. Кемерова. (2-е изд., испр. и доп.). – Лондон, Франкфурт-на-Майне, Париж, Люксембург, Москва, Минск : «ПАНПРИНТ», 1998. –1064 с.
214. Соколов А. Н. Внутренняя речь и понимание / А. Н. Соколов // Ученые записки Института психологии. – М., 1941. – 312 с.
215. Соколов А. Н. Внутренняя речь и мышление / А. Н. Соколов. – М.: Просвещение, 1968. – 168 с.
216. Суткевич Г. О. Підготовка майбутніх політологів до професійного іншомовного спілкування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2005/42-29-23.pdf>
217. Таранов П. С. Искусство риторики: Универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно / П. С. Таранов. – Симферополь, 2001. – 576 с.
218. Тарнопольский О. Б. О некоторых особенностях поведения экспериментальных исследований в области методики обучения иностранным языкам / О. Б. Тарнопольский // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2011. - №8. – С. 20-23.
219. Татарина І. О. Public speech in Politics : [навч. посібник] / І. О. Татарина, О. В. Москалюк – Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. – 241 с.
220. Татарина И. А. Методологические основы интенсивного обучения англоязычной грамматике в неязыковой среде / И. А. Татарина // «Инновации в науке»: материалы XVI международной заочной научно-практической конференции. Часть II. – Новосибирск : Изд. «СибАК», 2013. – С.109-116.
221. Татарина И. А. Теоретические основы формирования иноязычной коммуникативной культуры будущих учителей / И. А. Татарина. – Одесса, 2012. – 134 с.

222. Терещук В.Г. Методика формування англомовної лексичної компетенції майбутніх фахівців безпеки життєдіяльності в умовах віртуального навчального середовища / : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання: германські мови» / Терещук В.Г. – Одеса, 2014. – 21с.
223. Терлак З.М. Концепція національної школи і проблема культури мовлення/ З.М. Терлак // Концепція національної школи України і проблеми підготовки та підвищення кваліфікації вчительських кадрів.- Львів, 1991. — С. 11-13.
224. Тибинько Н. Д. Манипуляции в политическом дискурсе. Вестник Челябинского государственного университета / Н. Д. Тибинько. 2011, № 3 (218). – С. 134-137.
225. Тортунова И. А. К вопросу о жанровой классификации политических PR-текстов / И.А. Тортунова // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2006. – Вып. 32. – С. 78-87.
226. Ущина В. А. Соціолінгвістична категорія домінантності та її реалізація в англомовному політичному дискурсі : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / В. А. Ущина ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 20 с.
227. Фатеева Д.М. Ділова гра як засіб підготовки майбутніх політологів до міжкультурного спілкування / Д.М. Фатеева// Педагогіка. Наукові праці. Вип. 146, Том 158, 2011 – С. 28-31.
228. Филатова Е. А. Лексико-стилистические и фонетические средства организации англоязычного политического дискурса : на материале речей британских и американских политиков, 2004. – 197 с.
229. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильчев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
230. Хазагерев Г. Г. Политическая риторика / Г. Г. Хазагерев. – М.: Николо Медиа, 2002. – 314 с.

231. Цетлин В.С. Вопросы обучения устной речи на иностранном языке в средней школе. /В.С. Цетлин // Советская педагогика, 1958, №3. – С.62-68.
232. Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве / Пер. с лат. Ф. А. Петовкого, И. П. Стрельниковой, М. Л. Гаспарова / Под ред. М. Л. Гаспарова. – М: Научно издательский центр «Ладомир», 1994, 475 с.
233. Черноватий Л.М. Співвідношення вправ для навчання професійно спрямованого письмового перекладу / Леонід Черноватий, Марія Волчанська // Вісник Харків.нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна. – 2012. – № 1022. – С. 158-166. ім. В.Винниченка, 2014. – С.297 – 302.
234. Чистякова И. Ю. Русский риторический идеал / Чистякова И. Ю. // Гуманитарные исследования. 2012, № 2 (42). – С. 132-139.
235. Шапочкин Д. В. Политический дискурс: Когнитивный аспект: монографія / Д. В. Шапочкин. – Тюмень: Издательство Тюменского государственного университета, 2012. – 260 с.
236. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе / С. Ф. Шатилов. – М.: Просвещение, 1986. – 223 с.
237. Шахнарович А. М. Языковая личность и языковая способность / А.М. Шахнарович // Язык — система. Язык — текст. Язык — способность. Сб. статей/ Институт русского языка РАН. — М., 1995. — С. 213—223.
238. Швейцер А. Д. К проблеме социальной дифференциации языка / А. Д. Швейцер // Вопросы языкознания. 1982. № 5.
239. Шевченко Л.І. Логіка терміна «інтелектуалізація мови у лінгвістичній теорії» /Л.І. Шевченко // Терминологические чтения (Цикл 2). «Проблемы языков для специальных целей, научной и профессиональной коммуникации». — К., 1991. — Ч. 2. — С. 213–214.
240. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса / Е.И. Шейгал. – Волгоград, 2000. – 431с.
241. Штофф В. А. Моделирование и философия / В. А. Штофф. – М.: Знание, 1986. – 152 с.

242. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л., Наука, 1974. – 428 с.
243. Щерба Л. В. Преподавание языков в школе: Общие вопросы методики: Учеб. пособие для студ. филол. фак. – 3-е изд., испр. и доп. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 160 с.
244. Штульман Э. А. Основы эксперимента в методике обучения иностранным языкам (для методистов, преподавателей иностранных языков и др.) / Э. А. Штульман. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1971. – 114 с.
245. Argyle M., Dean J. Eye contact, distance and affiliation / M. Argyle, J. Dean // *Sociometry*, 28,1975. – p. 289-304.
246. Barker L. L. Communication / L. L. Barker. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984. – 256 p.
247. Bell G. The secrets of successful speaking and business presentations / G. Bell. – London: Heinemann Professional Publishing, 1987. – 160 p.
248. Billingham Jo. Giving presentations / Jo. Billingham. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 144 p.
249. Bolinger D. Intonation and gesture / D. Bolinger // *American speech*, 1983. – p. 156-174.
250. Booth W. The Rhetoric of Irony / W. Booth. – Chicago; London, 1974.
251. Bostock L. Speaking in Public / L. Bostock. – L., 1994.
252. Brown G., Yule G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. – Cambridge, 1983.
253. Brumfit C. Communicative Methodology in Language Teaching: The Roles of Fluency and Accuracy / C. Brumfit. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – 166 p.
254. Bryant D. C., Wallace K. R. Oral Communication / D. C. Bryant, K. R. Wallace. – New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1976. – 270 p.

255. Campbell G. Power and influence through public speaking / G. Campbell. – Parker publishing co., 1972. – 212 p.
256. Campbell K. K., Kathleen H. Deeds Done in Words: presidential rhetoric and the genres of governance / G. Campbell, H. Kathleen. – London: The University of Chicago Press Ltd., 1990. – 275 p.
257. Cherwitz R. A., Hikins J. W. Communication and Knowledge: An Investigation of Rhetorical Epistemology / R. A. Cherwitz, J. W. Hikins. – Columbia: University of South Carolina Press, 1986. – 310 p.
258. Chomsky N. Language and Mind / N. Chomsky. – New York : Harcourt Brace & World Inc., 1968. – 88 p.
259. Cook J. S. The Elements of Speechwriting and Public Speaking / J. S. Cook. – Collier Books, Mc Milan Publishing Company, 1991. – 242 p.
260. Cragan J. F. Understanding communication theory: the communicative forces for human action / J. F. Gragan. Boston, London: Allyn and Bacon, 1998. – 422 p.
261. Davidson J. The Complete Guide to Public Speaking / J. Davidson. – N. J: John Wiley and Sons, 2003. – 324 p.
262. Denton R. E. Jr., Woodward G. C. Political communication in America / R. E. Jr. Denton, G. C. Woodward. – New York: Praeger, 1985. – 364 p.
263. Dijk T. A. van What is Political Discourse Analysis? / T. A. van Dijk. – Amsterdam, 1998. – Режим доступа: <http://www.discourse.org>
264. Dijk, T. A. van Macrostructures. An Interdisciplinary study of Global structures in Discourse, Interaction and Cognition / T. A. van Dijk. – New Jersey, 1980.
265. Duffy B. K., Ryan H. R. (ed.) American Orators of the Twentieth Century. – Critical Studies and Sources / Duffy B. K., Ryan H. R. – New York, etc.: Greenwood Press, 1987. – 468 p.
266. Dye Thomas R. Politics in America / Dye Thomas R. – New Jersey, 1992.
267. Edge J. Essentials of English Language Teaching / J. Edge. – [UK]: Longman Group UK Limited, 1993. – 142 p. – (Longman Keys to Language Teaching Series / Series Editor: Neville Grant).

268. *Encyclopedia of Rhetoric* / Thomas O. Sloane, editor in chief. – Oxford University Press, 2001. – 837 p.
269. Engel P. *Business Presentations and Public Speaking (First Books for Business)*. McGraw-Hill Companies, 1996. – 119 p.
270. Germino D. *The Inaugural address of American presidents. The public philosophy and rhetoric*. Lanham, etc / Germino D. – Univ. Press of America, 1984. – 44 p.
271. George A. L., George J. L. *Presidential personality and performance* / George A. L., George J. L. Oxford: Westview press, 1998. – 287 p.
272. Hamlin S. *How to Talk so People Listen* / Hamlin S. – L., 1993. – 287 p.
273. Harris Z. *Discourse Analysis // Language*. New York, 1952.
274. Hart R. *The Sound of Leadership: Presidential Communication in the Modern Age* / Hart R. – Chicago; London. 1987.
275. Hennings D. G. *Communication in action: Teaching the language arts* / D. G. Hennings. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1990. – 520 p.
276. Hopper R. *Communication concepts and skills* / R. Hopper, L. Jack, J. R. Whitehead. – New York; Hagerstown; Philadelphia; San Francisco; London : Harper&Row, Publishers, 1979. – 413 p.
277. Jay A. *Effective presentations: how to be a top class presenter* / A. Jay, R. Jay. – London: Pitman Publishing, 1996. – 184 p.
278. Key competencies. A developing concept in general compulsory education [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mszs.si/eurydice/pub/eurydice/survey_5_en.pdf
279. Lado R. *Linguistics across cultures: Applied linguistics for language teachers* / R. Lado. – Ann Arbor: University of Michigan Press, 1957. – 141 p.
280. Lucas S. E. *The Art of Public Speaking* / S. E. Lucas. – McGraw-Hill, 1995. – 307 p.
281. Mandel S. *Effective Presentation Skills* / S. Mandel. – London: Kogan Page, 1987. – 60 p.

282. Moskalyuk E. V. Western European rhetorical canon and its influence on the development of English public speaking skills of future politologists./ Moskalyuk E. // Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel : the way to integration. International yearbook. Ariel, Israel, Issue № 5, 2014, P. 259-264.
283. O'Connor J. D., Arnold G. F. Intonation of Colloquial English / O'Connor J. D. – L., 1973.
284. O'Connor J. D. Stress, Rhythm and Intonation / O'Connor J. D. – L., 1959.
285. Owen R. Orben's Current Comedy. Four Ways to Improve Your Public Speaking / Owen R. – Wilmington: The Comedy Center, 1982. – 21 p.
286. Pendleton K. How to Win Your Audience / Pendleton K. – New York, 1969. – 120 p.
287. Phillips G. Speaking in Public and Private / Phillips G. – Indianapolis, 1984. – 376 p.
288. Power, John O'Connor. The Making of an Orator, 1906. – p.101
289. Powell M. Presenting in English: How to give successful presentations / M. Powell. – Thomson; Heinle, 2002. – 128 p.
290. Quibein N. R. How to be a Great Communicator: in person, on paper and on the podium / Quibein N. R. – New York: John Wiley & Sons, Inc., 1997. – 249 p.
291. Rottenberg, Annette T. Elements of Argument / Rottenberg, Annette T. – NY : St. Martin's Press, 1988. –529 p.
292. Ryan M. How to Give a Speech / Ryan M. – New York, London, Toronto, 1994. – 143 p.
293. Savignon S. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice / Savignon S. – Addison-Wesley., 1983. – 284 p.
294. Self L. S. Oral communications skills: a multicultural approach / L. S. Self, C. S. Carlson-Liu. – Dubuque, IA : Kendall/Hunt, 1988. – P. 40-41.
295. Shakhbagova D. A. Varieties of English Pronunciation / Shakhbagova D. A. – M., 1982.

296. Simonds C. J., Hunt S. K., Simonds B. K. / Public Speaking: Prepare, Present, Participate. /C. J.Simonds, S. K. Hunt, B. K. Simonds. Allyn & Bacon, 2009. – 360 p.
297. Stiff J. Persuasive Communication / Stiff J. – New York: The Guilford Press, 1994. – 133 p.
298. The Presidential Character : predicting performance in the White House. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc. 1992. – 522 p.
299. Toulmin S. E. The Uses of Argument / Toulmin S. E. Cambridge University Press, 1985. –264 p.
300. Turner S. Public Speaking in Business: How to Make a Success of Meetings, Conferences, and All Business Presentations / Turner S. – Mcgraw Hill Book Co Ltd, 1991. – 224 p.
301. Vasile J. A., Mintz U. K. Speak with confidence : a principle guide. 5-th ed. / Vasile J. A., Mintz U. K. – New York : Harper Collins Publishers / Watts D. – 1989. – 383 p.
302. Watts D. Political Communication Today / Watts D. Manchester, 1997.
303. Wood. M. Teach Public Speaking to Anyone / Wood. M. – Ah-Ha Books, 2003. – 256 p.
304. Wright A. How to communicate successfully / Wright A. – Cambridge Univ. Press, 1987. – 86 p.
305. Young R. E., Becker A. L., Pike K. L. Rhetoric: Discovery and Change / Young R. E., Becker A. L., Pike K. L. –NY, Chicago, San Francisco, Atlanta, 1970. – 383 p.
306. Zelazny G. Say It with Presentations: How to Design and Deliver Successful Business Presentations / Zelazny G.. – McGraw-Hill /1 edition, 1999. – 153 p.
307. [http://www.altavista.com/political speeches](http://www.altavista.com/political%20speeches)
308. <http://www.bbc.com/news/world-europe-28969784>
309. <http://www.nytimes.com/2015/02/13/world/europe/ukraine-talks-cease-fire.html>
310. http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/bush_secondterm.html

311. <http://www.theatlantic.com/politics/archive/2013/01/the-two-most-powerful-allusions-in-obam>
312. http://www.ehow.com/list_5900677_list-political-vocabulary-english.html

Додаток А

АНКЕТА

для визначення ставлення студентів I-го курсу (спеціальності 6.030104 «Політологія») до навчання англійського публічного мовлення

- 1. Яке Ваше ставлення до вивчення англійської мови?**
  - a) це мій улюблений навчальний предмет;
  - b) це цікавий предмет і мені подобається його вивчати;
  - c) це є важливий предмет, але мені він дається важко;
  - d) цей предмет мені зовсім не подобається.
- 2. Чи є необхідним знання англійської мови у Вашій майбутній професійній діяльності?**
  - a) знання англійської мови є важливим для підвищення ефективності майбутньої професійної діяльності;
  - b) знання англійської мови допоможе знайти потрібну роботу;
  - c) англійська мова – важлива лише в процесі спілкування з іноземцями під час перебування за кордоном;
  - d) знання англійської мови ніяк не вплине на якість майбутньої професійної діяльності.
- 3. Яке визначення, на Вашу думку, найбільш точно описує поняття «публічне мовлення»?**
  - a) донесення певної інформації до слухачів з метою здійснення впливу на їхню емоційну або розумову сферу та поведінку;
  - b) маніпулювання свідомістю слухачів;
  - c) уміння робити публічні заяви;
  - d) уміння публічно висловлювати свої думки.
- 4. Яким чином, на Вашу думку, можна використати вміння англійського публічного мовлення у професійній діяльності фахівця політичної сфери?**
  - a) для виступів на міжнародних конференціях, форумах, проведення лекцій за кордоном;

- b) в процесі читання англomовної професійної літератури;
  - c) в процесі сприйняття інформації з англomовних Інтернет та медіа ресурсів;
  - d) при налагодженні контактів із іноземними партнерами.
- 5.** Які види публічного мовлення, на Ваш погляд, є найбільш актуальними в професійній діяльності політологів?
- a) публічні виступи на конференціях;
  - b) дискусії та дебати;
  - c) участь та організація у виборчих кампаніях;
  - d) коментування виступів та інших дій професійних політиків.
- 6.** Які види вправ, Ви вважаєте ефективними для навчання англійського публічного мовлення?
- a) вправи на розвиток вмінь англійського публічного мовлення шляхом складання текстів виступів власних промов;
  - b) читання та аналіз текстів публічних промов відомих політичних діячів;
  - c) прослуховування та перегляд публічних виступів відомих політичних діячів;
  - d) переказ текстів публічних промов.
- 7.** Які професійні якості притаманні успішному політичному діячеві?
- a) насамперед має бути гарним оратором;
  - b) повинен мати певний політичний досвід;
  - c) повинен володіти засобами маніпулювання свідомістю слухачів для досягнення власних цілей;
  - d) повинен вміти ефективно діяти у кризових ситуаціях.
- 8.** Якою має бути успішна публічна промова?
- a) має враховувати інтереси слухачів;
  - b) має бути логічно структурованою;
  - c) не повинна бути перевантажена складними граматичними конструкціями;
  - d) має бути емоційно-експресивною.

9. Як Ви оцінюєте свій рівень сформованості вмінь англійського публічного мовлення?

- a) низький;
- b) середній;
- c) високий.

10. Які види вправ Ви вважаєте найбільш ефективними на заняттях з англійської мови?

- a) перегляд відеосюжетів англійською мовою;
- b) робота в групах, рольові ігри;
- c) робота із англійською фаховою літературою;
- d) підготовка усних виступів;
- e) прослуховування англійських аудіо записів;
- f) написання творів, анотацій.

Додаток Б

Завдання на перевірку знань та вмінь для здійснення діагностики рівнів сформованості умінь публічного мовлення майбутніх політологів.

I. Завдання 1. Підберіть відповідне визначення до кожного політичного терміну.

Political terms	Definitions
7. democrat	7. A person who believes in political or social equality of all people.
8. liberal	8. Favorable to progress or reform, as in political or religious affairs.
9. party conference	9. Political convention and party congress usually refer to a general meeting of a political party.
10.environmentalism	10.One of the two houses of Congress historically known as the upper house that contains two representatives from each state regardless of population. Presently there are 100 members in this body.
11.senate	11.a broad philosophy, ideology and social movement regarding concerns for environmental protection and improvement of the health of the environment;
12.liberal values	12.support for individual liberties, a free market economy which is controlled neither by the state or by a small oligarchy, fiscal responsibility, a rational defense policy, separation of church and state, and restoration of the limitations on government power;

Завдання 2. а) Прочитайте наступний уривок та перекладіть його на рідну мову; б) складіть власні словосполучення та речення із виділеними лексичними одиницями.

In order to become a nurse, teacher, police officer, doctor, lawyer, or train driver there are definite requirements. The criteria needed for **political leadership** are not so clear if they exist at all.

Some of the best **politicians** have been mastering **politics** for their entire careers. It takes some doing.

First of all communication is vital. Leaders have to find a way to convey what they stand for. He or she must be, or become, a good speaker.

If I were asked to list the number one qualification I would suggest some background in **political battles** that help to shape the real **political giants**.

Завдання 3. Прокоментуйте наступне висловлювання, використовуючи активну лексику.

«Some of the best politicians have been mastering politics for their entire careers. It takes some doing».

Завдання 4. Прослухайте виступ Б. Обама «Remarks at U. N. Climate Change Summit» та дайте відповідь на запитання:

1. What is the speech dedicated to?
2. What idea is expressed in the main part of the speech?
3. What title would you give to the text? Explain your choice.

Завдання 5. Прочитайте текст виступу Ч. Кенеді та виділіть його структурні компоненти (вступ, основна частина, заключна частина).

Завдання 6. Прочитайте уривок із виступу Б. Обама та дайте відповіді на запитання.

I'm not talking about **blind optimism** here – the almost **willful ignorance** that thinks unemployment will go away if we just don't think about it, or the health care crisis will solve itself if we just **ignore** it. That's not what I'm talking about. I'm talking about something more **substantial**. It's the hope of slaves sitting around a fire singing **freedom songs**. The hope of immigrants setting out for distant shores. The hope of a mill worker's son who **dares** to defy the odds. The hope of a **skinny kid** with a **funny name** who believes that America has a place for him too.

Hope in the **face of difficulty**. Hope in the **face of uncertainty**. The **audacity** of hope. In the end, that is God's **greatest gift** to us, **the bedrock of this nation**. A belief in things not seen. A belief that there are better days ahead.

I believe that we can give our middle class relief and provide working families with **a road to opportunity**. **I believe** we can provide jobs to the jobless, homes to the homeless, and reclaim young people in cities across America from **violence and despair**. **I believe** that we have a wind at our backs and that as we stand on the crossroads of history, we can make the right choices, and meet the challenges that face us.

1. Is the speech emotional or dull? Prove your point.

2. Comment on the words given in bold type: what kind of emotions do they render – negative or positive?

3. Comment on the structure of the last paragraph: why does the author repeat the construction “I believe” at the beginning of each sentence?

4. What is the key idea of the speech? Does the speaker try to prove it by using objective facts and data or does he appeal to the emotions of his listeners?

Завдання 7. Прочитайте наступний уривок з виступу Б. Обама «Yes, we can» та визначте, до яких виразних засобів належать виділені слова та словосполучення.

When I hear that we'll never overcome the racial divide in our politics, I think about that Republican woman who used to work for Strom Thurmond, who is now devoted to educating inner city-children and who went out into the streets of South Carolina and knocked on doors for this campaign. Don't tell me we can't change.

Yes, we can. Yes, we can change. **Yes, we can.**

Yes, we can heal this nation. **Yes, we can seize our future**. And as we leave this great state **with a new wind at our backs** and we take this journey across this **great country**, a country we love, with the message we carry from the plains of Iowa to the hills of New Hampshire, from the Nevada desert to the South Carolina

coast, the same message we had **when we were up and when we were down**, that out of many, we are one; that while we breathe, we will hope.

And where **we are met with cynicism and doubt and fear** and those who tell us that we can't, we will respond with that **timeless creed** that sums up **the spirit of the American people** in three simple words – **yes, we can**.

Завдання 8. Уявіть, що вам необхідно виступити на конференції з питань студентського самоврядування. Тема вашого виступу: «How to make our University more attractive». Складіть план вашої майбутньої промови, визначте, з яких частин вона буде складатися.

Завдання 9. Уявіть, що вам необхідно переконати ректорат вашого університету дозволити студентам самостійно обирати навчальні дисципліни, виходячи із власних потреб та інтересів. Наведіть 10 аргументів на підтримку вашої головної тези.

Завдання 10. Підготуйте доповідь на тему: «Barack Obama and his political career – ups and downs», презентуйте її своїм однокурсникам та попросіть їх прокоментувати виразність Вашого стилю публічного виступу.

Додаток В**November 15, 2014****Remarks by President Obama at the University of Queensland****University of Queensland****Brisbane, Australia**

PRESIDENT OBAMA: Thank you so much! (Applause.) Thank you! Thank you, everybody. Everybody, please have a seat. Hello, Brisbane! It's good to be back in Australia. I love Australia -- I really do. The only problem with Australia is every time I come here I've got to sit in conference rooms and talk to politicians instead of go to the beach. (Laughter.)

To Chancellor Story, Professor Høj, faculty and staff, distinguished guests, ladies and gentlemen, and most of all, the students of the University of Queensland -- it is great to be here at UQ. I know that we are joined by students from universities across this city, and some high school students, as well. And so I want to thank all of the young people especially for welcoming me here today. On my last visit to this magnificent country three years ago, I had the privilege to meet some of the First Australians; we're joined by some today. So I want to begin by acknowledging the Traditional Owners of this land and by paying my respects to your elders, past and present.

This university is recognized as one of the world's great institutions of science and teaching. Your research led to the vaccine that protects women and girls around the world from cervical cancer. Your innovations have transformed how we treat disease and how we unlock new discoveries. Your studies have warned the world about the urgent threat of climate change. In fact, last year I even tweeted one of your studies to my 31 million followers on Twitter. (Laughter.) Just bragging a little bit. (Applause.) I don't think that's quite as much as Lady Gaga, but it's pretty good. (Laughter.) That's still not bad.

I thank Prime Minister Abbott and the people of Brisbane and Queensland for hosting us at the G-20 Summit. This city, this part of Australia, is just stunning -- "beautiful one day, and then perfect the next." (Laughter.) That's what I

understand. (Applause.) We travel a lot around the world. My staff was very excited for “Bris Vegas.” (Laughter.) When I arrived they advised I needed some XXXX. (Laughter.) You have some? (Laughter.)

Part of the reason I have fond memories of Australia is I spent some time here as a boy when I was traveling between Hawaii and Indonesia, where I lived for several years. And when I returned three years ago as President, I had the same feelings that I remembered as a child -- the warmth of the people of Australia, the sense of humor. I learned to speak a little “strine.” (Laughter.) I’m tempted to “give it a burl.” That’s about as far as I can go actually.

But I do want to take this opportunity to express once again the gratitude of the American people for the extraordinary alliance with Australia. I tell my friends and family and people that I meet that there is an incredible commonality between Australia and the United States. And whether that’s because so many of us traveled here as immigrants -- some voluntary and some not; whether it’s because of wide open spaces and the sense of a frontier culture -- there’s a bond between our two countries.

And Australia really is everything that you would want in a friend and in an ally. We’re cut from the same cloth -- immigrants from an old world who built a new nation. We’re inspired by the same ideals of equality and opportunity -- the belief everybody deserves a fair go, a fair shot. And we share that same spirit -- that confidence and optimism -- that the future is ours to make; that we don’t have to carry with us all the baggage from the past, that we can leave this world a better, safer, more just place for future generations. And that’s what brings me here today -- the future that we can build together, here in the Asia Pacific region.

Now, this week, I’ve traveled more than 15,000 miles -- from America to China to Burma to Australia. I have no idea what time it is right now. (Laughter.) I’m completely upside down. But despite that distance, we know that our world is getting smaller. One of Australia’s great writers spoke of this -- a son of Brisbane and a graduate of this university, David Malouf. And he said, “In that shrinking of

distance that is characteristic of our contemporary world, even the Pacific, largest of oceans, has become a lake.” Even the Pacific has become a lake.

And you see it here on this campus, where you welcome students from all across Asia and around the world, including a number of Americans. You go on exchanges, and we’re proud to welcome so many of you to the United States. You walk the streets of this city and you hear Chinese, Vietnamese, Bahasa Indonesia, Korean, Hindi. And in many neighborhoods more than half the people you meet were born somewhere else. This is a global city in a globalized world. And I often tell young people in America that, even with today’s challenges, this is the best time in history to be alive. Never in the history of humanity have people lived longer, are they more likely to be healthy, more likely to be enjoying basic security. The world is actually much less violent today. You wouldn’t know it from watching television that it once was. And that’s true here in the Asia Pacific as well. Countries once ravaged by war, like South Korea and Japan, are among the world’s most advanced economies. From the Philippines to Indonesia, dictatorships have given way to genuine democracies. In China and across the region, hundreds of millions of people have been lifted from poverty in the span of one generation, joining a global middle class. Empowered by technology, you -- the young people in particular of this region -- are connecting and collaborating across borders and cultures like never before as you seek to build a new future.

So the opportunities today are limitless. And I don’t watch a lot of Australian television, so -- as you might imagine, because I’m really far away. (Laughter.) So I don’t know whether some of the same tendencies that we see in the United States -- a focus on conflict and disasters and problem -- dominate what’s fed to us visually every single day. But when you look at the facts, opportunities are limitless for this generation. You’re living in an extraordinary time.

But what is also true, is that alongside this dynamism, there are genuine dangers that can undermine progress. And we can’t look at those problems through rose-tinted glasses. North Korea’s nuclear and missile programs -- that’s a

problem. Disputes over territory, remote islands and rocky shoals that threaten to spiral into confrontation.

The failure to uphold universal human rights, denying justice to citizens and denying countries their full potential. Economic inequality and extreme poverty that are a recipe for instability. And energy demands in growing cities that also hasten trends towards a changing climate. Indeed, the same technologies that empower citizens like you also give oppressive regimes new tools to stifle dissent. So the question that we face is, which of these futures will define the Asia Pacific in the century to come? Do we move towards further integration, more justice, more peace? Or do we move towards disorder and conflict? Those are our choices -- conflict or cooperation? Oppression or liberty?

Here in Australia three years ago, in your parliament, I made it clear where the United States stands. We believe that nations and peoples have the right to live in security and peace; that an effective security order for Asia must be based -- not on spheres of influence, or coercion, or intimidation where big nations bully the small -- but on alliances of mutual security, international law and international norms that are upheld, and the peaceful resolution of disputes.

We believe in open markets and trade that is fair and free -- a level playing field where economies play by the same rules; where the purpose of trade is not simply to extract resources from the ground, but to build true partnerships that raise capacity and living standards in poor countries; where small business owners and entrepreneurs and innovators have the freedom to dream and create and flourish; and how well a country does is based on how well they empower their individual citizens.

And we believe in democracy -- that the only real source of legitimacy is the consent of the people; that every individual is born equal with fundamental rights, inalienable rights, and that it is the responsibility of governments to uphold these rights. This is what we stand for. That is our vision -- the future America is working toward in the Asia Pacific, with allies and friends.

Now as a Pacific power, the United States has invested our blood and treasure to advance this vision. We don't just talk about it; we invest in this vision. Generations of Americans have served and died in the Asia Pacific so that the people of the region might live free. So no one should ever question our resolve or our commitment to our allies.

When I assumed office, leaders and people across the region were expressing their desire for greater American engagement. And so as President, I decided that -- given the importance of this region to American security, to American prosperity -- the United States would rebalance our foreign policy and play a larger and lasting role in this region. That's exactly what we've done.

Today, our alliances, including with Australia, are stronger than they have ever been. American exports to this region have reached record levels. We've deepened our cooperation with emerging powers and regional organizations, especially in Southeast Asia. We expanded our partnerships with citizens as they've worked to bolster their democracies. And we've shown that -- whether it's a tsunami or an earthquake or a typhoon -- when our friends are in need, America shows up. We're there to help. In good times and bad, you can count on the United States of America.

Now, there have been times when people have been skeptical of this rebalancing. They're wondering whether America has the staying power to sustain it. And it's true that in recent years pressing events around the world demand our attention. As the world's only superpower, the United States has unique responsibilities that we gladly embrace. We're leading the international community in the fight to destroy the terrorist group ISIL. We're leading in dealing with Ebola in West Africa and in opposing Russia's aggression against Ukraine -- which is a threat to the world, as we saw in the appalling shoot-down of MH17, a tragedy that took so many innocent lives, among them your fellow citizens. As your ally and friend, America shares the grief of these Australian families, and we share the determination of your nation for justice and accountability. So, yes, we have a range of responsibilities. That's the deal. It's a burden we gladly shoulder.

But even in each of these international efforts, some of our strongest partners are our allies and friends in this region, including Australia. So meeting these other challenges in the world is not a distraction from our engagement in this region, it reinforces our engagement in this region. Our rebalance is not only about the United States doing more in Asia, it's also about the Asia Pacific region doing more with us around the world.

So I'm here today to say that American leadership in the Asia Pacific will always be a fundamental focus of my foreign policy. It won't always make the headlines. It won't always be measured in the number of trips I make -- although I do keep coming back. (Laughter.) But day in, and day out, steadily, deliberately, we will continue to deepen our engagement using every element of American power -- diplomacy, military, economic, development, the power of our values and our ideals. And so in the time I have left, I want to describe, specifically, what America intends to do in the coming years.

First, the United States will continue strengthening our alliances. With Japan, we'll finalize new defense guidelines and keep realigning our forces for the future. With the Republic of Korea, we'll deepen our collaboration, including on missile defense, to deter and defend against North Korean threats. With the Philippines, we'll train and exercise more to prepare for challenges from counterterrorism and piracy to humanitarian crises and disaster relief. And here in Australia, more U.S. Marines will rotate through to promote regional stability, alongside your "diggers."

Although I will say when I went out to Darwin to inaugurate the new rotation of our U.S. Marines there, that the mayor, I think it was, took out crocodile insurance, which disturbed me. (Laughter.) I mean I was flattered that he took out insurance on my behalf. (Laughter.) But I did ask my ambassador what this was all about. (Laughter.) And he described to me how crocodiles kill more people than sharks, and there are just a lot of things in Australia that can kill you. (Laughter.) But that's an aside. (Laughter.)

We have an ironclad commitment to the sovereignty, independence, and security of every ally. And we'll expand cooperation between allies, because we believe we're stronger when we stand together.

The United States will continue to modernize our defense posture across the region. We'll deploy more of our most advanced military capabilities to keep the peace and deter aggression. Our presence will be more distributed, including in Southeast Asia with partners like Singapore. And we'll increase military training and education, including working with the military partners we have in this region around the respect for human rights by military and police. And by the end of this decade, a majority of our Navy and Air Force fleets will be based out of the Pacific, because the United States is, and will always be, a Pacific power. And keep in mind we do this without any territorial claims. We do this based on our belief that a region that is peaceful and prosperous is good for us and is good for the world.

The United States will continue broadening our cooperation with emerging powers and emerging economies. We intend to help Vietnam pursue economic reforms and new maritime capabilities. We will continue to move ahead with our comprehensive partnership with Indonesia, which is a strong example of diversity and pluralism. We'll continue to expand ties with Malaysia, a growing center of entrepreneurship and innovation. And we support a greater role in the Asia Pacific for India, which is the world's largest democracy.

The United States will continue expanding our engagement with regional institutions, because together we can meet shared challenges -- from preventing the horror of human trafficking to countering violent extremism, to stemming the flow of foreign terrorist fighters. Together, we can improve maritime security, upholding freedom of navigation and encouraging territorial disputes are resolved peacefully. We'll work with partners to develop the East Asia Summit into the region's leading forum for addressing political and security challenges. And we'll support ASEAN's effort to reach a code of conduct with China that reinforces international law in the South China Sea.

And speaking of China, the United States will continue to pursue a constructive relationship with China. By virtue of its size and its remarkable growth, China will inevitably play a critical role in the future of this region. And the question is, what kind of role will it play? I just came from Beijing, and I said there, the United States welcomes the continuing rise of a China that is peaceful and prosperous and stable and that plays a responsible role in world affairs. It is a remarkable achievement that millions of people have been lifted out of poverty in China because of the extraordinary growth rates that they've experienced. That is a good thing. We should want and welcome that kind of development.

And if, in fact, China is playing the role of a responsible actor that is peaceful and prosperous and stable, that is good for this region, it's good for the world, it's good for the United States. So we'll pursue cooperation with China where our interests overlap or align. And there are significant areas of overlap: More trade and investment; more communications between our militaries to prevent misunderstandings or possible conflict; more travel and exchanges between our people; and more cooperation on global challenges, from Ebola to climate change.

But in this engagement we are also encouraging China to adhere to the same rules as other nations -- whether in trade or on the seas. And in this engagement we will continue to be frank about where there are differences, because America will continue to stand up for our interests and principles, including our unwavering support for the fundamental human rights of all people.

We do not benefit from a relationship with China or any other country in which we put our values and our ideals aside. And for the young people, practicality is a good thing. There are times where compromise is necessary. That's part of wisdom. But it's also important to hang on to what you believe -- to know what you believe and then be willing to stand up for it. And what's true for individuals is also true for countries.

The United States will continue to promote economic growth that is sustainable and shared. So we're going to work with APEC to tear down barriers to

trade and investment and combat the corruption that steals from so many citizens. We'll keep opposing special preferences for state-owned companies. We'll oppose cyber-theft of trade secrets. We'll work with partners to invest in the region's infrastructure in a way that's open and transparent. We'll support reforms that help economies transition to models that boost domestic demand and invest in people and their education and their skills.

We'll keep leading the effort to realize the Trans-Pacific Partnership to lower barriers, open markets, export goods, and create good jobs for our people. But with the 12 countries of the TPP making up nearly 40 percent of the global economy, this is also about something bigger. It is our chance to put in place new, high standards for trade in the 21st century that uphold our values. So, for example, we are pushing new standards in this trade agreement, requiring countries that participate to protect their workers better and to protect the environment better, and protect intellectual property that unleashes innovation, and baseline standards to ensure transparency and rule of law.

It's about a future where instead of being dependent on a single market, countries integrate their economies so they're innovating and growing together. That's what TPP does. That's why it would be a historic achievement. That's why I believe so strongly that we need to get it done -- not just for our countries, but for the world. But that's also why it's hard -- because we're asking all these countries at various stages of development to up their game. And it requires big transitions for a lot of these countries, including for the United States. And TPP is just one part of our overall focus on growing the global economy. That's what the G-20 meetings are all about.

Over the last few years, the United States has put more people back to work than all other advanced economies combined. But America can't be expected to just carry the world economy on our back. So here in Brisbane, the G-20 has a responsibility to act -- to boost demand, and invest more in infrastructure, and create good jobs for the people of all our nations.

As we develop, as we focus on our econ, we cannot forget the need to lead on the global fight against climate change. Now, I know that's -- (applause) -- I know there's been a healthy debate in this country about it. (Laughter.) Here in the Asia Pacific, nobody has more at stake when it comes to thinking about and then acting on climate change.

Here, a climate that increases in temperature will mean more extreme and frequent storms, more flooding, rising seas that submerge Pacific islands. Here in Australia, it means longer droughts, more wildfires. The incredible natural glory of the Great Barrier Reef is threatened. Worldwide, this past summer was the hottest on record. No nation is immune, and every nation has a responsibility to do its part. And you'll recall at the beginning I said the United States and Australia has a lot in common. Well, one of the things we have in common is we produce a lot of carbon. Part of it's this legacy of wide-open spaces and the frontier mentality, and this incredible abundance of resources. And so, historically, we have not been the most energy-efficient of nations, which means we've got to step up.

In the United States, our carbon pollution is near its lowest levels in almost two decades -- and I'm very proud of that. Under my Climate Action Plan, we intend to do more. In Beijing, I announced our ambitious new goal -- reducing our net greenhouse gas emissions by 26 to 28 percent below 2005 levels by the year 2025, which will double the pace at which we're reducing carbon pollution in the United States. Now, in a historic step, China made its own commitment, for the first time, agreeing to slow, peak and then reverse the course of China's carbon emissions. And the reason that's so important is because if China, as it develops, adapts the same per capita carbon emissions as advanced economies like the United States or Australia, this planet doesn't stand a chance, because they've got a lot more people.

So them setting up a target sends a powerful message to the world that all countries -- whether you are a developed country, a developing country, or somewhere in between -- you've got to be able to overcome old divides, look squarely at the science, and reach a strong global climate agreement next year.

And if China and the United States can agree on this, then the world can agree on this. We can get this done. And it is necessary for us to get it done. (Applause.) Because I have not had to go to the Great Barrier Reef -- (laughter) -- and I want to come back, and I want my daughters to be able to come back, and I want them to be able to bring their daughters or sons to visit. (Applause.) And I want that there 50 years from now.

Now, today, I'm announcing that the United States will take another important step. We are going to contribute \$3 billion to the Green Climate Fund so we can help developing nations deal with climate change. (Applause.) So along with the other nations that have pledged support, this gives us the opportunity to help vulnerable communities with an early-warning system, with stronger defenses against storm surges, climate-resilient infrastructure. It allows us to help farmers plant more durable crops. And it allows us to help developing countries break out of this false choice between development and pollution; let them leap-frog some of the dirty industries that powered our development; go straight to a clean-energy economy that allows them to grow, create jobs, and at the same time reduce their carbon pollution.

So we've very proud of the work that we have already done. We are mindful of the great work that still has to be done on this issue. But let me say, particularly again to the young people here: Combating climate change cannot be the work of governments alone. Citizens, especially the next generation, you have to keep raising your voices, because you deserve to live your lives in a world that is cleaner and that is healthier and that is sustainable. But that is not going to happen unless you are heard.

It is in the nature of things, it is in the nature of the world that those of us who start getting gray hair are a little set in our ways, that interests are entrenched - - not because people are bad people, it's just that's how we've been doing things. And we make investments, and companies start depending on certain energy sources, and change is uncomfortable and difficult. And that's why it's so important for the next generation to be able to step and say, no, it doesn't have to

be this way. You have the power to imagine a new future in a way that some of the older folks don't always have.

And the same is true when it comes to issues of democracy and human rights. There are times where when we speak out on these issues we are told that democracy is just a Western value. I fundamentally disagree with that. (Applause.) Japan, Taiwan, South Korea, they have built thriving democracies. Filipinos showed us the strength of People Power. Indonesians just voted in a historic election. I just came from Burma; this is a place that for 40 years was under the grip of a military junta, one of the most closed and oppressive nations on Earth. And there, I was inspired by citizens and civil society and parliamentarians who are now working to sustain a transition to a democratic future. I had a town hall meeting with young people like you, in which they were asking, what does it mean to create rule of law? And how should we deal with ethnic diversity in our city? You could feel the excitement. What does a free press look like, and how does it operate? And how do we make sure that journalism is responsible? Incredible ferment and debate that's taking place.

Those young people, they want the same things that you do. The notion that somehow they're less interested in opportunity or less interested in avoiding arbitrary arrest, or less interested in being censored is fundamentally untrue. Today, people in Hong Kong are speaking out for their universal rights.

And so here in Asia and around the world, America supports free and fair elections, because citizens must be free to choose their own leaders -- as in Thailand where we are urging a quick return to inclusive, civilian rule. We support freedom of assembly, and freedom of speech, and freedom of the press, a free and open Internet, strong civil societies, because the voices of the people must be heard and leaders must be held accountable -- even though it's uncomfortable sometimes. I promise you, if you lead a country, there are times where you are aggravated with people voicing opinions that seem to think you're doing something wrong. You prefer everybody just praise you. I understand. (Laughter.) But that's not how societies move forward.

We support strong institutions and independent judiciaries and open government, because the rule of force must give way to the rule of law. And in that same fashion, the United States will continue to stand up for the inherent dignity of every human being. Now, dignity begins with the most basic of needs -- a life free of hunger and disease and want. So, yes, we'll speak out on behalf of human rights, but we are also going to invest in the agriculture that allows farmers to feed their families and boost their incomes. We'll invest in the development that promotes growth and helps end the injustice of extreme poverty in places like the Lower Mekong Delta. We intend to partner with all the countries in the region to create stronger public health systems and new treatments that save lives and realize our goals of being the first AIDS-free generation.

And what we've learned from the Ebola outbreak is that in this globalized world, where the Pacific is like a lake, if countries are so poor that they can't afford basic public health infrastructure, that threatens our health. We cannot build a moat around our countries, and we shouldn't try. What we should be doing is making sure everybody has some basic public health systems that allow for early warning when outbreaks of infectious disease may occur. That's not just out of charity. It is in our self-interest.

And again, I want to speak to young people about this. When we talk about these issues of development, when we invest in the wellbeing of people on the other side of the globe, when we stand up for freedom, including occasionally having to engage in military actions, we don't do that just because we are charitable. We do that because we recognize that we are linked, and that if somebody, some child is stricken with a curable disease on the other side of the world, at same point that could have an impact on our child.

We'll advance human dignity by standing up for the rights of minorities, because no one's equality should ever be denied. We will stand up for freedom of religion -- the right of every person to practice their faith as they choose -- because we are all children of God, and we are all fallible. And the notion that we, as a

majority, or the state should tell somebody else what to believe with respect to their faith, is against our basic values.

We will stand up for our gay and lesbian fellow citizens, because they need to be treated equally under the law. (Applause.) We will stand up for the rights and futures of our wives and daughters and partners, because I believe that the best measure of whether a nation is going to be successful is whether they are tapping the talents of their women and treating them as full participants in politics and society and the econ. (Applause.)

And we're going to continue to invest in the future of this region, and that means you, this region's youth -- all of you -- your optimism, your idealism, your hopes. I see it everywhere I go. I spend a lot of time with young people. I spend a lot of time with old people, too. But I prefer spending time with young people. (Laughter.) I meet them in Tokyo and Seoul, and Manila and Jakarta. It's the spirit of young men and women in Kuala Lumpur and Rangoon, who are participating in our Young Southeast Asian Leaders Initiative. And like you, they're ready to lead. To the young woman with an idea who dreams of starting her own business -- if she just had the network, if she just had the capital, America wants to be her partner, because we believe in the entrepreneur that you can be, the innovations you can spark and the jobs you can create. And when you succeed, we'll all be more prosperous.

To the young man who's working late in a clinic, tending to a patient, who dreams not just of treating diseases, but preventing them -- if I just had the resources, if I just had the support -- we want to be your partner, because we believe in the advocate that you can be, and in the families you can reach and the lives you can save. And when you succeed, our world will be better.

To the young woman tired of the tensions in her community, who dreams of helping her neighbors see beyond differences -- if she could just start a dialogue, if she knew how others had walked the same path -- well, America wants to be your partner, because we believe in the activist that you can be, and the empathy that

you can build, and the understanding you can foster between people. And when you succeed, our world will be a little more peaceful.

And to the young man who believes his voice isn't being heard, who dreams of bringing people like him together across his country -- if he just knew how to organize and mobilize them -- we want to be your partner, because we believe in the leaders that you can be, in the difference you can make to ignite positive change. And when you succeed, the world will be a little more free.

So that's the future we can build together. That's the commitment America is making in the Asia Pacific. It's a partnership not just with nations, but with people, with you, for decades to come. Bound by the values we share, guided by the vision we seek, I am absolutely confident we can advance the security and the prosperity and the dignity of people across this region. And in pursuit of that future, you will have no greater friend than the United States of America.

So thank you very much. God bless Australia. (Applause.) God bless America. God bless our great alliance. Thank you.

Додаток Г

Following are President Obama's remarks on the drawdown of troops in Afghanistan as prepared for delivery. The speech took place at the White House in Washington, D. C. on June 22, 2011, at 8 p.m. ET.

Good evening. Nearly 10 years ago, America suffered the worst attack on our shores since Pearl Harbor. This mass murder was planned by Osama bin Laden and his al Qaeda network in Afghanistan, and signaled a new threat to our security -- one in which the targets were no longer soldiers on a battlefield, but innocent men, women and children going about their daily lives.

In the days that followed, our nation was united as we struck at al Qaeda and routed the Taliban in Afghanistan. Then, our focus shifted. A second war was launched in Iraq, and we spent enormous blood and treasure to support a new government there. By the time I took office, the war in Afghanistan had entered its seventh year. But al Qaeda's leaders had escaped into Pakistan and were plotting new attacks, while the Taliban had regrouped and gone on the offensive. Without a new strategy and decisive action, our military commanders warned that we could face a resurgent al Qaeda, and a Taliban taking over large parts of Afghanistan.

For this reason, in one of the most difficult decisions that I've made as president, I ordered an additional 30,000 American troops into Afghanistan. When I announced this surge at West Point, we set clear objectives: to refocus on al Qaeda; reverse the Taliban's momentum; and train Afghan Security Forces to defend their own country. I also made it clear that our commitment would not be open-ended, and that we would begin to drawdown our forces this July.

Tonight, I can tell you that we are fulfilling that commitment. Thanks to our men and women in uniform, our civilian personnel, and our many coalition partners, we are meeting our goals. As a result, starting next month, we will be able to remove 10,000 of our troops from Afghanistan by the end of this year, and we will bring home a total of 33,000 troops by next summer, fully recovering the surge I announced at West Point. After this initial reduction, our troops will continue coming home at a steady pace as Afghan Security forces move into the

lead. Our mission will change from combat to support. By 2014, this process of transition will be complete, and the Afghan people will be responsible for their own security.

We are starting this drawdown from a position of strength. Al Qaeda is under more pressure than at any time since 9/11. Together with the Pakistanis, we have taken out more than half of al Qaeda's leadership. And thanks to our intelligence professionals and Special Forces, we killed Osama bin Laden, the only leader that al Qaeda had ever known. This was a victory for all who have served since 9/11. One soldier summed it up well. "The message," he said, "is we don't forget. You will be held accountable, no matter how long it takes."

The information that we recovered from bin Laden's compound shows al Qaeda under enormous strain. Bin Laden expressed concern that al Qaeda has been unable to effectively replace senior terrorists that have been killed, and that al Qaeda has failed in its effort to portray America as a nation at war with Islam -- thereby draining more widespread support. Al Qaeda remains dangerous, and we must be vigilant against attacks. But we have put al Qaeda on a path to defeat, and we will not relent until the job is done.

I met some of those patriotic Americans at Fort Campbell. A while back, I spoke to the 101st Airborne that has fought to turn the tide in Afghanistan, and to the team that took out Osama bin Laden. Standing in front of a model of bin Laden's compound, the Navy SEAL who led that effort paid tribute to those who had been lost -- brothers and sisters in arms whose names are now written on bases where our troops stand guard overseas, and on headstones in quiet corners of our country where their memory will never be forgotten. This officer -- like so many others I have met with on bases, in Baghdad and Bagram, at Walter Reed and Bethesda Naval Hospital -- spoke with humility about how his unit worked together as one -- depending on each other, and trusting one another, as a family might do in a time of peril.

That's a lesson worth remembering -- that we are all a part of one American family. Though we have known disagreement and division, we are bound together by the

creed that is written into our founding documents, and a conviction that the United States of America is a country that can achieve whatever it sets out to accomplish. Now, let us finish the work at hand. Let us responsibly end these wars, and reclaim the American Dream that is at the center of our story. With confidence in our cause; with faith in our fellow citizens; and with hope in our hearts, let us go about the work of extending the promise of America -- for this generation, and the next. May God bless our troops. And may God bless the United States of America.

Додаток Д

Leader's speech, Conference 2014

Theresa May (Conservative)

Location: Birmingham

Thank you, Alexander, for that thoughtful and inspiring speech. It's difficult for most of us here in this hall to really appreciate the effects of stop and search. You see, most of us are white. Most of us are of a certain age. Well, we're certainly not teenagers anymore. But imagine walking home, or driving to work one day, and being stopped by the police. Imagine, having done nothing wrong, you are patted down, you have your pockets turned inside out, and your possessions examined. Imagine you ask why you're being searched and you're told it's «just routine» even though the police need «reasonable grounds for suspicion» that you've broken the law. Imagine growing up and the indignity of this happening to you twenty, thirty, forty, even fifty or sixty times. And imagine what it's like to feel, deep down, that this is only happening because you're young, male and black.

Under Labour – you remember them, the party of equality – stop and search powers were extended and extended. Under the Conservatives, they've been cut back. Under Labour, oversight rules and safeguards were downgraded and discarded. Under the Conservatives, they've been strengthened. And the result is less.

At its peak under Labour, there were more than 1.5 million stop and search incidents per year across the country. We have reduced that by a third, to one million last year. The result is less injustice, less anger, and more time for the police to catch real criminals.

But I know that the misuse of stop and search is still a real problem. So if those numbers do not keep falling, if stop and search does not become more targeted, if the stop-to-arrest ratios do not improve, we will legislate to make those things happen. Because I am determined to make sure that nobody should ever be stopped and searched because of the colour of their skin.

Conference, I could easily spend all my time today talking to you about our other achievements in the Home Office. Because of European free movement rules, overall immigration is still too high. But where we can control immigration we are controlling it, and immigration from outside Europe is down to the levels of the 1990s. To deal with Labour's debt crisis, we have cut police spending by more than a fifth. But police reform is working, and under this government crime is down by 22 per cent.

I could go into a lot more detail. But instead, I am going to talk to you about the deadly terrorist threat we face. David Haines was a tireless humanitarian worker who helped Muslims not just in Syria but in Bosnia, South Sudan and Libya. Two weeks ago, he was murdered by terrorists, simply for being British. His murder followed the equally barbaric killings of James Foley and Steven Sotloff, American journalists who were reporting to the world the plight of the Syrian people.

The terrorists who murdered David Haines like to call themselves the Islamic State. But I will tell you the truth: They are not Islamic. And they are not a state. Their actions have absolutely no basis in anything written in the Quran. What they believe has no resemblance whatsoever to the beliefs of more than a billion Muslims all over the world. And, like all the other Islamist terrorist organisations, they have caused the deaths of many thousands of innocent Muslim civilians. They occupy large parts of Syria and Iraq, and not only are they bringing death and destruction to the people of those countries, they have made absolutely clear their desire to attack Britain, America and the West.

We are working with families and community groups across the country to remind people how they can alleviate the suffering of civilians in Iraq and Syria without actually travelling there. Fighting for terrorist groups is never the answer. It is not acceptable. And it is illegal. We are working with other European countries to disrupt and prevent travel to the region. And when we know people are planning to travel to Syria and Iraq, I can strip them of their British passports. So

far, I've removed the passports of 25 people in relation to Syria and I will go on using that power.

The British nationals who do travel to Syria and Iraq risk prosecution for participating in terrorist activities abroad. This year, 103 people have been arrested for offences relating to terrorism in Syria. 24 have been charged and five have already been successfully prosecuted. We are legislating to toughen these laws, too, so it will become a criminal offence to prepare and train for terrorism overseas.

When we came to power, we protected the counter-terrorism policing budget and the budgets for the security and intelligence agencies. And we've given them extra resources for surveillance. But we must make sure, too, that the police and the security services have all the capabilities they need to keep us safe. And there is one capability that is diminishing at such a pace that not only are we risking letting terrorists plan their attacks undisrupted, we are allowing organised criminals to operate undisturbed. Crimes are going unpunished, children are being abused, and lives are being put at risk.

But we must continue to do more. Soon, we will make Prevent a statutory duty for all public sector organisations. I want to see new banning orders for extremist groups that fall short of the existing laws relating to terrorism. I want to see new civil powers to target extremists who stay just within the law but still spread poisonous hatred. So both policies – Banning Orders and Extremism Disruption Orders – will be in the next Conservative manifesto.

We must be clear to people that the United Kingdom is a great place to live. We choose to live here, immigrants come to live here, and many dream of building a life here because we have a free society. We celebrate different ways of life, we value diversity, and we cherish our freedom to lead our lives as we choose.

Those extremists are dangerous but they are a small minority. We know the overwhelming majority of British people want to be free. Free from danger. Free from fear. Free from prejudice. Free from discrimination. Free to practise their religion. Free to observe their cultures and traditions. Free to dress as they like.

Free to be educated as they choose. Free to work where they wish. Free to live with whom they love. Free to raise their families as they see fit. Free to get on with their lives.

We must not become a society where these things are no longer possible. We must confront segregation and sectarianism. We must face down extremism in all its forms. We must stand up for our values. Because, in the end, as they have done before, those values, our British values, will win the day, and we will prevail.

Додаток Е

David Cameron, Leader`s speech, 2010

First Speech as Prime Minister of Great Britain

Location: London

Her Majesty, the Queen, has asked me to form a new government and I have accepted. Before I talk about that new government, let me say something about the one that has just passed.

Compared with a decade ago, this country is more open at home and more compassionate abroad, and that is something we should all be grateful for. And on behalf of the whole country I'd like to pay tribute to the outgoing Prime Minister for his long record of dedicated public service.

In terms of the future, our country has a hung parliament where no party has an overall majority; and we have some deep and pressing problems – a huge deficit, deep social problems, and a political system in need of reform.

For those reasons, I aim to form a proper and full coalition between the Conservatives and the Liberal Democrats. I believe that is the right way to provide this country with the strong, the stable, the good and decent government that I think we need so badly. Nick Clegg and I are both political leaders who want to put aside party differences and work hard for the common good and for the national interest.

I believe that is the best way to get the strong government that we need, decisive government that we need today. I came into politics because I love this country. I think its best days still lie ahead and I believe deeply in public service.

And I think the service our country needs right now is to face up to our really big challenges, to confront our problems, to take difficult decisions, to lead people through those difficult decisions, so that together we can reach better times ahead.

One of the tasks that we clearly have is to rebuild trust in our political system. Yes, that's about cleaning up expenses. Yes, that's about reforming

parliament. And yes, it's about making sure people are in control – and that the politicians are always their servants and never their masters.

But I believe it's also something else. It's about being honest about what government can achieve. Real change is not what government can do on its own. Real change is when everyone pulls together, comes together, works together, where we all exercise our responsibilities to ourselves, to our families, to our communities, and to others.

And I want to help try and build a more responsible society here in Britain. One where we don't just ask what are my entitlements, but what are my responsibilities: When we don't ask where, «What am I just owed?» But more, «What can I give?» And a guide for that society – that those that can should, and those who can't we will always help.

I want to make sure that my government always looks after the elderly, the frail, the poorest in our country. We must take everyone through us on some of the difficult decisions that we have ahead. Above all, it will be a government that is built on some clear values – values of freedom, values of fairness, and values of responsibility. I want us to build an economy that rewards work. I want us to build a society with stronger families and stronger communities. And I want a political system that people can trust and look up to once again.

This is going to be hard and difficult work. A coalition will throw up all sorts of challenges. But I believe together we can provide that strong and stable government that our country needs based on those values – rebuilding family, rebuilding community; above all, rebuilding responsibility in our country.

Those are the things I care about.

Those are the things that this government will now start work on doing.

Thank you very much.

Додаток Ж

«Climate Change Summit», Leader`s speech

Barack Hussein Obama

Location: New York

Mr. President, Mr. Secretary General, fellow leaders: for all the immediate challenges that we gather to address this week: terrorism, instability, inequality, disease. There's one issue that will define the contours of this century more dramatically than any other, and that is the urgent and growing threat of a changing climate.

Five years have passed since many of us met in Copenhagen. And since then, our understanding of climate change has advanced in the deepening science that says this once-distant threat has moved «firmly into the present», and into the sting of more frequent extreme weather events that show us exactly what these changes may mean for future generations.

No nation is immune. In America, the past decade has been our hottest on record. Along our eastern coast, the city of Miami now floods at high tide. In our west, wildfire season now stretches most of the year. In our heartland, farms have been parched by the worst drought in generations, and drenched by the wettest spring in our history. A hurricane left parts of this great city dark and underwater. And some nations already live with far worse. So the climate is changing faster than our efforts to address it. The alarm bells keep ringing. Our citizens keep marching.

We cannot pretend we do not hear them. We have to answer the call. We know what we have to do to avoid irreparable harm. We have to cut carbon pollution in our own countries to prevent the worst effects of climate change. We have to adapt to the impacts that, unfortunately, we can no longer avoid. And we have to work together as a global community to tackle this global threat before it is too late.

As one of America's governors has said, «We are the first generation to feel the impact of climate change and the last generation that can do something about

it». So today, I'm here personally, as the leader of the world's largest economy to say that we have begun to do something about it.

The United States has made ambitious investments in clean energy, and ambitious reductions in our carbon emissions. So, all told, these advances have helped create jobs, grow our economy, and drive our carbon pollution.

And today, I call on all countries to join us – not next year, or the year after, but right now, because no nation can meet this global threat alone.

We're partnering with African entrepreneurs to launch clean energy projects. We're helping farmers practice climate-smart agriculture and plant more durable crops. We're building international coalitions to drive action, from reducing methane emissions from pipelines to launching a free trade agreement for environmental goods.

But let me be honest. None of this is without controversy. In each of our countries, there are interests that will be resistant to action. And in each country, there is a suspicion that if we act and other countries don't that we will be at an economic disadvantage. But we have to lead. Yes, this is hard. But there should be no question that the United States of America is stepping up to the plate. We recognize our role in creating this problem; we embrace our responsibility to combat it. We will do our part of the task, and we will help developing nations.

So nobody can stand on the sidelines on this issues. We have to set aside the old divides. We have to raise our collective ambition, each of us doing what we can to confront this global challenge. Thank you very much. Thank you.
(Applause.)

Додаток 3

Leader's speech

Nick Clegg (Liberal Democrat)

Location: Bournemouth

Hello, everybody! I'm going to talk today about the future. But let me start by asking you to think back to the past. One year ago. It was a different world. You remember. The Labour government was – sort of – popular. Gordon Brown had dealt with a crisis. Everyone wanted to pay court to the Great Gordon. Even Margaret Thatcher had tea with him. The Sun newspaper wrote: «Gordon Brown is in a position of strength». And at the other end of Whitehall, David Miliband was telling reporters he wasn't interested in being Prime Minister. Oh, really, David.

But what's far more important is that things have changed for every family in Britain too. The political changes of the last year are nothing compared with the economic hardships families face now.

Like Angie, a middle-aged mum, who came to see me recently in my constituency. Who said she was finding it difficult to sleep. She told me about that sinking feeling she gets at the supermarket checkout and the petrol pump. Counting down the days until her cheap mortgage deal ends.

These are difficult times. Our economy weakens by the day. We survive on oil and coal we cannot afford, from nations we cannot trust.

Labour offers nothing. They're so desperate to protect their own jobs, they can't be bothered to protect other people's.

We can't predict the future. We can't know exactly what challenges our country will face. But we can be certain that Labour cannot help us. And we can be certain that the Conservatives won't bother.

Cameron's only aim was to make the Conservatives inoffensive. Problem is, once you strip out the offensive parts of the Conservative party, there isn't much left. I asked my office to do some research over the summer into Conservative policy positions. Before you laugh, it turns out they have actually said quite a lot. 3148 pages worth, in fact. At a best guess, that's about 1.8 million words. That is

three times as long as War and Peace. Or two and half thousand readings of The Gruffalo. I think they're hoping to produce so much of this stuff that no one will have the time to read it. Because, out of all those 1.8 million words, guess how many translate into concrete commitments? None. Not one.

You can say you'll protect civil liberties – and then call for extra surveillance powers. You can cycle to work – and have your driver follow behind.

They are a say everything, do nothing party.

David Cameron and his cronies have tried to take over every comforting, soft-focus word in the dictionary. They are for work-life balance, fairness, motherhood, apple pie, saving the planet. You have to admire, I suppose, the sheer gall of someone who worked for Margaret Thatcher claiming he cares about poverty.

What Britain needs now is absolute honesty about the situation we're in. And big, bold ideas to set us right. Quite simply we need a government that listens, understands, and acts. And you know what? The Liberal Democrats can be – will be – that government. We are the party with the ideas that can get Britain out of this mess. Because we understand.

There are no mistakes made by government that cannot be set right by the British people, if only they are given the chance.

Ask yourself this: When you meet someone new, someone you don't know anything about, what do you expect? I'll tell you what I expect. My basic view of human nature is that people are born with goodness in them. Of course, people can be selfish, cruel or violent. But I believe no one starts that way. Most people, most of the time, will do the right thing. Not just for themselves – but for their family, their neighbours, their community. They need to be trusted to make those choices.

What neither of them understand is that if you always see the worst in people, you will never fix anything.

There are huge challenges. Protecting the planet. An ageing population.

Keeping our economy competitive as globalisation shifts the power centres of the world. Everything we know from the last fifty years will change in the next five.

These are challenges that could overwhelm us if we do not harness our potential. It's liberalism – optimistic liberalism – that will find the best in Britain.

We have got to get Britain's economy up and running again. Without jobs, there's no fairness, no opportunity. So let me set out, right now, our Future economic recovery plan. Four steps to a better economic future.

We believe ministers should spend money as carefully as if they'd borrowed it from a friend. We believe that tax is a means to an end and government should not take a penny more than it needs. We believe returning money to people who need it is fair, liberal, and right.

The other parties say tax cuts aren't possible. But that's because they're too flaky to take the tough choices to make tax cuts. Too weak to trim back on wasteful spending. Liberal Democrats are not afraid of tough choices.

Our health service needs to be people-shaped, too.

I want patients to have far more control over the care they get, so people with long term conditions get to be part of designing the care they need. Choosing what suits them – and making it work. For mental health patients. For pensioners in need of care. For people with disabilities.

It works. We are a powerful party. We are getting stronger. The Liberal Democrats are now the only party that can deliver social justice. The only choice for anyone who wants a fairer Britain. A party that will put money back in the pockets of ordinary families. A party that will build a stable, green economy for each and every one of us. A party that will change politics so that every person counts. The Liberal Democrats. Join us, and make it happen.